

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞI VE FİNANSAL
PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
(TÜRKİYE KALKINMA BANKASI - TKB - İNCELEMESİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALPTUĞ BACAK

Yrd. Doç. Dr. ERKAN POYRAZ

HAZİRAN, 2007

MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞI VE FİNANSAL
PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
(TÜRKİYE KALKINMA BANKASI - TKB - İNCELEMESİ)

ALPTUĞ BACAK

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 26/05/2007

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 11/06/2007

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Erkan POYRAZ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Muhammed KARATAŞ

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ömer GÜRKAN

HAZİRAN, 2007

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün **31/05/2007** tarih ve **368/7** Sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **23.** maddesine göre, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Alptuğ BACAĞ'ın "Türkiye'de Kalkınma Ve Yatırım Bankacılığı Ve Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi (Türkiye Kalkınma Bankası - TKB - İncelemesi)" adlı tezini incelemiş ve aday 11/06/2007 tarihinde saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra **60** dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **başarılı** olduğuna **oybirliği** ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Erkan POYRAZ

Üye

Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR

Üye

Yrd. Doç. Dr. Muhammed Karataş

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Kalkınma Ve Yatırım Bankacılığı Ve Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi (Türkiye Kalkınma Bankası - TKB - İncelemesi)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/05/2007

Alptuğ BACAĞ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ**TEZ VERİ GİRİŞ FORMU****YAZARIN** **MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR****Soyadı : BACAK****Adı : ALPTUĞ****Kayıt No:****TEZİN ADI****Türkçe : TÜRKİYE'DE KALKINMA ve YATIRIM BANKACILIĞI ve
FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
(TÜRKİYE KALKINMA BANKASI –TKB- İNCELEMESİ)****Y. Dil : DEVELOPMENT and INVESTMENT BANKING IN TURKEY and
EVALUATION of the BANKS' FINANCIAL PERFORMANCES
(A VIEW on DEVELOPMENT BANK of TURKEY – DBT -)****TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans****Doktora****Sanatta Yeterlilik****•****O****O****TEZİN KABUL EDİLDİĞİ****Üniversite : MUĞLA ÜNİVERSİTESİ****Fakülte :****Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****Diğer Kuruluşlar :****Tarih :****TEZ YAYINLANMIŞSA****Yayınlayan :****Basım Yeri :****Basım Tarihi :****ISBN :****TEZ YÖNETİCİSİNİN****Soyadı, Adı : Erkan POYRAZ****Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.**

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 165

TEZİN KONUSU (KONULARI):

- 1. KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞI**
- 2. FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ**
- 3. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI – TKB - İNCELEMESİ**

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1. BANKACILIK**
- 2. KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞI**
- 3. FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ**

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

- 1. BANKING**
- 2. DEVELOPMENT AND INVESTMENT BANKING**
- 3. EVALUATION OF FINANCIAL PERFORMANCE**

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum**
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir**
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir**

Yazarın İmzası

Tarih: 26/05/2007

ÖZET

1950'li yıllarda, savaş sonrası şehirlerin ve hatta ülkelerin yeniden imarı ve ülkeler için kalkınmanın gerekliliği bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu sorunun sanayileşme ve bunun için gerekli olan yatırımların arttırılmasıyla çözülebileceği öngörülmüştür. Bu öngörü neticesinde kalkınma ve yatırım bankaları, Dünya Bankası'nın da teşvikleriyle gelişmekte olan ülkelerin hemen hemen hepsinde kurulmaya başlamıştır. Kurulan ve işlevlerini gerektiği gibi yerine getirmeyi başaran kalkınma ve yatırım bankaları olduğu gibi başarısız kalkınma ve yatırım bankalarının da varlığı söz konusudur.

Türkiye'de ise savaş sonrası yeni kurulmuş bir devlet olarak kalkınma ve sanayileşmeyi sağlamak amacıyla ilk olarak 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bugün ise devletin kalkınma ve yatırım bankacılığı faaliyeti, İller Bankası, Türk Eximbank ve Türkiye Kalkınma Bankası ile devam etmektedir. Bu bankaların yanı sıra faaliyette bulunan özel ve yabancı sermayeli bankaların ise fazlaca etkin olduklarını söylemek güçtür.

Son üç yılda üç kat büyüme gösteren Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ise gelişmekte olan ülkeler içinde en büyük potansiyeli taşıyan Türkiye'nin kalkınma bankası olmaktan çok uzak bir görünüm ortaya koymaktadır.

ABSTRACT

In 1950's, after war, reconstruction of cities and countries and entailment of development for countries emerged as a problem. It is forecasted that this problem might be solved by industrialization and increasing the investments required for it. As a result of this forecast, development and investment banks are begun to be established nearly in all emergent countries with incitements of The World Bank. Besides being succesful development and investment banks established and performing their functions successfully as required, it is discussed that unsuccessful ones exist.

As a newly established country after war, in Turkey, The Industry and Mining Bank had established for the firs time for the purpose of achieving development and industrialization in 1925. Today , development and investment banking activity of the government is continuing with Bank of Provinces, Export Credit Bank of Turkey, and Development Bank of Turkey. It is difficult to say that the private and foreign banks which is running beside the others, are efficient ones enough.

Development Bank of Turkey fulfilled treble growth, putting foth a faraway vision for consideration to be Turkey's development bank that has the largest potential among emergent countries.

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Alptuğ BACAK

Doğum Yeri : Muğla

Doğum Yılı : 1983

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1997 – 2001 : Muğla Turgut Reis Lisesi – Süper Lise

**Lisans 2001 – 2005 : Dokuz Eylül Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü**

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

ÖNSÖZ

Türkiye'nin kalkınma sürecinde kalkınma ve yatırım bankacılığında mümkün olabilecek en çok faydanın sağlanması gerekmektedir. Kalkınmanın ve sanayileşmenin gerçekleşmesi yanında, sermaye piyasalarının da gelişmesi zorunluluğu vardır. Kalkınma bankaları, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmenin sağlanması ve Türkiye'nin sanayileşmesi yolunda en önemli kurumlar konumundadırlar. Yatırım bankaları da sermaye piyasalarının gelişmesini sağlayan bankalardır. Bu çalışmanın temel amacı ve çıkış noktası bu ifadelerden oluşmaktadır. Bu çalışma ile dünyadaki ve Türkiye'deki örnek kalkınma ve yatırım bankalarının faaliyetleri ve fonksiyonları incelenerek Türkiye'deki uygulama ile ilişkili olarak aydınlatıcı değerlendirme ve yorumların yapılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada, kalkınma ve yatırım bankalarının Türkiye'nin kalkınmasında ve gelişmesinde gereken şekilde rol alamadıkları ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bu bankaların Türk bankacılık sistemi ve sermaye piyasası içindeki yerlerinin sağlamlaşması gerektiği, faaliyet konularının genişletilmesi gerekliliği dikkati çekmektedir. Kamusal sermayeli kalkınma bankalarının kalkınmaya yönelik spesifik faaliyetlerinin grup içinde fazlalığı, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının ve özellikle yatırım bankalarının etkin olmayan faaliyetleri sermaye piyasasının potansiyel gelişim hızını ortaya çıkarmaya yetmemektedir.

Çalışmada incelemeye alınan Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. (TKB)'nin son üç yılda üç kat büyümesine rağmen dünyadaki başarılı kalkınma bankalarıyla karşılaştırıldığında Türkiye'nin kalkınma bankası işlevini yerine getirebilmekten hala çok uzakta olduğu görülmektedir.

Çalışma boyunca rehberliğinden dolayı Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Erkan POYRAZ'a sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. Ayrıca özellikle çalışmanın son altı ayında gösterdiği sabır ve verdiği destekten dolayı anneme, manevi desteğinden ayrı çalışmamın basım ve cilt aşamasındaki yardımlarından dolayı babama ve aydınlatıcı, ilham verici sohbetlerinden dolayı ağabeyime ve kardeşime teşekkür ederim.

Alptuğ BACAĞ

Muğla 2007

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI	4
2. BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ	5
3. TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ	8
3.1. CUMHURİYET'TEN ÖNCE TÜRKİYE'DE BANKACILIK	8
3.1.1. Galata Bankerleri	8
3.1.2. Osmanlı Devleti'nde Kurulan Bankalar ve Bankacılık	10
3.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK BANKACILIĞI	13
3.2.1. 1980 Öncesinde Türk Bankacılığının Gelişimi	13
3.2.2. 1980 Sonrasında Türk Bankacılığının Gelişimi	17
4. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISI VE BUGÜNKÜ DURUMU	26
5. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN SORUNLARI	30
5.1. Ekonomik İstikrarsızlık	31
5.2. Yüksek Kaynak Maliyeti	31
5.3. Sektörün Düzenlenmesi ve Yeniden Yapılandırılmasından Kaynaklanan Sorunlar	32
5.4. Özkaynak Sorunu	35
6. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE FAALİYET GÖSTEREN BANKA TÜRLERİ	36
6.1. TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB)	36
6.2. TİCARİ BANKALAR	40
6.3. KATILIM BANKALARI	41
6.4. KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	43

İKİNCİ BÖLÜM: KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞI

7. KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞI HAKKINDA GENEL	
BİLGİ	44
7.1. YATIRIM BANKACILIĞI	45
7.1.1. Yatırım Bankalarının Fonksiyonları	46
7.1.2. Yatırım Bankacılığının Doğuşu ve Gelişimi	48
7.2. KALKINMA BANKACILIĞI	50
7.2.1. Kalkınma Bankalarının Özellikleri	52
7.2.2. Kalkınma Bankalarının Kaynakları	54
7.2.3. Kalkınma Bankalarının Fonksiyonları	55
7.2.3.1. Kalkınma Bankalarının Mali Fonksiyonları	56
7.2.3.2. Kalkınma Bankalarının Teknolojik Fonksiyonları	56
7.2.3.3. Kalkınma Bankalarının Kalkınma Fonksiyonları	58
7.2.4. Kalkınma Bankacılığının Doğuşu ve Gelişimi	59
8. DÜNYA'DAKİ KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI VE	
FAALİYETLERİ	63
8.1. DÜNYA BANKASI GRUBU İÇİNDE KALKINMA VE YATIRIM	
BANKALARI	63
8.1.1. Dünya Bankası / Uluslararası İmar Ve Kalkınma Bankası (The International bank for Reconstruction and Development – IBRD)	63
8.1.2. Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation –IFC)	65
8.1.3. Uluslararası Kalkınma Birliği (International Development Association – IDA)	67
8.1.4. Çok Taraflı Yatırım ve Garanti Ajansı (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA)	68
8.1.5. Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes– ICSID)	69
8.2. BÖLGESEL YATIRIM VE KALKIMA BANKALARI	69
8.2.1. Avrupa Yatırım Bankası(European Investment Bank – EIB).69	

8.2.2. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (European Bank for Reconstruction and Development – EBRD)	70
8.2.3. İskandinav Yatırım Bankası (Nordic Investment Bank – NIB).....	72
8.2.4. Asya Kalkınma Bankası (Asian Development Bank – ADB) ...	73
8.2.5. İslam Kalkınma Bankası (The Islamic Development Bank – IDB)	74
8.2.6. Afrika Kalkınma Bankası (African Development Bank – ADB)	75
8.2.7. Afrika'nın İktisadi Kalkınması İçin Arap Bankası (Arab Bank for Economic Development in Africa – BADEA)	76
8.2.8. Amerikalılararası Kalkınma Bankası (Inter-American Development Bank – IDB)	77
8.2.9. Karayipler Kalkınma Bankası (Caribbean Development Bank – CDB)	78
8.3. TÜRKİYE'DEKİ KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	79
8.3.1. İller Bankası	80
8.3.2. Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank)	84
8.3.3. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)	88
8.3.4. Türkiye Kalkınma Bankası (TKB)	90
8.3.4.1. TKB Kredileri	92
8.3.4.1.1. Döviz Kredileri	92
8.3.4.1.2. YTL Krediler	95
9. KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞININ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ	96
10. KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞININ SERMAYE PİYASASI İÇİNDEKİ YERİ	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

11. KALKINMA VE YATIRIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE KALKINMA BANKASI – TKB – İNCELEMESİ	102
11.1. TÜRKİYE'DE FİNANSAL ANALİZİN BAŞLANGICI	102

11.2. KALKINMA VE YATIRIM BANKALARININ FİNANSAL	
PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	104
11.2.1. Bankalarda Bilanço Analizi	104
11.2.2. Mali Analiz Teknikleri	105
11.2.3. Finansal Performans Ölçütleri	105
11.2.4. Bankaların Performanslarının Değerlendirilmesinde	
 Kullanılabilecek Raporlar	108
11.2.5. Banka Performanslarının Oranlar Yardımıyla	
 Değerlendirilmesinde Karşılaşılacak Güçlükler	108
 11.2.5.1. Ekonomik Şartların Ve Belirsizliklerin Ortaya	
 Çıkardığı Güçlükler	109
 11.2.5.2. Karşılaştırma Yapmanın Güçlükleri	109
 11.2.5.3. Banka Muhasebe İşlemlerinin Farklılığının Yarattığı	
 Güçlükler	110
11.2.6. Bankacılıkta Risk ve Risk Çeşitleri	110
 11.2.6.1. Likidite Riski	111
 11.2.6.2. Kredi Riski	112
 11.2.6.3. Sermaye Riski	112
 11.2.6.4. Faiz Riski	113
11.2.7. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Finansal	
 Performanslarının Oranlar Yardımıyla Değerlendirilmesi .	114
 11.2.7.1. Karlılık Kriterleri	114
 11.2.7.1.1. Sermaye Yeterliliği (SY)	114
 11.2.7.1.2. Aktif Kalitesi (AK)	118
 11.2.7.1.3. Likidite (L)	121
 11.2.7.1.4. Karlılık (K)	123
 11.2.7.1.5. Gelir-Gider Yapısı (GG)	125
 11.2.7.1.6. Grup Payı (GP)	127
 11.2.7.2. Risk Kriterleri	129
 11.2.7.2.1. Likidite Riski (LR)	129
 11.2.7.2.2. Kredi Riski (KR)	129
 11.2.7.2.3. Sermaye Riski (SR)	130

11.2.7.2.4. Faiz Riski (FR)	130
12. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI (TKB) İNCELEMESİ	132
12.1. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI FAALİYET KONULARI VE	
SEKTÖRDEKİ KONUMU	132
12.2. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI'NIN MEVCUT	
DURUMU	138
11.2.1. TKB'nin Aktif Büyüklüğü ve Aktif-Pasif Yapısı	139
12.3. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI'NIN BAZI ULUSAL	
KALKINMA BANKALARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI	142
12.4. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI'NIN	
DEĞERLENDİRİLMESİ	143
13. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME	144
TABLolar	147
KAYNAKÇA	149

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında özellikle 1950'lerde geliştirilen kalkınma teorilerinin hemen hepsi gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasının, sanayileşme ve dolayısıyla bu alandaki yatırımlarla mümkün olacağını öngörmektedir. Bu noktada yatırımların finansmanı ve bu finansmanı sağlayacak tasarruflar önem kazanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki düşük gelir düzeyi ve bundan kaynaklanan yetersiz tasarruf, yatırımların finansmanında en büyük engellerden birisi olduğundan, bu finansmanı yurtiçi ve yurtdışı tasarruflarla oluşturacak kurumlar olarak görülen ve çözüm olduğu düşünülen kalkınma finans kurumları, daha özel bir isimlendirmeye kalkınma ve yatırım bankaları, Dünya Bankası'nın da teşvikleriyle 1950'lerde gelişmekte olan ülkelerin hemen hemen tümünde kurulmuştur.

Başlangıçta yatırımların finansmanı amacıyla uluslararası ve ulusal mali piyasalardan ve kurumlardan kaynak sağlamayı ve bu fonlarla çeşitli kalkınma ve yatırım projelerinin finansmanını gerçekleştirme fonksiyonunu yerine getirmesi amaçlanan kalkınma ve yatırım bankaları, zaman içerisinde ve ülkeden ülkeye değişen sosyal, ekonomik ve uygulama farklılıklarının da etkisiyle birçok ülkede sosyal, ekonomik ve teknolojik fonksiyonlar üstlenmişlerdir.

Dünyadaki kalkınma bankacılığı incelendiğinde yatırım ve projelerin yanı sıra kalkınma sürecinde önemli sosyal, ekonomik ve teknolojik katkılar sağlayan başarılı kalkınma bankaları yanında bir çok başarısız kalkınma bankalarının varlığı da görülmektedir. Dünyadaki başarılı kalkınma bankalarına bakıldığında özellikle Japon, Güney Kore, Malezya, Çin, Hindistan gibi "kalkınmacı devlet" anlayışının hakim olduğu Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde bu bankaların kalkınma sürecine önemli katkılar sağladıkları ve halen de sağlamakta oldukları görülmektedir. Kalkınmacı devlet anlayışının hakim olduğu bu ülkelerdeki kalkınma ve yatırım bankalarının başarısının en önemli sebebi, kalkınmacı devletin kalkınma ve yatırım konusundaki piyasa aksaklıklarını politika-temelli araçlar kullanarak

gidermesi ve bu çerçevede kalkınma ve yatırım bankalarının önemli bir araç olarak kullanılabilmesinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası ile başlayan devletin kalkınma ve yatırım bankacılığı faaliyeti bugün İller Bankası, Türk Eximbank ve Türkiye Kalkınma Bankası ile devam etmektedir. İller Bankası ve Türk Eximbank özel görevleri olan kalkınma bankaları olup bunların dışında kalan geniş bir kalkınma ve yatırım bankacılığı faaliyetlerinin ve fonksiyonlarının gerçekleştirilmesi Türkiye Kalkınma Bankası’nın görev alanına girmektedir. Daha sonraları kurulan özel ve yabancı kalkınma ve yatırım bankaları da özel görevleri yerine getirmek suretiyle faaliyette bulunmaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı, dünyadaki kalkınma ve yatırım bankalarının incelenerek gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına olan katkılarını belirtmek; Türkiye’deki önemli kalkınma ve yatırım bankalarının incelenmesi suretiyle Türkiye’nin kalkınmasına katkılarını göstermek; finansal analiz ve finansal performans değerlendirmesi kısmında oranlar yardımıyla bu bankaların görev ve işlevlerini yerine getirebilme güçlerinin belirlenebilmesidir.

Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde bankacılık ile ilgili en temel bilgiler; tarihçe ve Türk bankacılık sistemi hakkındaki bilgiler, sınırlandırılarak verilmektedir. İkinci bölümde kalkınma bankacılığı ve yatırım bankacılığı hakkında genel bilgiler verilmekte ve dünyadaki ve Türkiye’deki önemli kalkınma ve yatırım bankaları tanıtılmaktadır.

Üçüncü bölümde Türkiye’de faaliyet gösteren kalkınma ve yatırım bankalarının karlılık ve riskle ilgili oranları yer almakta, bu oranlar yardımıyla ve Türkiye’de kalkınma ve yatırım bankacılığı uygulamasının incelenmesi amacıyla finansal performanslarının değerlendirilmesine çalışılmaktadır. Çalışmanın son aşamasında ise Türkiye Kalkınma Bankası’nın mevcut durumu ile kalkınma bankaları içindeki ve Türk bankacılık sistemi içindeki yeri incelenmekte, yine

karlılık ve risk üzerinden gidilerek, bankacılık oranları ışığında mali yapısının incelenmesine ve finansal performansının değerlendirilmesine çalışılmaktadır.

I. BÖLÜM

1. BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI

Banka, prensip olarak talep edildiğinde ya da ihbarlı olarak geri ödenebilen mevduat şeklinde fon toplayıp ödünç ve açık kredi şeklinde avans veren, senet iskonto eden ve pazarlanabilir menkul değerler gibi temelde finansal aktifleri elinde tutan bir finansal aracıdır. Para alırken uyguladığı fiyat (faiz) ile satarken uyguladığı fiyat arasındaki fark, kar kaynağını oluşturur. Modern bankacılık, halktan toplanan paraların (mevduatın) işletmelere kredi olarak verilmesi esasına dayanır. Böylece bankalar tasarrufların yatırımlara kanalize olmasını sağlayan önemli bir köprü oluşturur (Güçlü, 2002:1).

Finansal sistem içerisinde en önemli rolü bankacılık sistemi üstlenmektedir. Bankaların temelde dört işleve sahip olduğu genel kabul görmektedir. Bu işlevler, ödeme araçlarının yönetimi, portföy yönetimi, fon transferi ile likidite ve risk paylaşımının saptanması, ödünçlerin izlenmesi ve daha iyi bilgi edinme ve işlem maliyetlerinin azaltılması olarak belirtilebilir. Günümüzde bankalar, bu işlevlerinin tümünü temel faaliyetleri haline getirmişler ve bir tür çok ürünlü işletme halini almışlardır (Aksoy, 1998:12).

Finansal sistemin en belirgin halkasını oluşturan bankalar, halktan topladıkları fonları (mevduatı) kredi biçiminde fon ihtiyacı olanlara ödünç veren kurumlardır. Bu fon aktarımında, bankanın önemli bir rolü, fon sahibine karşı ödünç alanın ödeyememe riskini üstlenmesidir. Banka borçlunun ödeme gücüne ilişkin bilgileri ve riskleri daha iyi değerlendirebilecek durumdadır. Bankanın diğer bir kendine has özelliği para yaratımıdır. Kredilerin mevduat yaratması bankaya topladığından daha fazla fon dağıtma olanağını verir. Ödeme araçlarının yönetimi ve para yaratımı bankalar arasında sağlam bir güven ilişkisini gerektirir. Bu güven Merkez Bankası şemsiyesi altında sağlanarak, borç ve alacakların dolaşımı ve takası ile sistemin sağlıklı işleyişi garanti edilir (Aksoy, 1998:13).

Bankacılığın temel uğraşı, iki fonksiyonun bir kombinasyonudur; ödemeler ve finansal aracılık. Bununla birlikte, bu uğraşı değişmiştir ve bu değişim üç boyutta devam etmektedir (Kohn, 2004:129):

- Bankacılığa yeni türlerde kuruluşların girişi.
- Bir banka olarak aracılık fonksiyonunun evrimi, yeni ödünç verme ve alma şekilleri geliştirmiştir.
- Diğerine ek olarak, ilgili olarak, ödemeler ve finansal aracılığın temelindeki gelişmeler.

Bu üç boyuttaki değişimi anlayabilmek için, bankacılığın nasıl bir evrim geçirdiğine bir göz atmak gerekmektedir.

2. BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Toplumların değişim aracı olarak para kullanımının yararlarıyla tanışmasından hemen sonra, parayı depolama, saklama amaçlı güvenli bir yer ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu “güvenli yer”, mevduat kabul eden ve ödünç verme işlemi yapan finansal kuruluşlar olan bugünün bankalarına dönüşmüştür (Baye, Jansen, 1995:14). Değişim ve Dolaşım aracı olarak paranın ekonomiye girmesiyle paranın kendisinin ticaret konusu olması neredeyse eşzamanlıdır (Şakar, 2000:13).

Bankacılık hizmetleri, ticaret kadar eskidir. Eski Mısır’da, Sümerler’de ve Babil İmparatorluğu’nda bankacılık faaliyetleri ticaretin ayrılmaz bir parçasını teşkil etmekteydi. Bankacılık hizmetleri eski çağlarda, tapınak gibi dini yapıların ve rahiplerin çevresinde doğup gelişmiştir (Tarlan, 1986:7).

Hammurabi Yasaları’nda tapınak-bankalarda kredi işleminin nasıl yürütüleceği, borcun vadesinde nasıl tahsil olunacağı, borçlunun hangi mallarının ne suretle borcun tasfiyesinde kullanılacağı yazılı idi (Öçal ve Çolak, 1999:14). Sümer şehir devletlerindeki tapınaklarda ise hesaplar arası transferler, borç ve alacak işlemleri rahip-bankacılar tarafından özenli bir muhasebe düzeniyle

sürdürülmekteydi. Sümerler uzak ülkelerle olan mal değişimlerinde banknot gibi dolaşan ve çek ya da itibar mektuplarına benzeyen bazı belgeler kullanmasını da biliyorlardı (Parasız, 2000:6). Bankacılığı Babil ve Fenike'den öğrenmiş olan Eski Yunan'da kredi işlemleri, tapınak-banka sisteminin yanı sıra **Trapezites** adı verilen bankerler tarafından da yürütülmekteydi. Trapezitesler, sitelerin pazar yerlerinde ve limanlarında tezgah kurarak sikkelerin değerini ölçmek, para değiştirmek, mevduat toplayıp denizaşırı ticareti krediyle desteklemek gibi işlerle uğraşıyorlardı (Tarlan, 1986:8).

Miktar teorisinin ortaya çıkışından 1700 yıl önce para arzını ayarlayarak faiz haddini ve mal fiyatlarını kontrol altına almayı başaran spekülâtorlere rastlanmıştır. Roma İmparatorluğu'nda M.Ö. 3. yy sonlarından itibaren, **Argentari** adı verilen özel bankalar ile **Nummulari** denilen para değiştiricilerin parasal alandaki etkinlikleri söz konusudur. Bu bankacıların çoğu azat edilmiş Yunan esirleridir. Bu bankaların çalışma düzenleri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Roma'da ayrıca, devlet gelirlerinin toplanması, tedavüldeki paralar arasındaki ilişkilerin resmen düzenlenmesiyle uğraşan **Mensae** adı verilen devlet bankaları da mevcuttu.

1453'te İstanbul'un fethi ve bunun neden olduğu Rönesans hareketi ve bir süre sonra yeni kıtaların keşfi, ticaretin okyanuslara kayması ve genişlemesi bugünkü batı ülkelerinde o zamana kadar geçerli olan kilise hukukunun yerini Roma hukukunun almasına neden oldu. Hatta kilise hukuku değişti. Sonuç itibariyle faize bakış değişti. O zamana kadar yasal sayılmayan faiz, kabul edilmeye başladı. Bütün bu gelişmeler bankacılığın gelişmesine büyük katkı yaptı (Parasız, 1994:110).

İngiltere'de Kraliçe Elisabeth döneminde soyluların mücevherata merak salmaları üzerine yeni bir kazanç kapısı açılmış, Goldsmith adı verilen kuyumculuk işlerini, bankerlik ve sarraflıkla birlikte yürüten kimseler görülmüştür. Goldsmith'ler ileriki yüzyılda para piyasasına ilginç yenilikler getirmiştir (Tarlan, 1986:12). 17. yüzyılda ortaya çıkan bu bankerlerin, çalıştıkları işyerlerine Banchum, kendilerine de Bancheri ya da Bancherius adı verilirdi. Fuarlarda ve pazar yerlerinde

Banco adı verilen tahtadan tezgahlar kuran bankerlerin, taahhütlerini yerine getirmemeleri ve ortadan kaybolmaları halinde, halkın banco'yu kırması, İngilizce'deki **bankrupcy** yani **iflas** kelimesinin açıklaması gibidir.

Önemli Ortaçağ şehir bankerlerini şöylece sayabiliriz; Taula di Cambi-Barcelona(1401), Casa di san Giorgio-Genoa(1408), Banco Della Piazza di Rialto-Venedik(1584), Banco di Ambrogio(1593), Amsterdam Bankası(1609), Hamburger Bank-Hamburg(1619). 1716 yılında Fransa'da "La Banque Generale", 1765 yılında Almanya'da "Prusya Kraliyet Bankası" kuruldu. Almanya'da emisyon bankaları 1871 yılında 30 adete ulaştı. 1935 yılında banknot çıkarma, Almanya Merkez Bankası "Reichsbank" yetkisine bırakıldı.

Bu bankaların hepsi bir taraftan devletin kendilerine tanıdığı emisyon yetkisini kullanırken, diğer taraftan mevduat ve iskonto işleriyle uğraşan özel bankalar olarak faaliyette bulunuyorlardı. Adam Smith, David Ricardo ve diğer klasik iktisatçılar ise, uzun yıllar boyunca banknot çıkaran ve "diğer bankaların bankası" olan bir bankanın varlığını savunagelmişlerdi. 1832 yılında uygulamanın içinden gelen İngiltere Bankası yöneticilerinden Hersley Plamer; iskonto oranları, uluslararası ticaret ve kambiyo oranları ve diğer bankaların üzerinde gücü olan bir bankanın varlığını ortaya koydu. Böylece bugünkü anlamda **Merkez Bankaları** kurulmaya başladı (Kalalı, 1998:5).

Çift yönlü muhasebe yönteminin gelişmesi, kıymetli senetlerin bulunması, banknotun (kağıt paranın) genel bir ödeme aracı niteliği kazanması, sanayi devrimiyle birlikte krediye olan gereksinimin artması, modern bankacılığın gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur (Parasız, 1994:110).

Öte yandan 19. yüzyıldan itibaren bankaların, ekonomik ve ticari faaliyetlerin en büyük yardımcısı ve hatta bu faaliyetleri geniş ölçüde düzenleyici kurumlar haline gelmeleri, faaliyet alanlarına göre uzmanlaşmalarına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın ve Japonya'nın yeniden imarının öne çıkan sorun olması ve sorunun çözümündeki finansman ayağının kurgusu kalkınma ve yatırım bankalarının, bankacılık sistemi içindeki yerini genişletmiştir (Öçal ve Çolak, 1999:17). Özellikle 1945-1960 yılları arasında Dünya Bankası'nın da desteği ile reel sektör uzun vadeli para ve sermaye piyasası araçları ile finanse edilmiştir. Bu gelişimin yansıması doğal olarak ticari bankalar üzerinde de olmuştur.

3. TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye'de özellikle batı ülkelerindeki gibi, banka dışı finansal araçların gelişmemiş olması nedeniyle, bankalar Türk finansal sisteminin omurgasını oluşturmakta ve Türk ekonomisinin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve bunların kullanım alanlarına dağıtılması açısından önemli rol oynamaktadır (Parasız, 1994:111).

Türk Bankacılığının tarihsel gelişimi bu bölümde Cumhuriyet öncesi dönem, 1980 öncesi dönem ve 1980 sonrası dönem olmak üzere üç başlık altında anlatılacaktır.

3.1. CUMHURİYET'TEN ÖNCE TÜRKİYE'DE BANKACILIK

3.1.1. Galata Bankerleri

Cumhuriyet öncesi dönemde, bankacılık faaliyetlerinin temeli İstanbul'un fethiyle Galata bankerleri tarafından atılmış, Tanzimat sonrasında yabancı sermayeli bankaların kurulması ve gelişmesi, merkezleri çeşitli Avrupa ülkelerinde bulunan yabancı bankaların ülkemizde şube açmaya yönelik faaliyetleri ve bu yabancı bankalara tepki olarak ulusal bankacılık alanındaki kıpırdanmalar şeklinde gelişme göstermiştir.

Galata Bankerleri veya Galata Sarrafları diye anılan kişiler ve bunların 19. asrın ikinci yarısından sonra kurdukları bankerlik işletmeleri, Osmanlı mali tarihi yanında, özellikle, Türk-İslam tebanın her katının ekonomik hayatını, hatta günlük yaşam koşullarını etkilemede büyük rol oynamışlardır. Bu bankerlerin tarihimizde oynadıkları önemli role rağmen bugün bunlar hakkında sentezleştirilmiş bilgiye literatürde pek rastlanmamaktadır (Kazgan, 2005:13).

Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılık İstanbul'un fethi ile başlar. İstanbul'un fethi, Avrupa ekonomisi ile Osmanlı Devleti'nin ve insanının tanışmasını sağlamıştır. Zira fethedilen İstanbul, Akdeniz ve Karadeniz bağlantılı iki ticaret yolunun ortasında bulunuyordu ve bu ticaretin kalbi, bankalar ya da bankerlerdi. Fetihden sonra Fatih Sultan Mehmet, **Galata**'da yerleşmiş olan bankerler ile Venedik ve Cenova Bankalarının temsilcilerinin, kanunlarına riayet etmek ve gerekli vergileri ödemek şartıyla ülkesinde mesleklerini icraya devam edebilecekleri yolunda bir ferman yayımlamıştır (Kazgan, 1997:19).

Sanayi devrimi ve onun kendine pazar yaratmak için Osmanlı İmparatorluğu üzerinde politik baskı kurması Batı ile Osmanlı İmparatorluğu ilişkilerinde yeni bir sayfa açmıştır. Nitekim Batılılar, özellikle yabancı tüccar ve işadamları ile onların İmparatorluk içindeki azınlıklardan oluşan ortak ve ajanlarına ve bu arada Galata Bankerleri'ne serbestçe ve piyasa koşulları içinde faaliyet göstermelerini sağlayan Tanzimat Fermanı'nı ilan ettirmişler ve aynı yılda Fransızlarla ve bir yıl sonra da yani 1839'da İngilizlerle imzalanan Ticaret Anlaşmaları ile hedeflerine varmayı garantilemişlerdir. Osmanlı burjuvazisinin en etkin ve güçlü yanını Galata Bankerleri teşkil etmiştir. Fakat bu bankerler eskilerden farklı olarak, uluslararası üne kavuşmuş ve bankerlik bilgileri ve güçleri ile Avrupa'da da nam salmış kişiler olacaklardır.

3.1.2. Osmanlı Devleti'nde Kurulan Bankalar ve Bankacılık

Osmanlılarda ilk banka, Tanzimat sonrası dönemde, 1847'de kambiyo istikrazı için, hükümetin iki galata bankerı (Banker Baltazzi ve Banker Deleon) anlaşarak kurduğu **Banque de Constantinople (İstanbul Bankası)** olmuştur.

Osmanlı Devleti o dönemde, içerdeki altın gümüş ve maden stokunun tükenmesi karşısında çaresiz kalarak **kaime** adı verilen (ilk tertibi %12.5 faizli) tahvilleri küçük küpürler halinde ihraç etmeye başlamıştı. Bunlar para yerine geçtiği için, ithal talebi devam edince dış ticaret açığı daha da büyümüştü. Faizin yüksek oluşu nedeniyle –ki o dönemde Avrupa'da güvenli faiz oranı %3-5 seviyelerinde– bazı esnaf ve tüccarlar işlerini tasfiye ederek tüm varlıklarını kaimelere yatırmaya başlamışlardı (Kazgan, 1997:27,28).

Kaime ile ilgili gelişmeler bu şekilde devam ederken, İstanbul Bankası da ister istemez kambiyo, 1 Sterlin=110 Kuruş ve 24 Frank=100 Kuruşta tutabilmek için kaime spekülasyonuna bulaşmıştı. 1850 yılına doğru dış ticaret açığı her yıl artmaya, Baltazzi ve Deleon'un Avrupa Piyasalarındaki itibarı da sarsılmaya başlamıştı. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulan ilk banka Banque de Constantinople, dünya finans aleminde pek ender görülen özkaynaksız bir banka konumuna düşerek 1852 yılında yaşamını yitirmişti.

İstanbul Bankası deneyimi, belki dünyada ilk kez, bankaların tasarrufu değil tüketimi arttırmada da büyük rol oynayabileceğini göstermiştir. Zira bu banka, ihracatçılara da hizmet vermişse de, aslında Osmanlı hükümet merkezinde başlayan ve bütün ülkeye yayılan Avrupa malı ve eşyası tüketiminin Osmanlı ülkesi olanaklarının üstüne çıkmasına yol açmıştır. Gerçekte, İstanbul Bankası'nın tüketimi finanse eden bir banka olmasına yol açan, devletin kaime adı ile faizli bono para ihracıdır. Böylece, bankaların asıl görevi küçük tasarrufları değerlendirerek, her türlü mal ve hizmet üreten şahıs ve kuruluşlara kredi sağlamak olduğu halde, İstanbul Bankası iç ve dış işlemlerinde bir spekülasyon bankası olarak kalmış ve bu nedenle de ömrü çok kısa olmuştur (Kazgan, 1997:32).

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda bir ticaret ve mevduat bankası olarak kurulan ilk kredi kurumu **Ottoman Bank (Bank-ı Osmani, Osmanlı Bankası)** olmuştur (Öçal, 1973:12). Ottoman Bank, merkezi Londra olmak üzere, 500 bin Sterlin sermaye ile kurulmuştur. Mısır hariç kalmak şartıyla, Osmanlı İmparatorluğu topraklarının her yerinde şube açma yetkisine sahip olan Osmanlı Bankası'nın en büyük şubesi ve bankacılık merkezi İstanbul'da bulunuyordu (Tarlan, 1986:63). İşlemleri ise, mevduat kabulü, tedavül işlemleri, senet iskontosu ve her türlü ticari işlemler olarak belirlenmişti. Osmanlı Bankası, 1863'te Fransız sermayesinin de katılımıyla **Bank-ı Osman-ı Şahane** adını almıştır. Banknot çıkarma yetkisini elinde bulunduran bu banka, ülkenin ilk emisyon bankası olmuştur.

Osmanlı Bankası'nın başarılı faaliyetleri nedeniyle, çok geçmeden ortaya çıkan rakipler, daha geçerli bir banka modeli peşinde olduklarını gösterdiler. Nitekim **Banque de Turquie (Türkiye Bankası)** kurucuları, bir merkez bankası olma çabasıydılar. Galata'nın ünlü simaları ise, Galata'nın hükümete açtığı kısa vadeli kredilerdeki aksamaların ve bu arada kaime spekülasyonunun bir devlet bankası kurulup da banknot çıkarma yetkisini almasıyla ortadan kalkabileceğini düşünerek, piyasayı hiç olmazsa paylaşabilmek için bir araya gelmiş ve **Union Financiere**'yi kurmuşlardı.

Aydın ve Söke ovalarında pamuk yetiştirilmesinde büyük gelişme kaydedilince, bu pamuğun özellikle İngiltere'ye büyük miktarlarda ihraç edilmesi, İngiliz banka, banker ve tüccarlarını, bu ihracatı yürütebilmek için gücünü büyük ölçüde bu işe yöneltecek bir banka kurmaya yöneltmişti. Bu amaçla, 1864 yılında **The Ottoman Financial Association Limited (Osmanlı Finansal Birliği Limited Şirketi)** kuruldu (Kazgan, 1997:95). Şimdiye kadar yazılmış olan eserlerde bu bankadan pek fazla söz edilmemektedir. Bu banka, pamuk yetiştiricisini mahalli bankerler ve sarraflar yoluyla finanse edecekti.

Credit Generale Ottoman (Osmanlı Umumi İtibar Şirketi) ise, Osmanlı Bankası'nın önemli Fransız hissedarlarından olan S.G. de Credit Mobilier ve Rothschild'lere ait olan Societe Generale Ottoman, Osmanlı Bankasının Osmanlı

maliyesi üzerindeki hakimiyetine son vermek amacıyla, Galata bankerlerinden G. Tobini ve Mahdumları Firması'yla birlikte, 1869 yılında 500 franklık 100 hisse senedinden oluşan 50 milyon frank sermaye ile kurulmuştu. Aşağı yukarı 2 milyon Osmanlı altın lirası bir sermaye taahhüdünde bulunulmuş oluyordu (Kazgan, 1997:113). Daha kuruluşu sırasında 150 milyon frank tutarındaki hazine bonosunu ihraç etmiş, bir yıl sonra 278 milyon frank tutarındaki hazine bonosunun tamamını satın almıştır. Sonraki yıllarda Osmanlı Bankası'nın faaliyetleri sonucu etkinliği giderek azalmış ve 1899 yılında feshedilerek ortadan kalkmıştır (Tarlan, 1986:65).

1871 yılında İstanbul'da, Avusturya sermayesine dayanan **Avusturya-Osmanlı Bankası** kurulmuştur. Bu banka 2,5 milyon sterlin sermayeyle ve beş bankanın ortaklığıyla kurulmuştur. The Anglo Austrian Bank, The Union Bank, Kreditanstalt, Bükrek Bankası ve Osmanlı Umumi İtibar Şirketi bankanın kurucularıdır. 1872 yılında 2 milyon sterlin sermaye ile kurulan **Avusturya-Türk Bankası**'nın ortakları arasında da yine Türklere rastlanmaktadır. The Anglo Austrian Bank ve The Union Bank bu bankanın da kurucuları arasındadır. Ayrıca bazı Avusturyalı sermayedarlar ile Osmanlı Umumi İtibar Şirketi ve Galata bankerlerinden bazıları sermayeye iştirak etmişlerdir. Merkezleri Viyana, çalışma alanları İstanbul olan bu iki banka, kısa süren faaliyetleri sırasında hazineye 900.000 lira tutarında borç sağlamıştır.

1867 yılında kurulan **Credit Lyonnais**, yabancı bankaların Osmanlı ülkesinde şubeler açmasına yönelik bankacılığın önemli bir örneği olmuştur. Bu bankanın en önemli işlemi, bütün ticari kağıtlar karşılığında kısa vadeli kredi açmasıydı. Bunun da başında bu kağıtların iskontosu gelmekteydi. Banka, Osmanlı Devleti'nin damgasını taşıyan tahviller karşılığında avans da vermekteydi. Ayrıca banka, başkaları hesabına her türlü ödemeleri çeklerle ya da başka usullerle yapmayı üstlenmişti (Kazgan, 1997:172-173).

Osmanlı döneminde kurulan ulusal banka sayısı çok az olup, kuruluş tarihleri 1863 ve sonrasına rastlamaktadır (Çevik, 1989:74). Mithat Paşa'nın aşara küçük bir zam yaparak elde edeceği kaynakla kuracağı, adına **Memleket Sandıkları**

denilen organizasyon, milli bankacılığın ilk örneği olarak tarihe geçecektir. 1863 yılında kurulan Memleket Sandıkları daha çok azınlıklara ait tarım işletmelerine büyük destek olmuş, Türk-İslam çiftçileri bu sandıklar kurulduktan sonra da uzun süre tefecilerden kurtulamamışlardır. İzleyen yıllarda sandıkların işleyişinde görülen bozulmalar, sandıkların etkinliğini azaltmıştır. Sandıkları merkezi yönetime bağlayarak sorunu çözmeyi amaçlayan hükümet 1883'te **Menafi Sandıklarını** kurmuştur. Ancak çağdaş bir örgütlenmeye duyulan gereksinimden dolayı 1888'de **Ziraat Bankası** kurulmuştur. Ziraat Bankası'nın kurulmasıyla birlikte Menafi Sandıkları bu bankaya bağlanmıştır (www.ziraat.com.tr).

Siyasal iktidarın izlediği ulusal ekonomi politikası ulusal bankaların kuruluşuna elverişli bir ortam yaratmasına karşın, bu dönemde yerli sermaye ile kurulan bankaların büyük bir bölümü uzun ömürlü olamamış, güçlü yabancı bankaların kredi piyasasına egemen olmalarına karşı koyamayarak, onlarla rekabet edemeyerek faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır (Güçlü, 2002:1).

Cumhuriyet öncesi dönemde bankacılık faaliyetlerinin ve dolayısıyla da mali yapının, daha çok yabancıların gözetim ve denetimine kaldığı söylenebilir.

3.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK BANKACILIĞI

3.2.1. 1980 Öncesinde Türk Bankacılığının Gelişimi

Cumhuriyet'in ilanı ile Türkiye ekonomisine damgasını vuran yeni bir dönem başlamıştır. Türk Bankacılığı'nın gelişmesi Cumhuriyet ile başlamış, ulusal bankacılık gelişirken yabancı bankaların faaliyetleri azalmış (ya da el çektilmiş) ve ulusal bankalar şube yoluyla (özellikle 1950 sonrası) hızlı bir gelişme göstermişlerdir (Çevik, 1989:74). 1980 yılına kadar süren bu dönemin özellikleri Türk Bankacılık Sistemi'nin geçmişteki profilini yansıtması açısından oldukça önemlidir. Cumhuriyet döneminde bankacılık alanındaki gelişmelerin genel görünümü şöylece özetlenebilir (Hız, 2002:3, Öçal, 1973:14):

- 1) Yabancı sermaye ile kurulmuş bulunan bankaların sayısı azalmıştır.
- 2) Milli sermaye ile daha önce kurulmuş olanların yanına yeni özel bankalar ve devlet bankaları eklenmiştir.
- 3) **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (1931)** kurulmuş ve Osmanlı Bankası'ndan sonra banknot çıkarma yetkisini üstlenmiştir.
- 4) Milli bankalar hızlı bir gelişme sürecine girmişlerdir.

Cumhuriyetin kurulmasından başlayıp, önemli ve kapsamlı değişikliklerin yapılmasına karar verilen 1980'e kadar geçen dönemi, genel özellikleri itibariyle üç gruba ayırabiliriz:

1923 – 1944 Dönemi:

İzmir İktisat Kongresi kararlarına uygun olarak yerli sermayeyi yoğunlaştırmak ve buna yardımcı olmak amacıyla 26 Ağustos 1924'te görünüşte özel ama gerçekte devlet desteğiyle **Türkiye İş Bankası** kurulmuş, bunu diğer özel yasalarla kurulan kamu bankaları izlemiştir (Ertuna, 1982:65). Türkiye İş Bankası bir yandan sanayi ve ticaret kesimlerinin kredi gereksinimlerini sağlamak, öte yandan bu kesimlerde iştiraklere girerek ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmuştur.

Kongre'ye katılan sanayicilerin bir sanayi bankası kurulması yönündeki önerilerinden hareketle alınan kararlar doğrultusunda 1925 yılında ilk **kalkınma bankası** olan **Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası** kurulmuştur (Türkay, 2003:2). Bankanın kuruluş amaçları, bankaya devredilmiş sanayi kuruluşlarını kurulacak şirketlere devredinceye kadar yönetmek, iştirak yoluyla sanayi işletmeleri kurmak ve işletmek, bizzat veya iştirak suretiyle maden işletme hakkı almak veya iştiraksiz maden işletmek, olarak vurgulanmıştı (Ertuna, 1982:68). Banka, kaynaklarının büyük bir kısmını, amaçları doğrultusunda, kuruluş halinde devraldığı iştiraklerine bağlaması nedeniyle, sanayi ve madencilik alanında faaliyet gösteren işletmelere yeterli kredi yardımıyla bulunamamış, 1932'de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası adını almış, 1933 yılında da Sümerbank'a devredilmiştir.

1927 yılında konut kredisi vermek ve gayrimenkul sektörünü oluşturmak amacıyla, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülecek olan **Emlak ve Eytam Bankası** kurulmuştur.

Ulusal bankacılık dönemi de diyebileceğimiz bu dönemde kurulan bankalar içinde en önemli olanı **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**'dır. 1931 yılında faaliyete geçen banka Türkiye'nin ilk ve tek merkez bankasıdır. Osmanlı Bankası'nın para basma yetkisi 1947 yılına kadar sürmüştür ancak TCMB faaliyete geçtikten sonra para basmamıştır (Eren, 1996:96).

1933 yılından sonra devlet bankalarının kuruluşu hız kazanmış ve şube bankacılığında önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1934'te Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BSYP) uygulamaya konulmuştur. Bu dönemde; **Sümerbank** (1933), **Belediyeler Bankası (İller Bankası)** (1933), **Etibank** (1935), **Denizbank** (1938), **Halk Bankası ve Halk Sandıkları** (1938) kurulmuştur. Sümerbank sınai kalkınmayı desteklemek, Halk Bankası küçük esnaf ve zanaatkarlara kredi sağlamak, İller Bankası yerel idareleri kalkındırmak ve altyapı yatırımlarını uzun vadeli kredilerle desteklemek, Denizbank çeşitli liman işlerini yürütmek amacıyla kurulmuştur.

1938 – 1944 yılları arası bankacılık açısından durgun dönem olarak nitelendirilebilir. İkinci Dünya Savaşı bu durgunluk döneminde baş rolü oynamıştır.

1944 – 1960 Dönemi:

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle ticaretle uğraşan özel kesimde sermaye birikimi hızlanmış ve özel bankaların kurulmasına imkan sağlamıştır. Bu dönemde, sanayi stratejisinde değişikliğe gidilmiş olup, iktisadi devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlanması almıştır. İş hacmi ve dolaylı ödemelerin artması özel bankaların kurulmasını gerektirmiştir.

Yapı ve Kredi Bankası (1944), **Garanti Bankası** (1946), **Akbank** (1948) ve **Pamukbank** (1955) bu dönemde kurulmuştur. Sermayesinin önemli bir bölümü ticaret bankaları tarafından karşılanan ve kamu tarafından da uzun süreli krediler sağlanarak veya bu tür kredilerin sağlanmasına olanak hazırlanarak desteklenen **Türkiye Sınai Kalkınma Bankası** (1950), 1925 yılında kurulan Türkiye Sınai ve Maadin Bankası denemesi bir yana bırakılacak olursa, ülkemizde kurulan ilk kalkınma bankası olup genellikle özel imalat sanayini Türk Lirası ve döviz kredileriyle finanse etmiş, madencilik, ulaştırma, enerji gibi kalkınma açısından önemli sektörlere kredi vermiştir. Ayrıca 1958 yılında, bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasında dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla, **Türkiye Bankalar Birliği (TBB)** kurulmuştur. Ayrıca tasarruf sahiplerini güvence altına almak amacıyla TCMB nezdinde **Bankalar Tasfiye Fonu (1960)** kurulmuştur. Bu fon daha sonra 1983'te kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir (Eren, 1996:98).

1960 – 1980 Dönemi:

1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Yasası ile rekabet artmış ve döviz darboğazının aşılabilmesi nedeniyle 1960 yılında liberal ekonomi politikalarının terk edilerek karma ekonomiye geçilmiştir. Bu çerçevede beş yıllık kalkınma planları uygulamaya konmuştur.

Kalkınma planlarında bankaların temel işlevi kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanlarının sağlanması olarak tanımlanmış olup KİT'ler ve özel sektörün orta ve uzun vadeli kredi ihtiyaçlarının karşılanması için **kalkınma ve yatırım bankalarının** kurulması öngörülmüş ve özel ticari bankaların olabildiğince az sayıda kurulması teşvik edilmiştir (Türkay, 2003:5). Bu şekilde kıt olan sektör kaynaklarının, sınırlı bir rekabet ortamında, mevcut bankalar aracılığıyla, planlarda belirtilen şekilde dağılımının sağlanması amaçlanmıştır. Bu dönemde kalkınma planları çerçevesinde gerçekleştirilmesi amaçlanan yatırımların finansman ihtiyacının karşılanması için bankaların açtıkları orta vadeli kredi miktarının artırılması teşvik edilmiş, reeskont ve munzam karşılık oranları bu amaca yönelik

olarak uygulanmış, ayrıca toplam kredilerin yüzde 10'unu orta vadeli olarak kullandırma zorunluluğu getirilmiştir.

Planlı dönemde beşi **kalkınma ve yatırım bankası** ve ikisi ticari olmak üzere toplam yedi banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulan kalkınma ve yatırım bankaları şunlardır: **T.C. Turizm Bankası** (1962), **Sınai Yatırım ve Kredi Bankası** (1963), **Devlet Yatırım Bankası** (1964), **Türkiye Maden Bankası** (1968), **Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası** (1976).

3.2.2. 1980 Sonrasında Türk Bankacılığının Gelişimi

1980 sonrası dönem, ekonomi ve dolayısıyla para-kredi-bankacılık sisteminde önemli değişmelerin olduğu ve dışa açılma felsefesinin benimsendiği bir dönem olmuştur. Bankacılık sektörü, 1980 sonrası dışa açık ekonomi politikaları içinde dış rekabet ile en çabuk ve yoğun olarak karşılaşan sektör olmuştur. Özellikle 1980'li yılların başından itibaren Türkiye'de yabancı banka girişinin yoğunlaşması ve bu bankaların büyük ölçüde dış ticaretin finansmanı işiyle uğraşmaları Türk bankalarını yoğun rekabet içinde bırakmış, uzmanlaşma ve uluslararasılaşma konusunda itici bir etkide bulunmuştur (Aksoy, 1998:392). Türk Bankacılık Sektörü incelendiğinde 1980 sonrası sektörde yaşanan değişmeler; yabancı bankaların rekabetinin artması ve faaliyet hacminde önemli bir yer işgal etmesi, para ve sermaye piyasalarının geliştirilmesi, yabancı paralı işlemlerin serbest bırakılması, otomasyon ve bilgisayarlaşma düzeyinin artışı, yeni bankacılık araç ve tekniklerinin kullanımı, sunulan ürün ve hizmetlerde çeşitlendirme ve yenilikçilik, uluslararası işlemlerin artırılması, uluslararası finansal piyasalarla bütünleşme çabaları, bankalar tarafından yeni finansal kurumların kurulması, bankacılık sektöründe şeffaflık, hizmet içi eğitim ve uzmanlaşma, gibi genel başlıklar altında toplanabilir.

24 Ocak 1980'de alınan tedbirler, ekonomide serbest piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırmayı amaçlamıştır. Ekonomide yaşanan liberasyona paralel olarak, dış ticaret ve kambiyo rejiminde yapılan değişikliklerle, kalkınmada yabancı sermaye desteği sağlamak, yabancı sermayenin Türkiye'ye gelişini teşvik

etmek amacıyla alınan önlemler, önemli alım gücüne sahip Orta Doğu ülkeleri ile ekonomik ve sosyal ilişkilerin gelişmesi, bölgede önemli bir bankacılık merkezi olan Beyrut'un bu özelliğini yitirmesi ve transit taşımacılık ticareti bakımından Türkiye'nin öneminin artması, uluslararası bankacılık alanı olarak Türkiye'ye bir avantaj sağlamıştır. Ekonomik gelişme ve ekonominin uluslararasılaşması sürecine paralel olarak, faizleri yükseltmek için 1980'den sonra uygulamaya konan sıkı para politikalarının yarattığı olanaklar, banka hizmetlerinin çeşitlenmesi ve buna artan talep, 1980'li yıllarda bankaların artmasının başlıca nedenleridir (Eren, 1996:99).

1970'li yılların sonunda ödemeler dengesi problemleri nedeniyle yaşanmaya başlanan ekonomik durgunluk, sanayinin döviz gereksinimini de karşılayabilecek yeni bir sanayileşme stratejisinin benimsenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. 1980 yılında, iç pazara yönelik üretimin yapıldığı ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek, piyasa ekonomisine dayalı, dışa açılmayı ve dışarıya yönelik üretimi esas alan bir kalkınma politikası benimsenmiştir. Yeni stratejiyi desteklemek, ekonominin serbest piyasa ekonomisi kurallarına göre yeniden yapılanmasını ve tasarrufların istikrarlı büyüme için gerekli seviyeye yükseltilmesini sağlamak amacıyla, esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz politikası uygulanmaya başlanmış, mali piyasaların serbestleşmesi ve derinleşmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir; uluslararası denetim ve gözetim sistemi ile uluslararası bankacılık standartları sisteme tanıtılmış, tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş, bilançolar dış denetime tabi tutulmuş, mevduat sigorta fonu kurulmuş ve donuk kredilere daha gerçekçi karşılık uygulanması getirilmiştir. İnterbank piyasası kurulmuştur. Türkiye'de yerleşik kişilere döviz tutma ve döviz mevduatı açma izni verilmiştir. Merkez Bankası, 1987 yılında açık piyasa işlemlerine başlamıştır. 1988 yılında döviz piyasası kurulmuştur. 1989 yılında döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. 1990 yılında TL'nin konvertibilitesi ilan edilmiştir. Yurt dışında yerleşik kişilere Türkiye'de menkul kıymet yatırımı yapma, TL ve döviz mevduatı açma izni verilmiştir. 1990 yılında, Merkez Bankası öngörülebilirliğin artması ve

mali piyasalardaki belirsizliklerin azaltılmasına yönelik olarak para programını tanıtmış ve uygulamasını başlatmıştır. 1992 yılında, elektronik fon transfer sistemine işlerlik kazandırılmıştır (Keskin, 1993:8).

1982 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) 1986 yılında faaliyete geçmiştir.

Ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanması ve mali piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılması, bankacılık sistemi üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Sektöre yeni yerli/yabancı bankaların girişine izin verilmesi ve mevduat/kredi faiz oranlarının serbest bırakılması sonucu sektörde rekabet artmıştır. Artan rekabet, klasik mevduat bankacılığı yerine, bankaların hem kaynak hem de plasman çeşitliliğinin arttığı bir bankacılığın benimsenmesine neden olmuştur. Bu dönemde banka fonlarının bir bölümü sermaye piyasası işlemleri, devlet iç borçlanma senetleri ve hazine bonoları alımı, ve döviz işlemlerinde kullanılmıştır. Banka müşterilerine tüketici kredileri, kredi kartları, döviz tevdiat hesabı, leasing, factoring, forfaiting, swap, forward, future, option, otomatik vezne makineleri, satış noktası terminalleri gibi yeni ürün ve hizmetler sunulmuş, bilgisayar sistemleri ve diğer teknolojik yeniliklerden yararlanılması ve personel eğitimine önem verilmesi sonucu sektörde verimlilik artmıştır (TBB 40. Yıl Kitabı, 1998:17).

Döviz işlemlerinde ve sermaye hareketlerinde serbestleşmeye gidilmesi sonucu yurtdışından borçlanma ile sağlanan fonlar bankalar için mevduat yanında önemi artan bir kaynak haline gelmiştir. 1990'lı yıllarda, döviz tevdiat hesaplarında toplanan mevduatın toplam mevduata oranı büyük ölçüde artmıştır. Bu artışın en önemli nedeni, yaşanan sürekli yüksek enflasyon ortamının bir sonucu olarak ortaya çıkan yerli paranın yabancı paralarla ikamesi olgusu olmuştur.

Bu dönemde, uygulanan serbest faiz ve esnek döviz kuru politikaları, ihracatın özendirilmesi, ithalatın serbest bırakılması, yeni bankaların kurulmasına izin verilmesi, bankalar arası Türk lirası ve döviz piyasalarının kurulması, ve

bilgisayar ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler sonucu, toptancı bankacılık yapan az şubeli küçük ve orta ölçekteki banka sayısı artmış, büyük ölçekteki özel bankaların pazar paylarında ise gerilemeler olmuştur. Türk bankaları, yurtdışında banka kurarak veya şube açarak dışa açılmaya başlamışlardır. Toptancı bankalar, büyük ölçüde dış ticaretin finansmanını sağlanması, leasing, factoring, forfaiting, menkul kıymet ihracında aracılık ve kısa vadeli kredi işlemlerine ağırlık vermişler, ve uluslararası mali piyasalardan finansmanı arttırmışlardır. Yabancı bankalar ağırlıklı olarak toptancı bankacılık faaliyeti içinde olmuşlardır. Bu nedenle yabancı bankaların mevduat ve kredi pazarındaki payları oldukça düşük kalmıştır.

Daha önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de yüksek düzeylerde kamu sektörü finansman açıklarının yaşanması sonucu, özellikle 1989 yılından sonra ekonomide yüksek faiz, yüksek enflasyon dönemine girilmiştir. Hızla büyüyen bütçe açıklarının önemli bölümünün iç borçlanma yoluyla karşılanması mali kaynaklara olan kamu talebinin artmasına neden olmuştur. Bu arada sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine rağmen iç talep artışına dayalı enflasyonist politikalar ödemeler dengesi üzerinde çok ciddi baskılar oluşturmuş, bu baskılar reel faizlerin yükselmesine yol açmıştır. Makro dengesizliklerin giderilmesine yönelik doğru politikaların uygulamaya geçirilememesine bağlı olarak beklentiler kötüleşmiş ve belirsizlik artmıştır. Makro ekonomide kaybolan disiplin mali sektörün faaliyetine ve denetimine de yansımıştır.

Ekonomik birimler mali tasarrufları içinde döviz cinsinden aktiflerin payını arttırmışlar, TL cinsinden finansal aktiflere olan talep ise çok yüksek faizle çok kısa vadelerde gerçekleşmiştir. Bu durum bankaların bilanço yapılarını olumsuz yönde etkilemiş, karlılık performansı düşmüş, özkaynakların güçlendirilmesi sınırlanmıştır. Buna karşılık kamunun artan borçlanma ihtiyacının yarattığı baskının da etkisiyle hızla yükselen TL fonlama maliyeti nedeniyle bankalar yurtdışından borçlanmayı arttırmışlar ve döviz pozisyon açıklarını büyütmüşlerdir. Bilançoda hem faiz hem de kur riski önemli ölçüde artmıştır.

1994 yılı mali sektör ve bankalar açısından risklerin zarara dönüştüğü bir yıl olmuştur. Kamu açığındaki büyümeye rağmen genişleyici politika uygulamasının sürdürüldüğü bir ortamda faiz oranlarının düşürülmesi yönündeki ısrarcı yaklaşım nedeniyle mali sektörde tansiyon yükselmiştir. Piyasalar tarafından gönderilen sinyallere rağmen, parasal genişleme ve mali araçlara getirilen vergi gerek yurtiçi gerekse yurtdışı yatırımcıların TL cinsinden mali araçlardan kaçmalarına neden olmuştur. Faiz oranları rekor seviyelere yükselmiş, TL yabancı paralar karşısında değer kaybetmiş, mali sistem küçülmüştür. Mali sektör ve bankacılıkta yaşanan güven bunalımı tasarruf mevduatına devlet güvencesi getirilmesi pahasına aşılabilmektedir. Bu arada üç bankanın faaliyetine son verilmiştir. Türkiye'nin uluslararası kredi notu çok büyük bir hızla düşmüştür. Gelişmeler bankaların yurtdışından borçlanmalarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Dış kaynaklar sınırlanınca kaynak talebinin tümü iç piyasa dönmüştür. Hatta bu dönemde Türkiye net dış borç ödeyici duruma gelmiştir. Sonuçta, faizler çok daha yüksek bir seviyeye oturmuştur.

1995 yılından sonra ekonomideki hızlı toparlanma tüm sektörleri olduğu gibi bankacılık sisteminin büyümesini olumlu yönde etkilemiştir. Yüksek reel faizler TL cinsinden yatırım araçlarını cazip hale getirmiş, para ikamesi yavaşlamış, ancak tersine dönmemiştir. Kapanan döviz pozisyonları yeniden açılmış, daha yüksek maliyetli olmakla birlikte yurtdışı borçlanma başlamıştır. Bununla birlikte yatırımcıların talebi çok kısa vadeli mali araçlara yoğunlaşmıştır. Yurtdışından sağlanan borçlanmaya vergi getirilmiş, TL ve yabancı borçlanma üzerindeki parasal yükler arttırılmıştır. Bu gelişmeler repo ve vadeli döviz işlemlerinin hızla büyümesine neden olmuştur. Bankacılık sektöründe vadesiz mevduat ve vadeli mevduatın büyük bölümü günlük vadeli ve çok yüksek faizli yüksek faizli repoya yönelmiştir. Gayri nakdi krediler üzerinden açık pozisyonlar büyümüştür. Para ve mali yüklerin maliyetler üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle kaynakların bir bölümü kıyı bankalarına yönelmiştir.

Türkiye 1997 yılına yeni bir para kavramı, gerçek kişiler için menkul kıymet gelirlerinin beyana tabi tutularak vergilendirilmesi uygulamasının başlatılması ve denk bütçe uygulamaları tartışmalarıyla girmiştir. Siyasi tansiyon yükselmiştir. Yılın ortasında Hükümet değişmiştir. Yeni Hükümet ekonomide önceliği enflasyonun düşürülmesine vermiş bütçe disiplini benimsenmiştir. Yurtdışı borçlanmanın artırılması amacıyla IMF ile bir anlaşma zemini bulunmaya çalışılmıştır. Hazine ile Merkez Bankası arasında piyasalarda belirsizliği azaltacak bir protokol uygulamaya konulmuştur. Hazine, borçlanma programı açıklamış, bütçe hedefleri kamuoyuna duyurulmuş ve ek bütçe istenmeyeceği vurgulanmıştır. Hazine Merkez Bankası'ndan avans kullanımını durdurmuştur.

1998 yılının ikinci yarısından itibaren IMF ile bir izleme anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmada, temel makro sorunlara çözüm getirileceği, mali sektörde denetime yönelik düzenlemelerin arttırılacağı ve vergi taslağının yasalaşacağı belirtilmiştir. Nitekim, anlaşmanın hemen akabinde bankaların vadeli işlemlerine ve açık pozisyonlarına sınırlama getirilmiştir. Ancak, özellikle vadeli döviz işlemlerine getirilen sınırlama yabancı yatırımcılar tarafından piyasanın likiditesini azalttığı gerekçesiyle büyük bir tedirginlikle karşılanmıştır. Yurtiçi bankalar yeni getirilen yükümlülüklerle uymak üzere açık pozisyonlarının kapatılması çabası içine girmişlerdir. Merkez Bankası'nın döviz yoluyla yaratılan paranın sınırlandırılması ve enflasyon düşüşüne katkıda bulunulması amacıyla kısa vadeli faiz oranlarını düşürmesinin de etkisiyle yavaş da olsa dövize yeniden talep başlamıştır. Hemen ardından sermaye gelirlerinin vergilendirilmesi ile ilgili değişiklik, geçici vergi uygulaması ve bankalar arası işlemlere getirilen stopaj mali piyasalar açısından çok ciddi bir şok olarak algılanmış, güven zedelenmiştir. Bu durum mali sistemi kısa bir aradan sonra yeniden son derece istikrarsız bir ortama sokmuştur. Riskler ise piyasada zaten hep var olmuştur.

2000 yılına girilirken, ekonomik performansı etkileyen kararlara ek olarak, bankacılık sistemini doğrudan ilgilendiren çok önemli kararlar alınmış ve düzenlemeler yapılmıştır. 1999 Haziran ayında yapılan değişikliklerin ardından, Bankalar Kanunu'nda Aralık ayında ikinci kez önemli değişiklikler yapılmıştır. Yeni

düzenlemeler ile bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle Avrupa Birliği direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. Bankaların denetiminde ve denetim sonuçlarının alınmasında etkinliğin arttırılmasına yönelik düzenlemeler yanında, bir bankanın kurulması ve şube açma şartlarını ağırlaştıran düzenlemeler getirilmiştir. Özel sermayeli bankalar ile kamu sermayeli bankalar arasında rekabet eşitliğini bozan düzenlemeler kaldırılmıştır.

Risk yönetimi ve konsolide bazda bilanço hazırlanmasını zorunlu hale getiren düzenlemeler Kanun'da ilk kez yer almıştır. Konsolide bazda hazırlanan büyüklükler üzerinden denetim uygulaması düzenlenmiştir. Bankaların faaliyete başlamaları, faaliyetlerinin izlenmesi, denetlenmesi ve denetim sonuçlarının karara bağlanması ve bir bankanın faaliyetinin sona erdirilmesi ile ilgili kararların alınması ve uygulanması amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu adında idari ve mali özerkliğe sahip yeni bir otorite oluşturulmuştur.

Bankalar Kanunu'nda yapılan değişikliklerden kısa bir süre sonra 1999 yılının sonunda beş özel ticaret bankasının yönetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (Fon) devredilmiş, bir kalkınma ve yatırım bankasının faaliyetine son verilmiştir. Böylece Fon'daki banka sayısı 8'e yükselmiştir. 2000 yılında, üç özel sermayeli ticaret bankasının daha yönetimi Fon'a devredilmiştir. İki kalkınma ve yatırım bankasının bankacılık faaliyeti durdurulmuştur. Böylece 2000 yılı sonunda Fon'daki banka sayısı 11'e yükselmiştir. Nisan 2001 itibariyle Fon'daki bankası sayısı, İktisat Bankası ve Ulusal Bank'ın yönetimlerinin Fon'a devredilmesi nedeniyle 13'tür. 2000 yılı sonunda, Fon'daki bankaların sektör payı, toplam mevduat için yüzde 12,9 ve toplam krediler için yüzde 6,5'tir.

Mevduat güvencesi 2000 yılında da sürmüştür. Kapsamı yılın ikinci yarısından itibaren daraltılmıştır. Yılın son aylarında Hükümet bir açıklama yaparak mevduat dışındaki kaynakların da güvence kapsamına alındığını açıklamıştır.

2001 yılında yaşanan krizin ardından başlatılan bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programının aşamaları; kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yapılandırılması, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'ndaki (TMSF) bankaların sorunlarının en kısa sürede çözüme kavuşturulması, özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, bankacılık sektöründe gözetim ve denetim etkinliğinin artırılması, sektörün daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması için yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi olarak açıklanmıştır.

2002 yılında bankacılık sistemindeki yeniden yapılandırma sürecine ilişkin en önemli gelişme, önceki yıl para ve sermaye piyasalarında yaşanan kriz ve ekonomik faaliyetin hızla daralmasının da etkisiyle önemli ölçüde zarar gören bankacılık sisteminde derinleşen sorunların çözümü ve banka sermayelerinin güçlendirilmesi amacıyla uygulamaya konulan özel program olmuştur. Program kapsamında özel bankalara sermaye desteğinin sağlanması yanında krizin de etkisiyle ödeme gücü olumsuz etkilenen; ekonomiye katma değer yarattığı düşünülen reel sektör firmalarının faaliyetlerini sürdürmeleri ve ödeme güçlerini yeniden kazanmaları için finansal yeniden yapılandırma programı başlatılmış, varlık yönetim şirketlerinin kurulması yönünde düzenlemeler yapılmıştır.

2003 yılında, Basel Komite'nin sermaye yeterliliğine ilişkin yeni düzenlemesi Basel-II hakkında bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, söz konusu düzenlemeler konusunda bankacılık sisteminin görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla TBB üyesi bankaların temsilcileri ile (BDDK) Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi yetkililerinin katılımıyla Basel II Yönlendirme Komitesi oluşturulmuştur. Mart 2003 tarihinden itibaren faaliyetini sürdürmekte olan komitenin en önemli çalışmasından biri de Basel-II'ye geçiş sürecinin etkin bir şekilde planlanmasına yönelik olarak banka görüşleri alınmak suretiyle Basel-II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritasının hazırlanması olmuştur. Rapor BDDK tarafından kamuoyuna açıklanmıştır. Ayrıca enflasyon muhasebesine geçiş, aracılık maliyetlerinin düşürülmesi, kayıt dışılık ile mücadele, piyasa yapıcılığı ve TRLIBOR (Türkiye'de gerek bankaların kendi aralarında yaptıkları işlemlerde,

gerekse müşterileriyle yaptıkları işlemlerde esas alınabilecek bir referans faiz oranı) ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

Ekonomik performansın iyileşmesi diğer sektörleri olduğu gibi finansal sektörü de olumlu yönde etkilemiştir. Bankacılık sisteminin performansı 2004 yılında iyileşerek sürmüştür. Finansal sektöre ve bankalara duyulan güven artmıştır. Bankaların uluslararası kredi değerliliği yükselmiştir. Kamunun finansal piyasalar üzerindeki baskısının görece azalmasına bağlı olarak hem kurumsal hem de bireysel kredi talebi artmaya devam etmiştir. Beklentilerin iyileşmesinin bir sonucu olarak kurumsal müşteriler üretim ve yatırım amaçlı, bireysel müşteriler ise tüketim amaçlı kredi taleplerini artırmışlardır. Banka sisteminde süregelen yoğun rekabetin de etkisiyle mevduat ve kredi faiz oranları düşmüştür. Öte yandan tasarruf mevduatına güvence sınırlanmıştır. Özel bir kanunla hisseleri ve yönetimi TMSF'ye devredilen Pamukbank T.A.Ş., kamu sermayeli banka olan T. Halk Bankası A.Ş. ile birleştirilmiştir. Bilanço yapısındaki iyileşme sürmüş, özkaynaklar ve serbest sermaye artmaya devam etmiştir.

2002-2005 yıllarında Türkiye'nin ekonomik performansının iyileşmesi, bankacılık sisteminin bilançosuna ve davranışına olumlu yansımıştır. Bilanço içinde YTL cinsinden kalemlerin payı artmıştır. Kaynak maliyeti düşmüş, yurtdışından daha iyi imkanlarla borçlanma artmıştır. 2000 yılından sonra ilk kez 2005'te kredi portföyü menkul kıymetler portföyünü aşmıştır. Kurumsal krediler yanında bireysel krediler de büyümüştür. Likidite yüksek kalmaya devam ederken, duran aktiflerin toplam aktifler içindeki payı azalmıştır. Ekonomide sağlanan istikrar, hızlı büyüme trendi, enflasyonun düşmesi ve kamunun kaynak talebinin azalması piyasalarda rekabeti artırmıştır. Bu arada, temel bankacılık kuralları uluslararası standartlara önemli ölçüde yaklaşmıştır. Yeniden yapılanmanın ardından bankacılık sistemi daha güçlü bir yapı kazanmaya başlamıştır.

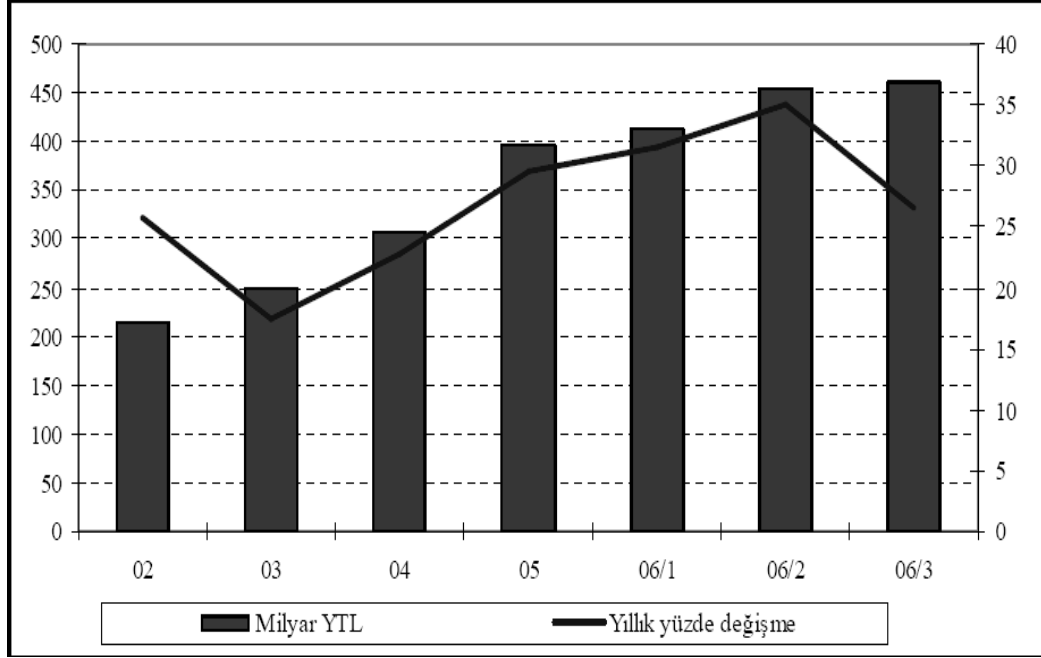
1.11.2005 tarihli resmi gazetede yayımlanan 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 4389 sayılı kanunda yer alan maddelerin bir çoğunu aynen benimsemekle birlikte, pek çok yeni tanım ve kuruluşlara ilişkin hükümler getirmiştir. Kanunun

amacı, Avrupa Birliği direktifleri doğrultusunda, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu kapsamda kanun; faaliyet alanı ve izinler, asgari sermaye, ana sözleşme değişiklikleri, kurumsal yönetim, sınırlamalar, denetim gibi konularda yenilikler ve değişiklikler getirmiştir.

4. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISI VE BUGÜNKÜ DURUMU

Eylül 2006 itibariyle Türk bankacılık sistemine genel olarak bakılacak olursa;

- İlk yarıya göre, cnc çeyrekte bilanço büyümesi yavaşlamıştır.
- Yerleşiklerin tercihlerindeki değişmeye bağlı olarak, döviz tevdiat hesapları, dolar bazında, artmıştır.
- Bankaların yurt dışı borçlanması durmuş, hatta net dış ödeme başlamıştır.
- Muhabir hesaplarda tutulan likidite artmıştır.
- Kredilerde artış yavaşlamıştır.
- zkaynaklar yeniden artmıştır.
- Karlılık yükselmiştir.
- Yurt dışı yerleşiklerin bankacılık sistemine olan yatırım ilgisi 2006 yılının ilk dokuz ayında da srmştir. Yabancı sermayeli bankaların sektördeki payı yükselmeye devam etmiştir.
- şube ve çalışan sayısında artış devam etmiştir.

Şekil 1: Türk Bankacılık Sektörü Toplam Aktifler

KAYNAK: Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2006, TBB İstatistik Raporlar.

Şekil 1'e, toplam aktiflerin durumuna bakılacak olursa, Türk Bankacılık Sisteminin toplam aktifleri Eylül 2006 itibariyle 461 milyar YTL (308 milyar dolar) olmuştur. Toplam aktifler bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 27 oranında artmıştır. Toplam aktiflerin gayri safi milli hasılaya oranı Eylül 2006 itibariyle yüzde 84 olmuştur. Bilançodaki büyüme hızı yılın ikinci yarısında yavaşlamıştır. Toplam aktifler mevduat bankalarında yüzde 27, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 19 oranında artmıştır. Bir önceki yılın aynı dönemine göre, kamu bankalarının toplam aktifler ve toplam mevduat içindeki payı gerilerken, kredi payı değişmemiştir. Özel bankaların payları, bir önceki yılın aynı dönemine göre gerilemiştir. Yabancı sermayeli bankaların payları ise artmıştır. Geçen yılın aynı dönemine göre, aktif büyüklüğüne göre ilk beş ve on bankanın aktif ve mevduat payları azalırken, kredilerdeki payları artmıştır (TBB, Eylül 2006).

Finansal piyasalarda Mayıs-Haziran ayında yaşanan dalgalanmalar, bilançoları etkilemiştir. Bu değişiklikler, 2006 yılı ikinci çeyreğinde başlamış ve yılın ikinci yarısında da bariz olarak ortaya çıkmıştır.

Bilanço büyümesi durmuştur: Toplam aktifler, yılın üçüncü çeyreğinde, Haziran ayına göre sadece yüzde 1 oranında artarak 461 milyar YTL'ye yükselmiştir. Bunun nedeninin, pasif tarafta yurtdışından kullanılan kredilerin net olarak ödenmesi, yabancı para mevduattaki artış ve aktif tarafta kredi genişlemesindeki yavaşlama olduğu söylenebilir.

Likidite tercihi güçlenmiştir: Bankaların likit kalma tercihleri 2006 yılının ikinci yarısında artmıştır.

Yabancı para tercihi artmıştır: YTL mevduattaki artış yavaşlamış; yabancı para mevduatın YTL karşılığı yüzde 4, dolar karşılığı ise yüzde 8 oranında artmıştır. Bankalar, yurtdışı bankalar nezdindeki risklerini azaltmakta ve varlıklarını artırmışlardır.

Hane halkının davranışı değişmiştir: Hane halkının mevduat tercihi YP lehine dönerken; repo işlemlerinden sağlanan fonlar da artmıştır. Repo işlemlerinden sağlanan fonlar, yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde toplam yüzde 72 artarak, 21,3 milyar YTL'ye yükselmiştir.

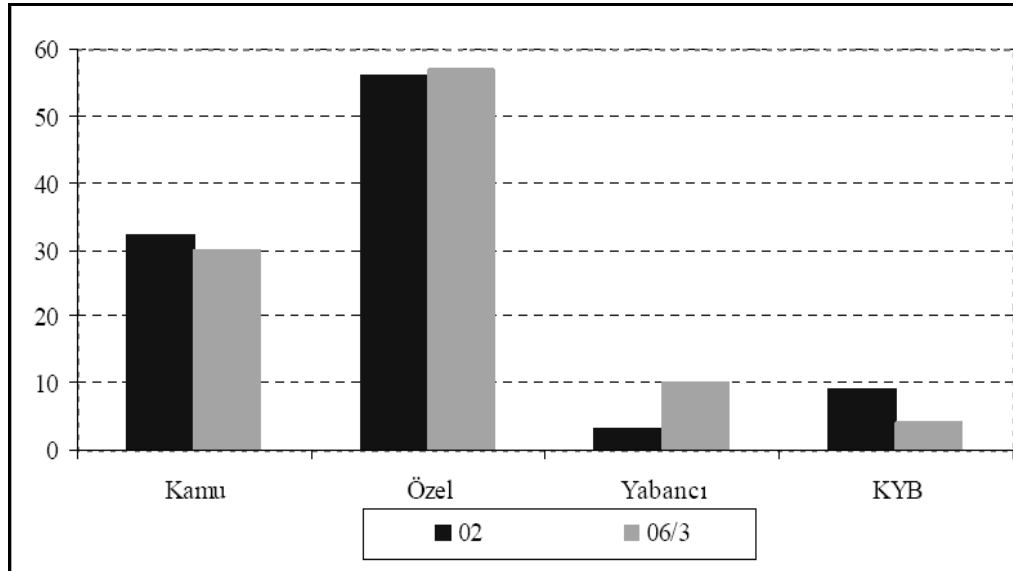
Tablo 1 ve Şekil 2'ye beraberce bakıldığında görüleceği üzere, Eylül 2006 itibariyle, bir önceki yılın aynı dönemine göre sektör toplam aktifleri içinde, mevduat bankalarının ve kalkınma ve yatırım bankalarının payları değişmeyerek, yüzde 97 ve yüzde 3 düzeyinde gerçekleşmiştir. Mevduat bankaları grubunda yer alan yabancı sermayeli bankaların payı 4 puan artarak yüzde 10'a yükselmiş, özel bankalar ve kamu bankalarının payları sırasıyla 2 ve 1 puan azalarak yüzde 57 ve yüzde 29'a gerilemiştir.

Toplam mevduatın dağılımında, kamu bankalarının ve özel bankaların payları 1'er puan azalarak yüzde 37 ve yüzde 56'ya gerilemiştir. Yabancı sermayeli bankaların payı 2 puan artarak yüzde 10'a yükselmiştir.

Tablo 1: Türk Bankacılık Sistemi İçinde Grupların Sektör Payları (Eylül 2006)

	Toplam Aktifler		Toplam Mevduat		Toplam Krediler	
	Eyl.05	Eyl.06	Eyl.05	Eyl.06	Eyl.05	Eyl.06
Ticaret Bankaları	97	97	100	100	95	96
Kamu Bankaları	31	30	38	37	20	21
Özel Bankalar	59	57	57	56	67	63
Fondaki Bankalar	1	0	0	0	0	0
Yabancı Bankalar	6	10	5	7	7	12
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	3	0	0	5	4
Toplam	100	100	100	100	100	100

KAYNAK: Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2006, TBB, İstatistiki Raporlar.

Şekil 2: Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payı (Eylül 2006)

KAYNAK: Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2006, TBB İstatistiki Raporlar.

Sektör özkaynakları, 12 aylık dönemde yüzde 19 oranında artarak 56,2 milyar YTL (37,6 milyar dolar) olmuştur. Eylül 2005'e göre, Fon bankası hariç mevduat bankaları grubuna dahil tüm banka gruplarının özkaynaklarında artış olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankalarının özkaynakları da yüzde 18 oranında artarak 6,9 milyar YTL'ye (4,6 milyar dolar) yükselmiştir. Öte yandan, özkaynakların toplam aktiflere oranı söz konusu dönem itibariyle 1 puan azalarak yüzde 12'ye gerilemiştir.

Tablo 2: Türk Bankacılık Sistemi İçinde Özkaynaklar (Eylül 2006)

	MilyonYTL	Yıllık % Değişme
Ticaret Bankaları	49.322	19
Kamu Bankaları	13.123	23
Özel Bankalar	29.948	14
Fondaki Bankalar	718	-52
Yabancı Bankalar	5.534	72
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6.897	18
Toplam	56.220	19

KAYNAK: Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2006, TBB İstatistiki Raporlar.

Tablo 2 Türk bankacılık sistemi içinde özkaynakların dağılımını göstermektedir. Serbest özkaynaklar oranı (özkaynaklar-duran aktifler-karşılık sonrası takipteki alacaklar / toplam aktifler) karşılık sonrası takipteki krediler ve duran aktiflerdeki artışın yavaşlamasına bağlı olarak artmıştır. Oranın Eylül 2005 itibariyle yüzde 7,0 olan değeri Eylül 2006 itibariyle yüzde 7,4'e yükselmiştir. Öte yandan, Eylül 2005 itibariyle yüzde 23,3 olarak gerçekleşen, Haziran 2006'da yüzde 18,6'ya gerileyen sermaye yeterliliği standart oranı, Eylül 2006 tarihinde yeniden artarak yüzde 20,5 olmuştur.

Eylül 2006 itibariyle sektörün net dönem karı 8.448 milyon YTL (5.643 milyon dolar) olmuştur. İlk dokuz aylık dönemde bankacılık sektörünün aktif karlılığı yüzde 1,8, özkaynak karlılığı ise yüzde 15,0 oranında gerçekleşmiştir. Aralık 2005'ten beri yükselmekte olan özkaynak karlılığı Mayıs- Haziran 2006 dalgalanmasından sonra hızlı yükselmiştir. Aktif karlılığı da aynı şekilde haziran 2006 sonrasında hızla yükselmiştir.

5. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN SORUNLARI

1980'li yıllardan beri bankacılık sektörünün başlıca sorunları, ekonomik gelişmedeki istikrarsızlık, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, hızlı teknolojik gelişme ve hizmet teknikleri karşısında mevzuatın yetersiz kalması gibi hususlardan kaynaklanmaktadır (Parasız, 1997, 107).

5.1. Ekonomik İstikrarsızlık

Türk Ekonomisi 1980 sonrası dönemde serbest piyasa mekanizmasına geçiş ve dışa açılma yönünde belirli bir aşama kaydetmiş olmakla birlikte, genişleyen kamu finansman açıkları ile kronikleşen yüksek enflasyonun etkisiyle istikrarlı bir gelişme sürecine girememiştir. Yüksek enflasyon ve ekonomik konjunktürdeki dalgalanmalar döviz kuru ve faiz riskini arttırırken sektör büyük ölçüde nakite dayanan özkaynaklarını enflasyona karşı korumada zorlanmaktadır. Her ne kadar son birkaç yılda enflasyonla mücadele programları sonuç vermiş gibi görünse de, yukarıda da bahsedildiği üzere, 2006 yılı mayıs- haziran dönemlerinde yaşanan dalgalanma, ekonominin ve bankacılık sektörünün kırılganlığını kanıtlamıştır.

Yüksek oranlı enflasyon dönemlerinde bankacılık sektörü, son derece ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadır. Enflasyon dönemlerinde bankaların nominal olarak artmış görünen karları, reel olarak azalmakta ve özkaynakların reel büyüklüğü düşmektedir. Enflasyonist koşullar, bankaların kaynak maliyetlerini ve işletme giderlerini arttırmakta, yükselen kaynak maliyetlerinin etkisiyle artan kredi faizleri, özellikle düşük riskli plasman olanaklarını daraltmaktadır.

Hızlı enflasyon dönemlerinde bankacılık sektörünü etkileyen diğer önemli bir sorun da problemlili kredilerin artmasıdır. Vadesinde ödenmeyen alacaklar, banka kaynaklarının akışkanlığını azalttığı gibi kaynak maliyetinin artması sonucunu da doğurmaktadır. Yüksek enflasyonun yaşandığı dönemlerde, bankaların takipteki alacaklarını teminat yönünden güçlendirmesi, yeni risklerin oluşmaması için de gereken tedbirleri almaları gerekmektedir.

5.2. Yüksek Kaynak Maliyeti

Serbest faiz sistemine geçilmesiyle, faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlarken mevduat kompozisyonunun vadeli lehine gelişmesi sonucu mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır. Bu gelişme serbest piyasa ekonomisi

gerçeğinin doğal bir sonucudur. Kaynak maliyetinin yükselmesinin başka sebepleri de vardır. Toplam dispoñibilite ve mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primleri de kaynak maliyetini yükseltmektedir. Ayrıca Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, diğer giderler, Kaynak Kullanım Destekleme Fonu primleri, Gider Vergisi kesintileri, kredinin maliyetini yükselten diğer unsurlardır.

Bankalar, yüksek maliyetlerle topladıkları mevduat kaynağının karşılık, dispoñibilite vb. ayırmaları sonucu ancak bir kısmını kendi inisiyatifleri doğrultusunda değerlendirebilmektedirler. Bu yüzden işletme giderlerinin azaltılması gerekmekte, bu da personel giderlerinin azaltılması şeklinde gerçekleşmektedir. Özellikle 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan finansal kriz dönemleri sonunda şube kapatma ve personel çıkarma yoluna gidilmiştir. Ancak son yıllarda, zaman almakla birlikte, bankaların yeni şube girişimlerinin artıyor olması, enflasyonun düşmesi ile bağlantılı olarak, kaynak maliyetinin düştüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, yukarıda bahsettiğimiz kırılma, bankaların hazırlıklı olmalarını, kredi ve insan kaynakları politikalarını dikkatli yürütmelerini gerektirmektedir.

Bankaların gerçekleştirmiş oldukları otomasyon, bazı bankalar için giderleri arttırmıştır. ATM ağını kendisi kurma yolunu seçen bankalar için giderler yükselmiştir. Ancak, günümüzde bankaların ATM'lerde ortak kullanım yolunu seçmeleri akıllıca bir tercih olmuştur.

5.3. Sektörün Düzenlenmesi ve Yeniden Yapılandırılmasından Kaynaklanan Sorunlar

Cumhuriyetin ilk yıllarında büyük ve önemli devlet bankaları kurulmuştur. 1950'li yıllardan itibaren özel bankaların bankacılık sistemine girmesiyle sistem daha dinamik bir yapıya kavuşmuştur (Gediz, 2002:54). Özel bankaların temel amacı kar maksimizasyonu olmasına karşın, kamu bankalarının birbiriyle çelişebilen, kârlılık, sektörün gelişmesi, para arzının denetimi, stratejik sektörlere ucuz kredi temini gibi başka amaçları da vardır. Dolayısıyla bu bankalar,

çoğu zaman ticari amaç dışında kamu hizmet yükümlülüklerini yerine getirmekte, özel bankaların taşımadıkları ekstra maliyetleri yüklenmekte ve kar amaçlı bir banka açısından rasyonel olmayan işleri yapmaktadırlar. Kamusal sermayeli bankalar, özel bankaların getirdiği rekabet sonucu hızlı yapısal ve teknolojik gelişmeye ayak uydurmakta gecikmektedirler (Toprak, Demir, 2002:7).

Diğer yandan, kamu kesiminde çalışanların, özel sektörde çalışanlara oranla, verimli çalışma, yenilik yapma ve maliyet düşürmeye yönelik teşvikleri daha zayıftır. Bunun sebepleri; memuriyet kuralları, ek ödemelere yönelik yasal sınırlamalar ve hükümetin amaçlarının karmaşıklığı gibi faktörlerdir. Kamu bankalarının yöneticileri genellikle bankaları kar edince kardan pay almazlar, zarar edince de maaşlarında bir azalma olmaz; kamu bankaları iflas etmez, mal varlıkları haczedilmez ve kamu olanakları ile desteklenirler; çalışanlara iş güvencesi sağlanır; yöneticilerin terfi işlemleri politikacılar tarafından yapılır veya yasayla düzenlenir; yöneticiler karar verirken politikacıların eğilimlerini dikkate alırlar. Politikacıyla olan bağ, bir yandan kamu bankalarındaki yöneticilerin hareket esnekliğini azaltır, diğer yandan sorumluluktan kaçmayı sağlayan uygun bir alan oluşturur.

Kamu bankalarının yüksek görev zararları ve BDDK'nın bazı özel bankalara el koymak zorunda kalması bu sektörde ciddi bir denetim eksikliği sorunu olduğunu göstermektedir. Genel kabul görmüş muhasebe prensiplerinin uygulanmaması ve mali tabloların bağımsız dış denetim firmalarınca denetlenmemesi sektörde yayınlanan mali tabloların şeffaflığını kuşkulu kılmaktadır. Dolayısıyla, bazen bankalarca yayınlanan ile dış denetim sonucu elde edilen mali tablolar arasında önemli farklar olmaktadır.

2000 yılının sonlarında ve 2001 yılının Şubat ayında yaşanan finansal krizler, genelde bankacılık sisteminin, özelde ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilen bankaların mali yapılarının hızla bozulmasına neden olmuştur. Yaşanan krizler ile birlikte fona devredilen bankaların mali yapılarında ortaya çıkan hızlı bozulma, devlet üzerinde de ciddi bir mali yük yaratmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler, özellikle TMSF'ye devredilen bankaların hızla rehabilite edilmesi ve bu

bankaların en kısa zamanda devlet kontrolünden çıkarılması ihtiyacının önemini artırmıştır.

Uygulanan bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması programının temel amacı; kamu bankalarını mali sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak, mali sistemin istikrarı ve kamu maliyesine getirdikleri yükün azaltılması bakımından TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak, yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen bazı özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmektir. Yeniden yapılandırma programı, bankacılık sisteminin mali ve operasyonel yapısının güçlendirilmesine yönelik uygulamalar ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemeleri içermektedir.

Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı 1999 yılından itibaren IMF programlarının en önemli ayağını oluşturmuş, süreç tamamen IMF'in kontrolünde ve niyet mektuplarıyla yürütülmüştür (Esen, 2005:10). Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması 1999-2002 yılları arasında 41 yapısal koşulla düzenlenmiştir. Dört aşamalı bir yaklaşım benimsenmiştir; kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, TMSF'ye devredilen bankaların çözümlenmesi, özel bankaların finansal yapılarının güçlendirilmesi ve düzenleme ve denetleme altyapısının iyileştirilmesi. Programın ilk aşamalarında kamu bankalarının yapılandırılması tamamlanmıştır.

Bu sürece bir bütün olarak bakıldığında üç nokta dikkati çekmektedir. Birincisi, süreç iyi planlanmamış ve iyi yönetilmemiştir. Hangi bankaların fona devredileceği konusunda ölçütlerin açık olmaması büyük bir belirsizlik yaratmış, kriz yönetimi 30 ay gibi çok uzun bir süreye yayılmıştır (Aralık 1999-Haziran 2002). İkincisi, koşullar ne olursa olsun aynı yöntem kullanılmıştır. Kriz öncesi normal bir yıl olan 1998'de, IMF istikrar programının uygulandığı 1999-2000'de, kriz ortamı 2001-2002 yıllarında da aynı yöntem kullanılarak mali yapıları bozulmuş bankalar TMSF'ye devredilmiştir. Üçüncüsü gerek aktif büyüklüğü gerekse piyasa payları

açısından farklı ölçekteki tüm bankalara aynı yöntem kullanılarak müdahale edilmiştir.

Türkiye'deki bankacılık yapılandırma programı, dünya ekonomisinde son dönemde gerçekleştirilen maliyeti en yüksek programlardan biri olmuştur. O halde hem mevcut programın yöntemlerinin hem de alternatiflerinin tartışılması gerekir. Kamu bankalarının yapılandırılması bir yana bırakılırsa, mali yapıları bozulan bankaların TMSF'ye alınarak çözümlenmesi bankacılık programının en önemli ve en tartışılan unsurunu oluşturmaktadır.

Tüm bu anlatılanlarla birlikte, her ne kadar yüksek maliyetli olsa da uygulanan yeniden yapılandırma programının, yabancı sermayenin Türk finans sektörüne olan ilgisiyle olumlu bir görüntü aldığı söylenebilir. Yabancı sermaye ve özel sermayenin içinde bulunduğu rekabetin, verimli çalışma ve sıkı denetimi beraberinde getireceği de beklenebilir.

5.4. Özkaynak Sorunu

Türk bankacılık sektörünün önemli bir sorunu özkaynak yetersizliğidir. Özkaynakların güçlendirilmesi için kar dağıtım politikasının gözden geçirilmesi ve ödenmiş sermayenin nakit girişi yoluyla arttırılması gerekmektedir.

Sektörün bir sorunu da gerek aktif gerekse sermaye büyüklükleri açısından küçük bankaların çoğunlukta oluşudur. Sektörde banka sayısı artmakta olup bazı bankalar hem toplam aktifler hem de özsermaye büyüklüğü açısından son derece yetersiz olup, bu bankaların fon kaynağı sadece interbank veya uluslararası finansal piyasalardır. Bu nedenle bu bankaların gerek iç piyasada gerekse uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek güçleri yoktur. Banka birleşmeleri yoluyla aktif ve sermaye yapılarının güçlendirilmesi bir önlem olarak düşünülmekte ve uygulanmaktadır.

Bankacılık sektörünün diğler bir sorunu, iştiraklere ve sabit kıymetlere yatırılan kaynakların büyüklüğüdür. İştiraklere yatırılan kaynakların büyük bir çoğunluğu yeterli getiriye sağlayamamaktadır. Bazı bankalar bu sebeplerle iştiraklerini elden çıkarma yoluna giderek, kaynaklarını bankacılık faaliyetlerine yönlendirebilmişlerdir.

6. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE FAALİYET GÖSTEREN BANKA TÜRLERİ

Tüm ülkelerde mali yapıyı oluşturan kurumların tepesinde merkez bankaları yer almaktadır. Banka sistemini oluşturan bankalar ise birbirleriyle rekabet eden kuruluşlardır. Bu aşamada faaliyetleri bankacılık sektörünün temelini oluşturan bankalar tanımlanmıştır.

Öçal ve Çolak bankaları; ticaret (mevduat) bankaları, ziraat bankaları, halk bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları, şeklinde gruplandırmışlardır.

Türkiye Bankalar Birliği'nin gruplandırmasına göre bankalar; mevduat bankaları (kamusal sermayeli, özel sermayeli, yabancı bankalar), mevduat kabul etmeyen bankalar (kalkınma ve yatırım bankaları) ve katılım bankaları* şeklindedir. Daha açıklayıcı ve güncel bilgilere dayandığı için TBB'nin gruplandırması esas alınacaktır.

6.1. TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB)

Merkez bankaları, ticari bankaların mevduatlarını güvenli bir şekilde elinde tutarak, ticari bankalara gerektiğinde borç vererek ve Hazine için mevduat biriktirerek ticari bankaların ve hükümetin ihtiyaçlarını karşılar (Allen, 2003:101). Merkez bankaları finansal krizler sırasında kahramanca ticari bankalara en son borç

* 5411 sayılı bankacılık kanununda, **özel finans kurumları** ünvanı, **katılım bankaları** olarak değiştirilmiştir.

veren merci rolüne bürünür ve savaş zamanında veya özel sektörün devlet tahvillerini alamayacak ya da hükümete borç veremeyecek kadar hükümete güvenini yitirdiği durumlarda, hazine baskı altında ise gönülsüz de olsa hükümetten doğrudan devlet tahvilleri satın alabilir. Merkez bankaları, kağıt para basımında mutlak bir tekel sahibidirler.

Böylece merkez bankaları küresel finans sistemi içinde önemli bir yer tutarlar; finansal kriz tehdidi ortaya çıktığında sisteme likidite sürerler, döviz piyasalarındaki dalgalanmaları giderirler, küresel finans sistemini bir bütün olarak etkileyebilecek iktisadi ve finansal sorunlara işbirliği ile çözüm ararlar. Dünya çapında en etkin merkez bankaları olarak ABD Federal Rezerv Sistemi, Almanya'daki Deutsche Bundespost, İngiltere'deki Bank of England, Fransa ve Japonya Merkez Bankaları ve şimdiki Avrupa Merkez Bankası'nı sayabiliriz.

Merkez bankaları müthiş kar getirebilecek bir güce ve denetim araçlarına sahiptir, ancak temel amaçları kar elde etmek değildir. Piyasaya her tür özel ve kamusal borç için, yasal para birimi olduğundan halkın elinde tutmak istediği ve faiz getirisi olmayan, banknotlar sürerler, bu şekilde faizsiz borç vermiş olurlar. Bu banknotları piyasaya sürüp ödenmeleri yükümlülüğü altına girerek merkez bankaları, tahviller gibi gelir kazandıran varlıkların satın alınabilmesi için gerekli fonları bir araya toplar.

Merkez bankaları büyük karlar elde edebilecekleri bir potansiyele sahip olsalar da, kamunun çıkarlarına koşulsuz hizmet etmek niyetinde olan kamusal kurumlardır. Bir iktisadi durgunluk ya da çöküntü ortaya çıkmaya başladığında merkez bankası sisteme ek para ve kredi vererek ekonomiyi aşağı çeken güçleri zayıflatır. İktisadi canlanmanın fazla ateşli bir hale gelmesi durumunda ise merkez bankası piyasadan para ve kredi çekerek büyümeyi yavaşlatabilir. Para basımı ve ticari banka rezervleri üzerinde bir tekel konumunda olmaları dolayısıyla merkez bankaları, para stokunu, faiz oranlarını ve kredi koşullarını denetleyen bir konumdadırlar.

AB üyesi ülkelerin merkez bankalarının sahip oldukları yetkilerle donatılmış bulunan ve Türk bankacılık sistemi içinde klasik merkez bankası işlevini üstlenmiş bulunan banka TCMB'dir. 1211 numaralı TCMB Kanununa göre, bankanın temel amacı, fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir (www.tcmb.gov.tr). Banka, fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler. Banka, fiyat istikrarını sağlama amacıyla çelişmemek kaydıyla hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekler.

Bankanın temel görev ve yetkileri şunlardır:

Bankanın temel görevleri;

- a) Açık piyasa işlemleri yapmak,
- b) Hükümetle birlikte Türk Lirası'nın iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk Lirası'nın yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk Lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,
- c) Bankaların ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi disponibiliteler ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- d) Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
- e) Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- f) Türk Lirası'nın hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve denetimini sağlayacak düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortam da dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek,
- g) Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,
- h) Mali piyasaları izlemek,

1) Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.

Bankanın temel yetkileri;

- a) Türkiye’de banknot ihracı imtiyazı tek elden Bankaya aittir.
- b) Banka, hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler. Banka, para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumludur.
- c) Banka, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla bu Kanunda belirtilen para politikası araçlarını kullanmaya, uygun bulacağı diğer para politikası araçlarını da doğrudan belirlemeye ve uygulamaya yetkilidir.
- d) Banka, olağanüstü hallerde ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda, belirleyeceği usul ve esaslara göre bu Fona avans vermeye yetkilidir.
- e) Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür.
- f) Banka, bankaların ödünç para verme işlemlerinde ve mevduat kabulünde uygulayacakları faiz oranlarını, belirleyeceği usul ve esaslara göre bankalardan istemeye yetkilidir.
- g) Banka, mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemeye ve istatistiki bilgi toplamaya yetkilidir.

Bankanın başlıca müşavirlik görevleri;

- a) Banka, Hükümetin mali ve ekonomik müşaviri, mali ajanı ve haznedarıdır. Bankanın Hükümetle ilişkisi, Başbakan aracılığı ile sağlanır.
- b) Banka, finansal sistemle ilgili olarak istenilecek hususlarda Hükümete görüş verir.
- c) Banka, bankalar ve uygun göreceği diğer mali kurumlar hakkındaki görüşlerini ve tespitlerini Başbakanlık ile bu kurum ve kuruluşları düzenleme ve denetleme yetkisine sahip kuruluşlara bildirebilir.

6.2. TİCARİ BANKALAR

Bankacılığın ekonomik çevresi sürekli değişmektedir ve diğer işletmeler gibi ticari bankalar da kar maksimizasyonu amacı güderler. Bankacılık daha rekabetçi hale geldikçe, banka yönetimi daha karmaşık olmalı ve gelirleri, maliyetleri ve bankacılık risklerini daha yakından incelemelidir (Kidwell, Peterson, Blackwell, 2000:407).

Ticari bankacılık, tüm ticari faaliyetlere katılan bankaları ifade etmektedir. Bu bankalar temel olarak mevduat toplar, kredi verir, yurt içi ve yurt dışından fon sağlarlar. Ülkelerin para sisteminin düzenlenmesi açısından değerlendirildiğinde; devlet ve merkez bankası ile bu bankalar ülke ekonomik politikalarının uygulanmasında önemli görevler almaktadırlar. Dünyada ve ülkemizde kullanılan kredi, şube sayısı, aktif büyüklüğü gibi kriterlere bakıldığında büyük payın ticari bankalara ait olduğu ve ticari yaşama etkin olarak katıldıkları görülmektedir (Küçükkoçaoğlu:7).

Ticari bankaların banka sistemi içerisinde en önemli faaliyetlerinden birisi, kaydi para (banka parası) yaratmalarıdır. Kaydi para, bankaya yatırılan mevduatın kanuni karşılık miktarı düşüldükten sonra tekrar kredi olarak kullanılması sonucu oluşur. Kaydi para özellikle çek sisteminin etkin bir şekilde uygulandığı gelişmiş ekonomilerde büyük bir role sahiptir. Ticari bankalar, yeniden yarattıkları vadesiz mevduat hesaplarının bir toplumda atıl bekleyen üretim kaynaklarının harekete geçirilmesini sağlayacak şekilde kullanılmasını temin ettikleri sürece, piyasaya yeni mal arzını mümkün kılmak suretiyle toplumun genel ekonomik refahını sağlamaya yardım etmiş olurlar. Aksine olarak ticaret bankalarının vadesiz mevduat hesapları esasen kullanılmakta olan üretim kaynaklarına karşı talebi daha da arttırmak suretiyle enflasyona yol açabilir. Ayrıca vadesiz mevduat hesaplarını kapatmak suretiyle daralmaya da neden olabilir (Öçal ve Çolak, 1999:38-39).

Ticari bankaların para ve kredi piyasalarında oynadığı roller;

- Ekonomiye kaynak sağlama, sağlanan kaynakların yatırıma dönüştürülmesine aracılık etme,
- Küçük, dağınık birikimlerin geniş tabanlı bir finans havuzunda bir araya getirilmesi,
- Fonların edinilmesinin ve kullanılmasının geniş bir tabana yayılması,
- Kredi arzı ve talebi arasındaki dengenin sağlanması gibi rolleri üstlenmiştir.

Ticari bankaların sermaye piyasasında oynadığı roller:

- Sabit faizli menkul kıymetler, hisse senedi ve kıymetli madenlerin alım-satımına aracılık veya yatırım amacıyla faaliyet göstermesi,
- Portföy yönetimi ve menkul kıymet alım- satım işlemleri gerçekleştirme,
- Menkul kıymet satışlarında aracılık gibi rollere sahiptir.

6.3. KATILIM BANKALARI

Katılım bankaları, bankacılık sistemleri için alternatif değil, sistemi tamamlayıcı nitelikte faaliyet göstermektedirler. Ticari bankalar ile yatırım ve kalkınma bankalarının yanında üçüncü tarz bir bankacılıktır.

Katılım bankaları fonksiyonel olarak ticari bankalara benzemektedirler. Ancak fon toplama ve kullandırma yöntemlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Katılım bankaları iki şekilde fon toplamaktadırlar; birincisi özel cari hesaplar, ikincisi de katılma hesaplarıdır.

Özel Cari Hesaplar: İstenildiği anda kısmen veya tamamen çekilebilen ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen, anapara ödemesi taahhüt edilen hesaplardır.

Katılma Hesapları: Katılma hesaplarına yatırılan fonların işletilmesinden doğacak kar veya zarara katılma sonucunu veren; hesap sahibine

önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve ana paranın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen hesaplardır.

Katılım bankalarının finansman sağlama yöntemleri ise şunlardır:

Kurumsal Finansman Desteği: İşletmenin (Kredi Müşterisi) ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, gayrimenkul ve hizmet bedellerinin katılım bankasınca işletme adına satıcıya ödenmesi ve bunun karşılığında işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bir nevi işletme sermayesi ihtiyacının karşılanmasıdır. Bu yöntemle kullanılacak fonlarda alım – satıma ilişkin belgenin şubece saklanması zorunludur.

Bireysel Finansman Desteği: Araç, konut gibi bireysel ihtiyaçlar için gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin Katılım Bankası tarafından müşteri adına satıcıya ödenmesi, karşılığında alıcının borçlandırılması işlemidir.

Finansal Kiralama: Taşınır ve taşınmaz malların finansal kiralama kanunu çerçevesinde Katılım Bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir.

Mal Karşılığı Vesaikin Kiralanması: Dış Ticaret ve Kambiyo Mevzuatı çerçevesinde malı temsil eden vesaik karşılığında finansman sağlanması işlemidir.

Kar – Zarar Ortaklığı Yatırımı: Finansmana ihtiyacı bulunan gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetinden veya belirli bir parti malın alım satımından doğacak kar ve zarara katılmak üzere bu kişilere finansman sağlanması işlemidir. Müşteri ile Katılım Bankası arasında Kar ve Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi imzalanır. Sözleşmede tarafların kar ve zarara katılım payları ile varsa teminatlar açıkça gösterilir.

Katılım bankaları genel olarak, mali sistemin tamamlayıcıları olup çeşitli sebeplerle sistem dışı kalmış atıl fonları, mali tasarruflara

dönüştürebilmişlerdir. Bu kurumlar kredi kullanan sanayici ve iş adamlarına alternatif finansman imkanı sağlamışlardır. Kar – Zarara katılma esasına dayalı olarak çalışan katırım bankaları, bu sistemin ve sağlıklı fon kullandırma yöntemlerinin tabii bir sonucu olarak ekonomide yaşanan mali ve ekonomik krizlerden daha az etkilenmişlerdir.

Bu özelliklerinden dolayı katılım bankacılığının, sadece faizsizlik özelliği olan bir bankacılık türü değil, aynı zamanda bilançonun pasifindeki yükümlülüklerin riskinin azaltıcı, aktifindeki kredilerin emniyetini ve dolayısıyla aktif kalitesini arttırıcı özelliği olan bir bankacılık türü olduğu kabul edilmektedir.

6.4. KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI

Kalkınma ve yatırım bankaları ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecek, ilgili bilgiler verilecek ve detaylı değerlendirmeler yapılacaktır.

II. BÖLÜM: KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞI

7. KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞI HAKKINDA GENEL BİLGİ

Sermaye piyasalarında faaliyet gösteren yatırım kurumları olan ve işletmelere orta ve uzun vadeli krediler açarak yatırımlara destek sağlayan kalkınma ve yatırım bankaları, özellikle 1945 yılından sonra önem kazanmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde söz konusu olan bu gelişmenin nedeninin, az gelişmiş ülkelerin, siyasi bağımsızlık hareketlerinin arkasından iktisadi alandaki bağımsızlığı da sağlamak için hızlı bir kalkınma arayışına başlamaları olduğu söylenebilir. Bu ülkeler karşılına çıkan sermaye birikimi sorununu yenmek için ticari bankaların dışında farklı statüye sahip bankaların kurulmasını öngörmüşlerdir.

Günümüzde finans piyasaları, ekonomik ve sosyal yaşamın tüm alanlarında yaratıcı seçenekler sunmaktadır. Bu bağlamda özellikle bölgesel kalkınma, gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunlarının aşılması, özelleştirme, sosyal güvenlik ve konut sorunlarının çözümü gibi konularda, finans piyasalarına çok önemli işlevler yüklenebilmektedir. Finansal araç, kurum ve piyasaların bugünkü en temel işlevi, ülke içindeki mevcut potansiyelin harekete geçirilerek, mülkiyetin tabana yayılması yoluyla kalkınmaya elverişli, çağdaş bir zeminin oluşturulmasıdır (Ertuna, 1997:95).

Kalkınma ve Yatırım Bankaları deyim olarak birlikte söylenmesine karşın, bu iki bankacılık türü, benzer yönleri olmasının yanında farklı fonksiyonlarla ve amaçlarla tanımlanmaktadır (Suiçmez, 1990:33).

Aslında kalkınma ve yatırım bankaları her şeyden önce bir kalkınma bankası oldukları halde, uzun vadeli finansman ihtiyacını karşılamak için ilk ortaya çıkan kuruluşların yatırım bankaları olması nedeniyle, önce yatırım bankacılığı daha sonra kalkınma bankacılığı üzerinde durulacaktır.

7.1. YATIRIM BANKACILIĞI

Yatırım bankacılığı, değişim ve dönüşümün karakterize ettiği dinamik bir sektördür. Finansal aracılardan daha rekabetçi hale gelmesiyle, finansal araçlar daha karmaşık şekilde gelişti. Çeşitli finansal kurumlar arasındaki sınırlar belirginliğini kaybetmeye başlamaktadır; ve karmaşıklık ve rekabet arttıkça finansal piyasalar, firmalar, ürünler ve teknikler bütünleşmekte ve birbirine karışmaktadır. En basit şekliyle aracılık ve menkul kıymetler piyasa yapıcılığı anlamına gelen yatırım bankacılığı, dramatik bir şekilde genişlik kazandı (Kuhn, 1990:4-5). Sektör biçim değiştirmiştir; yeni fonksiyonlar (örneğin, şirket evlilikleri ve birleşmelerinin öne çıkması), yeni ürünler (örneğin, faiz oranları ve swap gibi risk yönetimi mekanizmaları), yeni teknikler (örneğin, menkul kıymetleştirme), yeni piyasalar ve yeni alanlar (örneğin, yatırım bankalarının kendileri için şirket satın almaları).

Bu gruba giren finans kurumlarını daha çok mevduat kabul etmeyen ve kalkınma bankacılığı dışında kalan alanlarda faaliyet gösteren kurumlar olarak düşünebiliriz (Parasız, 2000:17). Yatırım bankaları; menkul değer ihraç etmek yoluyla uzun vadeli fon sağlamak ihtiyacında olan firmalarla, tasarruflarını menkul değerlere yatırmak arzusunda olan gerçek ve/veya tüzel kişiler arasında aracılık yaparak tasarrufların, firmaların çıkarmış olduğu tahvil ve hisse senetlerine kanalize olmasına katkıda bulunan aracı kurumlardır (Öçal ve Çolak, 1999:43).

Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde atıl fonlara sahip kurumsal yatırımcılara, fonlarını menkul değer alım ve satımı ile değerlendirmelerinde aracılık ve danışmanlık yapan, işletmelere doğrudan kredi vermeyen ancak işletmelerin orta ve uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılayan finansal kuruluşlardır. Başka bir deyişle, bu bankalar, tahvil ve hisse senedi çıkararak uzun vadeli kaynak sağlamak amacıyla olan işletmeler ve devlet kuruluşlarıyla, tasarruflarını menkul değerlere yatırmak arzusunda olan kuruluş ve şahıslar arasında aracılık yapan bankalardır. Yatırım bankalarının etkin işleyebilmesi için sermaye piyasalarının kurulup gelişmesi zorunludur.

Geniş anlamda yatırım bankacılığının kapsamı çok daha büyüktür. Şöyle ki; mevcut servetlerin transferi, hisse senedi ve tahvillerin tedavülü, menkul değerlerin yönetimini de içine alacak şekilde sermaye oluşumuyla ilgili tüm işlemleri yapan kuruluşlar da geniş anlamda yatırım bankası sayılabilmektedir. Bununla birlikte, yatırım bankacılığında temel kriter, sınai ve ticari kuruluşlar tarafından çıkarılan hisse senetlerinin ve tahvillerin halk tarafından satın alınmasına aracılık yapmaktır. Bir anlamda bu bankalar, birincil sermaye piyasalarında dolaylı hisse senedi ve tahvil ihracına aracılık eden kuruluşlardır. Ayrıca bu bankalar, özel tahvil ve hisse senedi ihracına da aracılık yapabilirler ve ikincil piyasalarda komisyoncu veya tüccar olarak faaliyette bulunabilirler (Eren, 1982:42).

Daha çok sermaye piyasasının geliştiği ülkelerde faaliyet gösteren yatırım bankaları, ticari bankalardan farklı olarak mevduat toplamazlar ve işletmelere kredi vermezler. Kalkınma bankalarından farklı olarak ise, işletmelere direkt olarak kredi vermemektedirler. Bunlar ancak işletmelerin hisse senedi veya tahvil ihracı yoluyla sermaye piyasasından uzun vadeli kaynak sağlamalarını kolaylaştırırlar.

Menkul değerler alış-verişinde birincil piyasayı oluşturan yatırım bankaları, ikincil piyasa durumunda olan yatırım ortaklıklarından da farklıdır. Faaliyetleri benzetmekle birlikte borsa ajanı veya borsa simsarından da farklı olmaktadır.

Yatırım bankacılığının oluşabilmesi için gelişmiş bir sermaye piyasasının var olması gerektiğini belirtmiştik. Nitekim, yatırım bankalarının fonksiyonlarına bakıldığında bu ilişki açıkça ortaya çıkacaktır.

7.1.1. Yatırım Bankalarının Fonksiyonları

1) Yatırım bankaları, firmalarca arz edilmiş olan menkul değerlerin bir kısmının pazarlanamaması halinde kendisi satın almayı kabul edebilir. Bu işleme, taahhütlü satış (Stand-by Under Writing) denir. Banka bu garantiyle bir anlamda firmanın ihraç

edeceği menkul kıymetlerini sigorta etmektedir. Bu işlemden banka iki tür kar eder. İlk olarak, satışına aracılık ettiği menkul değerlerden belirli bir komisyon alır. İkinci olarak da garanti komisyonu alır. Bu garanti komisyonu garanti ettiği (satışını) senetlerin değerleri üzerinden alınır. Bu tür uygulama daha çok firma ortakları rüçhan haklarında ortaya çıkar. Bu tür işlemde rüçhan hakkına sahip olan ortakların hisse senetlerini satın almamaları halinde bu senetleri yatırım bankası satın alır.

2) Yatırım bankaları sermaye piyasası yoluyla tasarrufları yatırımlara yöneltir. Burada bankanın yaptığı görev tasarruf sahibi ile yatırımcı arasında aracılık yapmaktır. Bankanın yatırımcı ile tasarruf sahibi arasındaki görevi sadece menkul kıymetin satımı değildir, bunun yanında yatırımcıya, yatırım, menkul değerler ve finansman kolaylıkları konusunda danışmanlık yapar. Yatırımcının yatırım bankasına başvurmadan tasarruf sahibi ile karşı karşıya gelmesi yatırımcı için daha maliyetli olacaktır. Buna karşın yatırım bankası ile yapılan işbirliği bu koşulları bankanın özel durumu nedeniyle yumuşatabilir.

3) Yatırım bankaları, faaliyetlerini dürüst, ekonomik ve etken bir şekilde yürüterek gerekli güven havasını yaratıp sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunur (Yalım, 1974:96).

4) Yatırım bankaları tasarrufçulara satılmak üzere menkul değerleri satın alabilirler. Bu tür işlemlere taahhütlü satış denir. Yatırımcılar menkul kıymetleri iki yoldan yatırım bankalarına aktarabilirler:

Birincisi banka ile doğrudan ilişki kurarak menkul değerleri satmak. Yöntem olarak yatırımcı doğrudan bankaya başvurur. Banka bu başvuru üzerine genel olarak firma hakkında bir araştırma yapar. Bu araştırma etüt evresiyle başlar ve yatırımcı firmanın ekonomik, yasal, teknik ve mali yönlerini ayrıntıları ile ortaya çıkarır. Daha sonra banka firmalarla yine doğrudan görüşerek menkul değer satışının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kararını belirtir. Bazen tek bir banka rakamsal olarak ihraç riskinin tümünü karşılayamaz. Bu durumda diğer yatırım bankalarıyla bir satın alma grubu (konsorsiyum) oluşturulur.

İkinci olarak, Türkiye için fazla geçerliliği olmayan, daha çok yatırım bankalarının sayısının fazla olduğu, sermaye ve para piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerdeki ihale yoluyla menkul kıymet satışından söz edilebilir. Bu yöntemde yatırımcı firma, satış konusunda öneride bulunan bankalar arasından seçim yapar. Böyle bir seçim yapmak yatırımcı firma için bazı güçlükler ortaya çıkarır. Çünkü, yatırım bankaları genellikle aynı tip ve formalitelerle çalışırlar ve benzer nitelikler taşırlar. Yatırım bankaları taahhütlü işlemlerinden menkul kıymet alış fiyatı üzerine yönetim giderleri, riski ve satış komisyonu oranını ekleyerek satış fiyatını belirlerler.

5) Yatırım bankaları riski üstlenmeden yatırımcının menkul değerlerini, yatırımcı adına satabilir. Yani satış ajanı görevini gerçekleştirir. Bu işlem daha çok küçük firmaların hisse senetlerinin pazarlanmasında yapılır. Bu işlemlerin toplam yatırım kredileri içindeki oranının büyümesi o ülkede sermaye piyasasının gelişmişlik düzeyi ile yakından ilişkilidir.

6) Yatırım bankaları yatırımcının; hisse senedi, kar payı ve tahvil faizlerini zamanında ödeyeceğine garanti vermek şeklinde tasarrufçu lehine bir fonksiyon yüklenebilir. Bununla beraber, menkul değerler için ikinci bir piyasa sağlayarak, bunların tasarruf sahiplerince satışına olanak vererek, tasarruf sahiplerinin menfaatlerini korurlar.

Yatırım bankaları, yukarıda sayılan temel fonksiyonlarının yanında, şu görevleri de yerine getirirler: Danışmanlık yapmak, şirketler arasında birleşme ya da devir işlemlerine öneride bulunmak, şirketlerin halka açılmasını özendirmek.

7.1.2. Yatırım Bankacılığının Doğuşu ve Gelişimi

19. yüzyılda batı ülkelerinde sanayileşmeye paralel olarak hisse senedi ve tahvil çıkarıp fon talebinde bulunan sınai ve ticari şirketler ile, tasarruf mevduatından daha yüksek ve güvenli gelir umarak fon arz edenleri bir araya

getirecek finansal kuruluşlara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır (Eren, 1982:44). İlk kez 19. yüzyılın ikinci yarısında ticaret bankalarınca, sanayinin uzun vadeli fon ihtiyacını karşılamak üzere yatırım bankaları kurulmuştur. Örneğin, 1822'de Belçika'da, 1852'de Fransa'da ve daha sonra tüm Avrupa ülkelerinde bu tür bankalar kurulmuştur (Suiçmez, 1990:34). Ancak yatırım bankaları en yaygın olarak ABD'de faaliyet göstermişlerdir.

1929 yılında yaşanan Büyük Buhran'dan sonra 1933 yılında çıkarılan Bankacılık Kanunu ile ABD'de bankalar geleneksel likidite görüşü doğrultusunda ticaret bankaları, tasarruf bankaları ve yatırım bankaları şeklinde sınıflandırılmıştır. Ticaret bankalarının orta vadeli kredi vermeleri engellenmemiş, hatta giderek gelişmesi sağlanmış olmakla birlikte, menkul değer çıkarılması işlemleri, yatırım tröstleri vb. özel bankerlere bırakılmıştır. Yatırım bankacılığı fonksiyonlarını yürüten bu kuruluşlar, ABD'de menkul değerlerin ihracında yüzde 90 dolayında bir paya sahiptirler.

Fransa'da ise 1947 – 1967 yılları arasındaki tek amaçlı uzman bankacılık eğilimi başarılı olamayınca Fransız bankaları yeniden çok amaçlı karma bankacılık faaliyetlerine dönmüşlerdir. Buna rağmen yüzde 80 oranında devlet denetiminde olan Fransız bankalarını, mevduat bankaları, iş bankaları ve orta ve uzun vadeli kredi bankaları şeklinde üç grupta toplamak mümkündür. Yatırım bankacılığının daha çok iş bankalarıyla orta ve uzun vadeli kredi bankaları tarafından yüklenildiği söylenebilir.

Federal Almanya'da ise İkinci Dünya Savaşı sonrası halkın menkul kıymetlere yatırım yapmak yerine bankalara mevduat yatırmayı tercih etmesi, sermaye piyasasının canlandırılması ve geliştirilmesi görevini de bankalara yüklemiştir. Böylece Federal Almanya'daki bankalar, bir yandan orta ve uzun vadeli krediler açarak, diğer yandan kredilerin girişimlerin sonradan çıkardıkları hisse senetleri ve tahvilleri portföylerine alarak yatırım bankacılığı görevini yerine getirmeye çalışmışlardır.

Japonya'da 1951 yılında faaliyetlerine yeniden başlayan menkul kıymet yatırım tröstleri, uzun vadeli kredi bankaları ile birlikte, donatım kredisi sağlayan en büyük bankalar olmuştur.

ABD, İngiltere ve Japonya'da bankalardan çok banker ve yatırım tröstleri, yatırım bankacılığı faaliyetlerini yürütürken, Fransa'da uzmanlaşmış (iş, emlak, orta ve uzun vadeli kredi) bankalar, Almanya'da ise uzmanlaşmamış bankalar yatırım bankacılığı faaliyetlerini yürütmüşlerdir.

Yatırım bankalarının verimli çalışmasının sermaye piyasalarının gelişmişliğine bağlı olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu nedenle Türkiye'deki yatırım bankalarının oluşumu ve gelişiminin yakın bir geçmişte başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'de kalkınma ve yatırım bankaları başlığı altında sınıflandırılan yatırım bankaları, 1980 sonrasında faaliyetlerini genişletmişlerdir. Günümüzde Türkiye'de TBB verilerine göre; 2007 başından itibaren beş özel sermayeli ve üç yabancı sermayeli olmak üzere toplam 8 yatırım bankası bulunmaktadır.

7.2. KALKINMA BANKACILIĞI

Kalkınma, sanayileşme ve dolayısıyla yatırım ve sermaye birikimini, teknolojik gelişmeyi, beşeri faktörlerin gelişimini, uygun ve nitelikli kurumların varlığını gerektirir. Günümüzde hızlı teknolojik gelişmelerin şekillendirdiği üretim ve piyasa koşulları, kalkınmada teknoloji ve bilginin önemini ön plana çıkarmıştır (Adıgüzel, 2006:46). Günümüzde ulusların geleceği gittikçe artan bir şekilde bilgiye, diğer bir deyişle bilim insanı ve mühendis sayısına, bilimsel ve teknolojik araştırmalara harcanan paraya ve yazılım üretimine bağlıdır. Dünya nüfusunun yüzde 75'ini oluşturan az gelişmiş ülkeler, dünyadaki bilim insanı ve mühendislerin sadece yüzde 2'sine sahiptir. İktisadi kalkınma; innovasyon, teknoloji ve beşeri sermaye kavramları ile özdeşleştirilmektedir.

Kalkınma bankacılığı, yatırım bankacılığına çok benzemekle birlikte bazı noktalarda bu bankalardan ayrılmaktadır (Öçal ve diğerleri, 1997:48). Yatırım bankacılığı gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmasına karşın kalkınma bankacılığı daha çok sermaye piyasası gelişmemiş, sermayenin kıt olduğu ülkelerde ortaya çıkmıştır. Kalkınma bankaları amaç olarak marjinal tasarruf ve yatırımın düşük olması nedeniyle tasarrufları ve yatırımları mutlak olarak ayırmaya yönelik politikayı benimsemişlerdir.

Kalkınma bankaları, ekonominin bir veya birkaç sektöründeki sermaye noksanını gidermek amacıyla kurulan ve kaynaklarını ekonomik kalkınma ve gelişmeyi azamiye çıkaracak şekilde kullanan kuruluşlardır, şeklinde tanımlanabilir (Yalım, 1974:97). Daha kapsamlı bir tanım yapmak gerekirse; kalkınma bankaları, özellikle sermaye piyasalarının gelişmemiş olduğu ve bankacılık sisteminin girişimlere yatırımların gerektirdiği biçim ve ölçüde kaynak sağlamada yetersiz kaldığı az gelişmiş ülkelerde bir yandan yatırımlara orta ve uzun vadeli yeterli kaynak sağlamaya çalışan, öte yandan kalkınmayı engelleyen eksiklikleri giderici destekler sağlayarak bu alandaki sorunları çözmek suretiyle ülkenin kalkınmasını hızlandırmayı amaçlayan finansal kurumlardır (Çonkar, 1988:53).

Kalkınma bankalarının temel amacı, verimli ve ekonomik kalkınma açısından önemli olan yatırım projelerine orta ve uzun vadeli fon sağlamaya çalışmaktır (Tokmakoğlu, 1997:39). Başka bir deyişle bu bankalar, kendilerince uygun ekonomik kalkınma projelerine, orta ve uzun vadeli fon sunan ve projelere çeşitli hizmetleri sağlayan finansal kurumlardır. Bir yandan orta ve uzun vadeli kaynak sağlayarak **finanse etme ve bankacılık**, diğer yandan projelerin değerlendirilmesi için fizibilite çalışmaları yaparak ve sermaye piyasasının gelişmesine çalışarak **kalkınma** işlevlerini yerine getirmek üzere kurulurlar (Eren, 1982:47).

Kalkınma bankaları gelişmekte olan ülkelere özgü kuruluşlardır. Gelişmekte olan ülkelere kalkınma bankalarının işlevlerini yerine getirecek kuruluşların bulunmaması veya yetersizliği nedeniyle bu bankaların kurulduklarını

görüyoruz. Sermaye piyasasının gelişemediği bu ülkelerde, halkın kısa veya uzun vadeli finansman ihtiyacı gösteren yatırımlara akmasını sağlayan yatırım bankaları da gelişmemiştir.

Sanayileşmeyi hedefleyen ülkelerde, teknolojinin sürekli ilerlemesi nedeniyle kalkınmanın finanse edilebilmesi için güçlü kurumsal araçların devreye sokulması gerekmektedir. Japonya örneğinde görüldüğü gibi sanayileşme ve rekabet gücünün kazanılmasında başarılı finans ve kredi politikaları büyük rol oynamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra finans politikalarını sanayileşme amacına yönelik olarak saptayan Japonya, seçici politikalar ile kalkınmayı sağlayacak yatırımları özendirmiştir. 1950'lerden sonra kalkınma konusunda başarılı olan Doğu Asya ülkelerinde, özellikle Japonya, Güney Kore ve Çin'de, kalkınmanın finansmanında kalkınma bankacılığı (Adıgüzel, 2006:53);

- Devletin, kaynakları dinamik mukayeseli üstünlüklere göre etkin tahsis etmesine imkan sağlamıştır.
- Finansal kaynakların maliyeti azaltılmış ve sürekliliği sağlanmıştır.
- Uluslararası piyasalarda yerli firmaların rekabet etmeleri için finansman maliyet avantajı yaratmıştır.

7.2.1. Kalkınma Bankalarının Özellikleri

Kalkınma bankalarının ortak bazı özellikleri olarak aşağıdakiler sayılabilir (Adıgüzel, 2006:169-172):

1) Kalkınma bankaları kalkınma sürecinde belli bir misyon yüklendikleri için özel yetki ve ayrıcalıklara sahip konumda olmaları gerekmektedir. Örneğin, borçlarına hazine veya merkez bankası garanti verebilmekte, bazı vergi vb. giderlerden muaf tutulabilmekte, hazineden uygun koşullarda kaynak transferi olabilmektedir. Bu özel yetki ve ayrıcalıklara sahip olabilmeleri genelde özel kanunla kurulmalarını gerektirmektedir. Bu nedenle dünyadaki özellikle kamuya ait kalkınma bankalarının özel kuruluş kanunları vardır.

2) 1950'lerde Dünya Bankası'nca gelişmekte olan ÷lkelerde kurdurulan kalkınma bankalarının özel sektöre ait olması istenmekte idi. Ancak 1960'lardan sonra bu şartın koşulmadığı gör÷lmektedir. Özellikle gelişmekte olan ÷lkelerde kalkınma bankalarının büyük çoğunluğunun tamamıyla ya da hakim ortak olarak devlete ait olduğu gör÷lmektedir. Bunun ana nedeni bu kurumların iktisat politikası aracı olarak kullanılan politika temelli kurumlar olmaları ve bu çerçevede özel görevler yüklenmeleridir. Kalkınma sürecinin planlanması ve gerçekleştirilmesinin devletin başlıca görevleri arasında olması kalkınmanın finansmanına devletin kalkınma bankaları ile katkı sağlaması gereğini doğurmaktadır.

3) Kalkınma bankalarının temel amaçları kalkınma sürecinde sağlayacakları sosyal faydayı maksimize etmek olarak gör÷ldüğünden yüksek kar amacıyla değil düşük karlılık ile çalışmaktadırlar.

4) Kalkınma bankaları ticaret bankalarıyla karşılaştırıldığında finansal kaynaklarında; genelde devlete ait olmaları, sübvansiyonlu krediler kullandırmaları, genelde mevduat kabul etmemeleri, özel görevler üstlenmeleri gibi nedenlerle kamusal fonlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu bankaların devlet (hazine) garantisıyla borçlanabilmeleri nedeniyle uluslararası piyasalardan tahvil ihraç ederek veya uluslararası finans kurumlarından borçlanma imkanları olduğundan uluslararası para ve sermaye piyasaları önemli kaynakları arasında yer almaktadır.

5) Kalkınma bankalarının proje ve yatırımları kredi vererek finanse ettikleri gibi, risk sermayesi veya ortak olmak yoluyla finansmanı önemli bir finansman aracı olarak kullanmaktadırlar.

6) Kalkınma bankalarının kısa vadeli ihracat kredileri ve işletme sermayesi finansmanları dışında genelde sabit sermaye yatırımlarını finanse etmeleri nedeniyle kredileri ağırlıklı olarak orta ve uzun vadeli olmaktadır.

7) Yatırım projelerini finanse etmeleri nedeniyle bu projeleri değerlendirme yeteneğine sahip olmaları gerekmekte olup bu nedenle proje hazırlanması, değerlendirilmesi konusunda uzman bankalardır.

8) Kalkınma bankaları, yalnız bir sektöre veya bölgeye hizmet verenlerinden tüm ekonomik faaliyetleri ve ÷lkeyi kapsayan hizmet portföyü ile çalışanlarına kadar, yalnızca kalkınma bankacılığı yapanlardan tüm bankacılık çeşitlerinde faaliyet gösterenlere kadar çok geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedirler. Birçok ulusal

kalkınma bankası mevduat toplamamakta, yurtiçi ve yurtdışı piyasadan çeşitli şekilde kaynak temin etmekte, hazine veya merkez bankasından kaynak kullanabilmektedir.

9) Dar kapsamlı olarak yatırım projelerinin finansmanı ile sınırlı hizmet veren kalkınma bankalarının yanında, teknolojik gelişmeye katkı sağlanması, istihdam geliştirilmesi, altyapı projelerinin gerçekleştirilmesi, risk sermayesi temini, bölgesel, kentsel, kırsal kalkınma, yabancı sermaye hizmetleri verme, proje geliştirme, KOBİ'lerin desteklenmesi, ihracatın desteklenmesi gibi kalkınma ile ilgili çok geniş yelpazede hizmet üreten, finansman sağlayan kalkınma bankaları da vardır.

10) Kalkınma bankalarının görev ve amaçlarının bilgi ihtiyacını ve birikimini gerektirmesi nedeniyle araştırma faaliyetlerine önem vermeleri gerekmektedir. Bu kapsamda dünyada araştırma enstitüsü olan kalkınma bankaları da bulunmaktadır.

11) Kalkınma bankalarından beklentilerin birisi de yatırımları ve projeleri uygun faiz koşulları ile finanse etmeleridir. Yatırımların teşvik edilmesinde uygun ve selektif kredi politikaları önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Kalkınma bankalarını ticari bankalardan ayıran önemli bir özellik de politika temelli kalkınma finans kurumları olarak hükümetlerin özellikle sektörel teşvik, sübvansiyon, hibe uygulamalarında ve bu tür kaynak ve fonların kullanılmasında aracılık etmeleridir. Bunun yanı sıra uluslararası ve ulusal para ve sermaye piyasalarından ve kamu fonlarından daha uygun koşullarda borçlanabilmeleri ticari bankalara göre daha uygun faiz oranı ve koşullarda kredi verebilmesini sağlayabilmektedir.

12) Gelişmekte olan ülkelerde kalkınma bankalarının büyük oranda kamuya ait olmaları tümünde olmamakla birlikte yaygın bir şekilde ve çoğunlukla bu bankalarda siyasi otoritenin etkisinin olması ve bunun olumsuz bazı sonuçlarından olmak üzere uygun olmayan kredi plasmanlarının yaygınlığı görülmektedir. Bunun sonucu da genellikle kalkınma bankasının başarısızlığını getirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki başarısızlık örneklerinin nedenlerinin başında bu gelmektedir.

7.2.2. Kalkınma Bankalarının Kaynakları

Kalkınma bankaları kaynaklarını yurtiçinden ya da yurtdışından temin etmektedirler. Kalkınma bankalarının başlıca kaynakları (Adıgüzel, 2006:172-173, Çonkar, 1988:164-187, Takan, 2001:89, Suiçmez, 1990:36-37);

- 1) Yurtiçi Kaynaklar;
 - TCMB’den, hazineden ya da reeskont kaynağından sağlanan kredilerden,
 - Sosyal güvenlik kurumları kaynaklarından,
 - Yurtiçine tahvil, bono arz edilerek sağlanan fonlardan,
 - Özel tasarruflardan sağlanan mevduat vb. kaynaklardan oluşmaktadır.
- 2) Yurtdışı Kaynaklar;
 - Dünyadaki uluslararası, bölgesel ve ulusal kalkınma bankaları ile kalkınma finans kurumlarından temin edilen kaynaklardan,
 - Uluslararası mali kurumlardan alınan kredilerden,
 - Uluslararası para ve sermaye piyasalarına tahvil satışından,
 - Uluslararası kalkınma, yardım vb. fonlardan sağlanan, hibe veya uygun koşullu kredilerden oluşmaktadır.
- 3) Kalkınma bankalarının faaliyetlerinden oluşan karların iç finansman amaçlı kullanımı ve,
- 4) Hisse senetlerinin satışı ile elde edilen fonların bankanın fonlanmasında kullanılması, diğer finansman kaynaklarıdır.

Yurtiçi Kamusal Finansman Kaynakları:

- Kalkınma bankalarının sermayelerinin tümünün veya bir kısmının devletçe karşılanması.
- Devlet veya TCMB kaynaklarından uzun vadeli kredi sağlanması.
- TCMB’na veya tasarrufçu kamu kuruluşlarına (emekli sandıkları veya sosyal sigorta kurumları gibi) tahvil satılması.
- Bazı kamu fonlarının yönetiminin kalkınma bankalarına verilmesi.
- Kalkınma bankalarına reeskont imkanı sağlama.

7.2.3. Kalkınma Bankalarının Fonksiyonları

Kalkınma bankalarının fonksiyonları bu bankaların kuruluş amaçlarına belirlenmektedir. Kalkınma bankalarından olan beklentiler ve

gerçekleştirdikleri görevler göz önüne alındığında kalkınma bankalarının fonksiyonları, üç temel başlık altında sınıflandırılabilir (Adıgüzel, 2006:72-74, Kandemir, 2002: 19-21):

- 1) Mali fonksiyonları
- 2) Teknolojik fonksiyonları
- 3) Kalkınma fonksiyonları (ekonomik ve sosyal fonksiyonları)

7.2.3.1. Kalkınma Bankalarının Mali Fonksiyonları

Kalkınma bankaları temelde bir finans kurumudur. Bu sıfatla, performansı ve kaynaklarının etkin kullanımı, bankanın bilanço ve kar-zarar tabloları temeline dayalı olarak belirlenir. Eğer banka karlı bir şekilde görevini yapıyorsa, kalkınma fonksiyonlarını yerine getirebilir ve faaliyetlerini genişletmek için performansının gücüne göre daha fazla kaynaklar alabilir demektir. Mali analiz genellikle karların ve toplam getiri oranlarının yeterliliği göz önünde tutularak yapılır. Karın gerçekten yeterli ve sürdürülebilir, sunulan rakamların da inanılır olup olmadıkları incelenir.

Kalkınma bankaları bu çerçevede;

- a) Yatırım, proje ve şirketlere orta ve uzun vadeli krediler sağlamak
- b) Sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmak
- c) Ulusal ve uluslararası mali piyasalardan, finans kuruluşlarından, kalkınma kurumlarından kaynak temin etmek, fonksiyonlarını yerine getirmektedirler.

7.2.3.2. Kalkınma Bankalarının Teknolojik Fonksiyonları

Arz yetersizliği içinde olan gelişmekte olan ekonomilerde, hızlı ekonomik büyüme için duyulan gereksinimlerden biri uygun üretim teknolojisidir. Burada kalkınma bankalarının teknoloji geliştirme kurumları olarak hareket etmeleri için stratejik bir yere konuldukları söylenebilir. Kalkınma bankaları endüstriyel projeleri finanse ettiğine göre, onlar bu boşluğu doldurmak için hizmet verebilir ve

ithal edilecek teknolojinin tipine yön verebilir. Girişimci, bir kalkınma bankasına gelip ve belirli bir imalat için makine-ekipman ithal etmek istediği zaman, banka hem yurtiçi hem de yurtdışında meydana gelecek teknolojik gelişmenin eğilimini değerlendirmek ve yerel koşullara girişimci tarafından önerilenden daha uygun alternatifleri önermek için yeterli teknik kapasiteye sahip olmalıdır. Kalkınma bankası, yerel koşullarda çalışabilecek, bakımı ve tamiri yapılabilecek ve bir yere özgü koşullara uyarlanabilecek teknolojiyi ithal edecek projelere yardım etmelidir. Kalkınma bankası, aynı sektörde farklı projeleri finanse ederek zaman içinde biriktirdiği bilgi ve uzmanlık birikimi sayesinde, bunu (teknoloji ithalatını) yapabilmelidir. Kalkınma bankasının belirli bir alanda bilgi ve uzmanlığının olmadığı yerde, banka bu alandaki teknik danışmanlık firmalarının hizmetlerini kullanmalıdır; örneğin, Kore Kalkınma Kurumu (Korean Development Corporation) teknolojinin profesyonel değerlendirilmesi için Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü'nden yararlanmaktadır.

Bir kalkınma bankasının teknoloji geliştirme rolleri ev sahibi ülkenin belirli endüstriler için oluşturduğu teknoloji politikaları ile uyum içinde olmalıdır. Japonya örneğinde olduğu gibi, kalkınma bankaları daha geniş bir iktisadi politika çerçevesinde bilinçli karar almalıdır. Bundan başka, mevcut literatürde teknoloji politikasının isler gözüktüğü yerler olarak Hindistan ve Brezilya'dan bahsedilmektedir. Bu ülkelerde uygun teknoloji politikalarının yürürlüğe girmesini sağlamak için mühendislik danışma sübvansiyonları yaratılmıştır.

İlave olarak, bazı kalkınma bankalarının projeleri ilgili sektörde daha önce ithal edilen teknolojileri iyi anlamadan değerlendirme eğiliminde oldukları belirtilmiştir; yani kalkınma bankaları değerlendirme sonrası rolü göz ardı etme eğilimindedir. Bankalar uygulanan teknolojinin başarısını ve uygunluğunu takip etmeli ve değerlendirebilmelidir. Bu durum benzer sektörlerde sonradan gelen projelerde kullanılabilecek tecrübe ve bilginin birikmesine yardımcı olur.

Nihayet, proje belirleme, geliştirme, değerlendirme ve uygulamasının tüm aşamaları gerektiği gibi ve uygun şekilde yapılsa bile ekonomik ortamda

sonradan gelen değişmelerin projenin performansını etkileyebileceğini belirtmek faydalı olur. Bu bağlamda, kalkınma bankalarının çoğu tesisin tamamı hakkında görüşlerini, tüm tesisatların tamamlanıp projenin çalışmaya hazır hale getirilmesinden sonra bildirdikleri gerekçesiyle eleştirilmiştir. Eğer banka kendi kalkınma fonksiyonunu yerine getirmek zorundaysa, projenin ekonominin her tarafında amaçlanan çarpan etkilerini başarmasından emin olmalıdır. Örneğin, eğer bir proje doğru dürüst çalışmadan bankanın başka bir yükümlülüğüne yardım etmenin aracı olduysa, banka kalkınmaya dönük fonksiyonunda açıkça başarısız olacaksa da, bankanın portföyü canlı olarak sınıflandırılır. Bu yüzden, Alman-Japon modeli öğretici gibi gelmektedir.

Bu çerçevede kalkınma bankalarının teknolojik fonksiyonları;

- a) İşletmelere teknik destek sağlamak ve danışmanlık yapmak, KOBİ'lerin teknolojik modernizasyonuna öncülük yapmak,
- b) Girişim sermayesi ve iştirak uygulamaları yolu ile ileri teknoloji yatırımlarını desteklemek,
- c) Kalkınma bankasınınca finansmanı sağlanan sanayi projelerinin, ülkenin bilim, teknoloji ve kalkınma politikaları ile uygunluğunu sağlamak,
- d) Dünyadaki teknolojik gelişmeleri takip ederek yeni teknolojilerin ülkeye kazandırılmasına öncülük yapmak, olarak sıralanabilir.

7.2.3.3. Kalkınma Bankalarının Kalkınma Fonksiyonları

Kalkınma bankaları bu fonksiyonları çerçevesinde;

- a) Girişimleri, girişimcileri ve kalkınmayı desteklemeye, bu kapsamda da;
 - Uygun yatırım alanlarının ve fırsatlarının araştırılması ve yatırımcılara yol gösterme
 - Yeni fikirler ve projeler geliştirerek girişimcilerin hizmetine sunmak, bunların gerçekleştirilmesine öncülük etmek
 - Fizibilite etütleri hazırlamak
- b) Bölgesel, kentsel ve kırsal kalkınmayı desteklemek,

- c) İstihdamın artırılması ile çalışmalar yapmak ve yapılmasını desteklemek,
- d) Yabancı sermayenin yatırımlara kanalize edilmesine aracılık yapmak,
- e) Bizzat kendileri sınai işletmeler kurmak veya sınai işletmelerin sermayelerine katılmak suretiyle yeni yatırım alanlarına öncülük yapmak,
- f) İhracatı ve rekabet gücü yüksek sektörlerin oluşumunu desteklemek,
- g) Sosyal ve ekonomik kalkınma ile ilişkili projeleri desteklemek, işlevlerini gerçekleştirmektedirler.

7.2.4. Kalkınma Bankacılığının Doğuşu ve Gelişimi

İngiltere’de sanayileşme süreci başladığında, tarımdan, dış ticaretten, küçük ölçekli endüstrilerden, borç para verme işlerinden elde edilmiş büyük bir sermaye birikimi vardı. Bu yüzden sanayileşmenin finansmanı sermaye sahiplerince gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle yatırımlar için 19’uncu yüzyılın sonlarında tesislerin daha büyümesi ve şahıs şirketlerinden ortaklıklara dönüşmesine kadar büyük miktarda, uzun vadeli kredi ihtiyacı olmamıştır. Bu sürece kadar yatırım bankalarının üretimin gelişmesinde payları küçük olmuştur (Adıgüzel, 2006:54-55).

19’uncu yüzyılın sonlarında Kıta Avrupası ülkelerinde başta özellikle özel amaçlı bankalar olmak üzere bankalar sınai ve ticari girişimlerde aktif olarak görev almaya başlamışlardır. 1822’de Belçika’da **Societe Generale Pour Favoriser L’Industrie Nationale** ismiyle kurulan bankanın amacı ticari ve sınai girişimleri finanse etmek için hisse senedi ve tahvil benzeri menkul kıymetler düzenleyip satmaktı. Fransa’da 1852 yılında **Credit Foncier** ve **Credit Mobilier** adında iki banka kurulmuştur. Bu bankalar özel sektör kuruluşları olmalarına rağmen, kentsel ve sınai kalkınma alanlarının, altyapı ve sanayi yatırımlarının finansörü ve destekçisi oldular. Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda, İtalya, İsviçre ve İspanya’da bunlara benzer kalkınma ve yatırım bankaları kurulmuştur.

Kalkınma bankacılığında ilk iyi ve başarılı örnek, 1902’de Japonya’da hükümetçe kurulan **The Industrial Bank of Japan** isimli banka olmuştur. Kalkınma

bankalarının az gelişmiş ekonomilerdeki ilk örneklerine ise, 1930'lu yıllarda Latin Amerika ülkelerinde rastlanmaktadır. Söz konusu dönemde ciddi ekonomik sorunlar yaşanması, yatırım ve yatırımcı eksikliği, Latin Amerika ülkelerini kalkınma bankaları kurmaya yöneltmiştir (Suiçmez, 1990:34).

Bretton Woods Konferansında (1944) öncelikle İkinci Dünya Savaşında yıkılıp tahrip olan Avrupa ülkelerinin yeniden imarı ve inşası için kurulan Dünya Bankası (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD), az gelişmiş ülkelerin kalkınması için yapacağı yardım ve finansmanlar için bu ülkelerde kalkınma bankalarının kurulmasına ön ayak olmuştur. Bu çerçevede az gelişmiş ülkelerin çoğunda Kalkınma Finans Kurumu (Development Financing Institutions – DFIs) olarak adlandırılan kalkınma bankaları ve finans kurumları kurulmuştur. Ulusal düzeyde Ulusal Kalkınma Bankaları, uluslararası kaynakların yanı sıra, yurtiçinde seferber edilen kaynaklara da bağımlıydı. Dolayısıyla söz konusu bankalar, yurtdışındaki fon fazlasıyla bağlantı kurabilmek için ve bu fon fazlasını yurtiçi piyasalara kanalize edebilmek için uluslar arası bir bağlantıya sahip olmak zorundaydı. Bu nedenle Ulusal Kalkınma Bankaları, Dünya Bankası gibi küresel finans kurumlarının yanında, çift taraflı donörlerle, Bölgesel Kalkınma Bankalarıyla bağlantılar kurdular (Dolun ve Atik, 2006:18-20). Bunların bir kısmı bütün sektörleri, bir kısmı ise bir veya birkaç sektörü finanse etmeye yönelik faaliyette bulunmak üzere kurulmuşlardır. Ulusal nitelikteki kalkınma bankalarının yanında, bölgesel nitelikli olanlara da rastlanmaktadır (Eren, 1982:50).

Söz konusu kurumların ve bankaların özellikle Doğu Asya ülkelerinde başarılı örnekleri ve hizmetleri olurken birçok gelişmekte olan ülkede kayda değer bir başarı sağlanamamıştır. Bu örneklerin hepsinde ortak nokta, politik baskılara maruz kalmaları, proje değerlendirme ve kredilendirme sürecindeki hassasiyetlerini kaybetmeleri ve sonuçta saygınlıklarını yitirmeleridir. Bu da az gelişmiş ülkelerdeki başarı veya başarısızlığın modelden değil, bu kurumların yönetimi, personeli, makro ekonomik faaliyet ortamı vb. nedenlerden kaynaklandığını göstermektedir.

Kalkınma bankacılığının Türkiye’deki doğuş süreci, 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde başlamıştır. Cumhuriyet’in kurulmasının ardından, kalkınmanın ve ekonomik büyümenin sağlanması için kurulan ilk banka Türkiye İş Bankası olmuş, ardından 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur (Yalım, 1974:99).

Gerçek anlamda kalkınma bankaları ise, 1950’den sonraki dönemde kurulmaya başlanmıştır. Bunlardan ilki 1950 yılında kurulan **Türkiye Sınai Kalkınma Bankası**’dır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında kurulan fakat uzun ömürlü olmayan Sanayi ve Maadin Bankası bir kenara bırakılacak olursa TSKB, ülkemizde kurulan ilk kalkınma bankasıdır. TSKB’nin kurulması ve çalışması için Dünya Bankası aktif bir destek sağlamıştır (Kandemir, 2002:37). Planlı dönemin başlangıcına kadar Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ülkemizdeki tek kalkınma bankası olarak çalıştı. 1960’lı yılların başlarında **Sınai Yatırım ve Kredi Bankası**, **Devlet Yatırım Bankası** ve **T.C. Turizm Bankası** gibi kalkınma bankaları beş yıllık kalkınma planları ile uyumlu olarak sanayi sektörünün değişik ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuşlardır. Sınai Yatırım ve Kredi Bankası 1963 yılında beş ticaret bankasının katılmasıyla oluşturuldu. Bu bankanın temel amacı, özel sektör sanayiinin işletme sermayesi ihtiyacını karşılamaktır. 1966’dan sonra banka, özel sektöre orta ve uzun vadeli yatırım kredileri vererek kalkınma bankacılığı yapmaya başladı. 1989 yılından itibaren kredi verme işlemlerinin yanında yatırım bankacılığı yapmaya başladı. Bu banka 2002 yılında TSKB ile birleştirilmiştir. Devlet Yatırım Bankası’nın temel hedefi ise kamu iktisadi teşebbüslerinin yatırımlarına finansman desteği sağlamaktır. 1962 yılında kurulan T.C. Turizm Bankası, doğrudan bir işletmeci ve yatırımcı olarak hareket etmesinin yanında teknik/organizasyon yardımı ve sermaye iştiraki yoluyla özel turizm işletmelerini destekleyerek, turizmin gelişmesine yardımcı olma genel amacını yerine getirmek için kuruldu. 1985 yılından sonra banka, kendi turizm girişimlerinin özelleştirilmesi sürecini yaşadı. 1989 yılında ise Türkiye Kalkınma Bankasına (TKB) devredildi.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda mevcut kalkınma ve yatırım bankalarının geliştirilmesi, kaynaklarının arttırılması ve bu tür bankaların ülke

geneline yayılmaları ilkeleri benimsenmiş olmasına rağmen, bu konuda istenen ölçüde başarılı olduğu söylenemez. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, 1974 yılında **Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB)** kuruldu. Dördüncü planlı dönemde DESİYAB, etkin bir kurum haline gelememiştir.

Beşinci Beş Yıllık Planda ise, orta ve uzun vadeli kredi uygulamasının yaygınlaştırılacağı ve sermaye piyasasının geliştirilmesinde kalkınma ve yatırım bankalarından yararlanılacağı belirtilmiştir. Ayrıca Devlet Yatırım Bankası'nın tahvil ihracı yoluyla kaynaklarını arttırmaya yönlendirileceği ifade edilmiştir. DESİYAB'ın ise mali kaynaklarının güçlendirilerek çok ortaklı işçi şirketlerine gerek proje hazırlama gerekse, şirket yönetiminde teknik ve idari katkılarda bulunabilecek bir yapıya kavuşturulması vurgulanmıştır. Uygulamada ise Devlet Yatırım Bankası'nın kaynaklarının arttırılması yerine bu banka kapatılmış ve **Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank)** adıyla yeni bir kuruluşa dönüştürülmüştür (Çonkar, 1988: 197-203). O zamandan itibaren banka, ihracatı destekleyici aktif bir kamu kurumu olmuştur. İhracatı destekleme planları içinde oluşturulan önemli miktarda kamu fon akımlarından başka banka çoğunlukla menkul kıymet ihracı yoluyla uluslar arası sermaye piyasalarını kullanmaktadır. DESİYAB, 1988 yılında çıkarılan kanun hükmünde kararname ile **Türkiye Kalkınma Bankası (TKB)** adını almıştır. Böylece bankanın müşteri tabanının genişlemesi sağlandı. T.C. Turizm Bankasının TKB bünyesine alınmasıyla TKB, endüstriyel alanlardakilere ek olarak turizm yatırım projelerini destekleyen tek kalkınma bankası haline geldi.

Türk Bankacılık Sistemi içerisinde günümüz itibarıyla, 3 kamusal sermayeli, 6 özel sermayeli ve 4 yabancı sermayeli olmak üzere toplam 13 tane kalkınma ve yatırım bankası bulunmaktadır.

8. DÜNYA'DAKİ KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI VE FAALİYETLERİ

8.1.DÜNYA BANKASI GRUBU İÇİNDE KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI

8.1.1. Dünya Bankası / Uluslararası İmar Ve Kalkınma Bankası (The International bank for Reconstruction and Development – IBRD)

Dünya Bankası 1944 yılında ABD’de Bretton Woods’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Parasal ve Mali Konferansı sonunda “üye ülkelerin imar ve ekonomik gelişme çabalarına destek sağlamak” amacıyla kurulmuştur. Kuruluş kararını 44 ülke temsilcisi imzalamıştır. Bankanın kuruluşunun ilk yıllarında Dünya Bankası’nın çalışmalarının daha çok savaşta yıkıma uğramış Batı Avrupa ülkelerine yönelik olmuş, 1950’den sonra ise bankanın faaliyetlerinin gelişmekte olan ülkelere kaydığı görülmektedir. Günümüzde Dünya Bankası’nın ilgi alanına yalnız gelişmekte olan ülkeler girmektedir. Başka bir deyişle banka günümüzde, gelişmiş ülkelerin mali olanaklarını gelişme yolundaki ülkelere kanalize ederek dünya genelinde yaşam kalitesini arttırmak ve fakirliği azaltmak amacıyla, gelişme yolundaki ülkelere proje ve program kredileri vermektedir (Eğilmez, 2002).

Dünya Bankası, kişi başına geliri 5115 dolar veya altında olan ülkelere piyasa koşullarına yakın oranlarda uzun vadeli kredi sağlamaktadır. Bu krediler iki grupta toplanabilir:

Birçok sektörü kapsayan geniş ekonomik ve toplumsal kalkınma projelerini desteklemek üzere kullanılan **yatırım (proje) kredileri**; bu krediler 5-10 yıl arasında vadeye sahiptir. Makroekonomik politikalar (ticaret, tarım politikaları, finansal sektör yapılanması, sosyal politikalar, mevzuat ve vergi reformları vb.) ve kurumsal reformları desteklemek üzere ve çabuk ödeme yapılan **sektörel uyum kredileri** veya **kalkınma politikaları kredileri**; bu krediler tipik

olarak 3-5 yıl vadeli. Uyum kredileri dilimlerden (tranche) oluşur ve tıpkı IMF işlemleri gibi ülkelerin taahhütlerini yerine getirmesine bağlı olarak serbest bırakılır.

Dünya Bankası'nın ana organları; Governörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu ve Dünya Bankası Başkanlığıdır. En üst organ olan Governörler Kurulu yılda bir kez toplanır. Merkezi Washington D.C. (ABD) olan Dünya Bankasına 184 ülke üyedir.

Dünya Bankası kuruluşundan 30 Haziran 2005 tarihine kadar 130 ülke için toplam 354,058 milyon dolar kredi onaylamıştır. Bunun 217,655 milyon doları geri ödenmiştir. Canlı kredi miktarı 104,401 milyon dolardır. 2002 yılında Dünya Bankası geliştirmekte olan ülkelere 19,5 milyar dolar kredi sağlayarak ve 100'den fazla geliştirmekte olan ekonomide çalışmalar yaparak onların yoksulluğu azaltmalarına yardımcı olacak mali ve/veya teknik uzmanlığı getirmiştir (<http://www.worldbank.org.tr>, 15.03.2007). Banka 2002 yılında dünya finansal piyasalarından yaklaşık 23 milyar dolar fon sağlamıştır. Son birkaç yıl içinde Ağır Borç Yükü Altındaki Ülkeler (HIPC) girişimi çerçevesinde bu ülkelerin borç yükü 41 milyar dolar hafifletilmiştir. Banka HIV/AIDS için 1,6 milyar dolar kaynak ayırmıştır. Banka eğitim konusunda finansmana başladığı 1963 yılından bu yana ikraz ve kredi olarak 33 milyar dolardan fazla kaynak sağlamış olup, halen 83 ülkede 157 projeyi finanse etmektedir. Banka çevre projelerini 13 milyar dolar ile finanse etmiştir.

Ülke Destek Stratejisi (Country Assistance Strategy - CAS):

Dünya Bankası'nın genellikle üç yıllık bir dönem için bir ülkedeki operasyonlarına rehberlik eden iş planıdır. Ülkenin ekonomik ve sosyal performansını başlıca kalkınma görevlerini açıklar ve hükümetin kalkınma stratejisinin özetini verir.

2004 – 2006 için Türkiye Ülke Destek Stratejisi

6 Kasım 2003'te Dünya Bankası 2004-2006 dönemi için Türkiye için yeni Ülke Destek Stratejisini başlatmıştır. Bu dönemde 4,5 milyar Amerikan dolarına kadar kredi programı öngörülmektedir. Strateji ülkede krizlerin tekrar ortaya çıkma riskini azaltmayı ve bunun yanı sıra AB üyeliğine hazırlanmada ekonomik zorlu

görevi aşmasına yardım etmeyi amaçlar. Ekonomik hassaslığı azaltmak ve yüksek ve istikrarlı büyümeyi başarmak için Türkiye'nin köklü reformları uygulamaya koymasına yardım ederek bunların başarılmasını hedefler. Buna ek olarak, uzun zamandır ihmal edilen bazı sosyal sorunların çözümüne devam etmeyi hedefler.

Dünya Bankası, Türkiye'ye altyapı ve enerji sektörü için toplam 2077,73 milyon dolar, eğitim ve insani kalkınma için toplam 1680,1 milyon dolar, tarım ve kırsal kalkınma için 600 milyon dolar, ekonomi yönetimi, kamu sektörü ve finans sektörü için toplam 1608,1 milyon dolar olmak üzere toplam 5965,84 milyon dolar kredi sağlamıştır. Bankanın Türkiye'ye sağladığı hibeler toplamı ise 22,34 milyon dolardır.

8.1.2. Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation – IFC)

1956 yılında 31 ülkenin katılımı ile kurulan Uluslararası Finans Kurumu (IFC), gelişmekte olan ülkelerin özel sektör kuruluşlarına finansal destek vermeyi amaçlamaktadır. Ayrı bir tüzel kişiliği vardır. Ancak Dünya Bankasından ayrı bir yönetimi yoktur. IFC'nin merkezi Washington'dadır. IFC'nin finansman kaynakları özsermayesinin yanı sıra uluslararası piyasalardan ve finans kurumlarından borçlanma ile sağlanır. Üç tip kredi vermektedir; proje kredileri, sermaye katılımları, diğer imkanlar.

Türkiye, IFC'nin kuruluşuna 476.000 dolar pay ile katılmıştır. IFC, Türkiye'de 22 adet şirkete ortak olarak katılmış, birçok şirkete doğrudan veya bankalar aracılığıyla proje kredisi sağlamıştır. IFC'nin 178 üyesi vardır. Kayıtlı sermayesi 2,45 milyar dolardır.

IFC'nin kuruluş amaçları olarak; gelişmekte olan ülkelerdeki özel sektör projelerini finanse etmek, gelişmekte olan ülkelerdeki özel sektör firmalarına uluslararası finans piyasalarından kaynak sağlamaya yardım etmek, hükümet ve iş

çevrelerine danışmanlık ve teknik asistanlık temin etmek, sayılabilir (Adıgüzel, 2006:67-68).

Proje Finansmanı:

IFC, gelişmekte olan ülke firmalarına aşağıdakilerle sınırlı olmamak üzere proje finansmanı sağlamaktadır:

Sabit veya değişken faizli uzun vadeli krediler, hisse senedi yatırımı, hisse senedi benzeri araçlar (gelir bonusu, dönüştürülebilir borç vb.), sendikasyon kredileri, risk yönetimi, köprü finansmanı.

IFC, çeşitli finansal araçlarla ve programlarla KOBİ'lere destek sağlamaktadır. Bu çerçevede IFC tarafından oluşturulan KOBİ Yatırım Bağlantı Programları,; KOBİ'lerin teknik ve iş yeteneklerinin geliştirilmesi, yerel üreticilerin finansal imkanlara erişimi, yerel üretim ve dağıtım ağlarını güçlendirmek, eğitim, sağlık, altyapı programları gibi toplumsal gelişme projelerini desteklemek, amaçlarını taşımaktadır. Türkiye'nin de dahil olduğu 14 ülkede tamamlanan programlarla IFC 1 milyar doların üzerinde yatırımın gerçekleşmesini sağlamıştır.

IFC, 2005 yılı içerisindeki 6,449 milyon dolar tutarındaki taahhütlerinin 4,541 milyon doları kredilerden oluşmaktadır.

Tablo 3: IFC Taahhütlerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	milyon dolar
Avrupa ve Merkez Asya	2,357
Latin Amerika ve Karayipler	1,783
Doğu Asya ve Pasifik	811
Güney Asya	643
Sahra Afrikası	445
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	315
Küresel	95

KAYNAK: <http://web.worldbank.org/> , 15.03.2007.

8.1.3. Uluslararası Kalkınma Birliği (International Development Association – IDA)

1960 yılında kurulan ve Türkiye'nin de kurucu ortağı olduğu Uluslararası Kalkınma Ajansı (IDA), Dünya Bankasının bir yan kuruluşu olarak dünyadaki en fakir ülkelerde yoksulluğun azaltılmasını amaçlamaktadır. Bu gaye ile ekonomik büyüme ve yaşam şartlarını geliştirmek için faizsiz kredi sağlamakta ve hibe programları uygulamaktadır. IDA ölçülerine göre kişi başına yıllık geliri 965 doların altında olan ve geçmişte bu geliri 1575 doları geçmemiş ülkeler IDA faaliyet alanı içerisinde dirler. Bu ölçülere sahip dünyada 81 ülke vardır. IDA'nın 2005 yılı taahhütleri toplamı 8,696 milyon dolar, halen mevcut kredilerinin toplamı 120,907 milyon dolar tutarındadır. Birliğe üye 163 ülke bulunmaktadır.

IDA'nın fonları beş ayrı kaynaktan oluşmaktadır:

- 1) **Sermaye Katılımları:** Üye ülkelerin sermayeye katkı paylarından oluşmaktadır. Üyeler iki gruptan oluşmaktadır. Birinci gruba (21 ülke) yüksek gelirli ülkeler, ikinci gruba düşük gelirli ülkeler denmektedir.
- 2) **Hibe Şeklindeki Katkılar:** Birinci grup üyeler tarafından sağlanmaktadır.
- 3) **Kaynakların Yeniden Oluşturulması**
- 4) **Dünya Bankası Gelirlerinden Ayrılan Pay**
- 5) **Taahhüt Komisyonları ve Hizmet Ücretleri**

30 Haziran 2005 itibariyle 48 ülke IDA'ya 124,353 milyon dolar katkıda bulunmuştur. En büyük katkıyı sağlayan 6 ülke aşağıdaki gibidir.

Tablo 4: IDA'ya en büyük katkıyı sağlayan 6 ülke

	milyon dolar	%
1. ABD	28,961	23,07
2. Japonya	26,500	21,31
3. Almanya	14,212	11,43
4. İngiltere	9,873	7,94
5. Kanada	5,299	4,26
6. İtalya	5,170	4,16

KAYNAK: <http://web.worldbank.org/> , 15.03.2007.

ABD, İngiltere, Japonya, Almanya, Fransa, İtalya, Kanada toplam başlıkların yüzde 60'ını yapmaktadır. Afrika'dan 39 ülke, Doğu Asya – Pasifik bölgesinden 13 ülke, Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerinden 2 ülke Latin Amerika ve Karayip bölgelerinden 9 ülke olmak üzere toplam 81 ülke IDA faaliyet alanı içerisinde.

8.1.4. Çok Taraflı Yatırım ve Garanti Ajansı (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA)

MIGA 1985 yılında kurulmuş ve Nisan 1988'de sözleşmesini 5 gelişmiş, 15 gelişmekte olan ülkenin onaylamasıyla yürürlüğe girmiştir. Temel amacı gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı sermaye yatırımlarını, döviz kısıtlamaları ile konvertibilite şartlarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle ortaya çıkan transfer zorluklarına, siyasi istikrarsızlık, millileştirme ve yatırım sözleşmelerinin bozulması dolayısıyla karşılaşılan ticari olmayan risklere karşı korumaktır (Karluk, 2002:261).

167 üyeye sahip MIGA'ya Türkiye kurucu üye olarak katılmıştır. MIGA faaliyete geçtiği 1988'den bugüne kadar yaklaşık 91 ülkede toplam 14,7 milyar dolar tutarında 800 garanti sağlamıştır. MIGA'nın kapsadığı risk alanları; döviz transferleri, savaş ve siyasi istikrarsızlık, sözleşme ihlali, millileştirme, istimlak ve benzeri durumlar, olarak sayılmaktadır (<http://www.miga.org>, 15.03.2007).

MIGA; modernizasyon, tevsi, mevcut projelerin finansal yeniden yapılandırılması, devlet girişimlerinin özelleştirilmesinden satın almalar dahil yeni yatırımlara garanti sağlamaktadır. MIGA herhangi bir proje kredisi ya da ihracat kredisi garantisi vermemektedir. Garanti süreleri genelde 15 yıldır, en az 3 yıl olmaktadır. Kumar, tütün üretim ve işlemesi, yüksek risk taşıyan yatırımlar, savunma ve kanuni olmayan ilaç yatırımlarına garanti sağlanmamaktadır. Her ülke için 420 milyon dolar garanti limiti vardır. Hisse senedi yatırımlarının yüzde 90'ı, kredilerin yüzde 95'i oranında garanti vermektedir. MIGA üye ülkelere yabancı sermaye

konusunda teknik danışmanlık hizmetleri de sunmaktadır. Bu çerçevede; kapasite oluşturma, bilgi sağlama, yatırım kolaylıkları sağlama, hizmetlerini vermektedir.

8.1.5. Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes – ICSID)

Dünya Bankası çatısı altında, bağımsız bir örgüt olarak 1965'te kurulan ve sözleşmesini 20 ülkenin onaylamasıyla 14 Ekim 1966'da faaliyete geçen ICSID'in temel amacı, üye ülkeler ile üye ülkelerin kuruluşları arasında ortaya çıkacak yatırım anlaşmazlıkları ve uyuşmazlıkların çözümü için gerekli uzlaşma ortamını yaratmaktır. Bir uzlaştırma kurumu olarak çalışır. Otonom bir kuruluş olmakla birlikte Dünya Bankası ile yakın bağı vardır. ICSID'in yönetim kurulu ve sekreteryası vardır. ICSID üyeleri aynı zamanda Dünya Bankası üyesidirler. Dünya Bankası Başkanı aynı zamanda ICSID yönetim kurulu başkanıdır. ICSID'in 142 üyesi vardır (<http://www.worldbank.org/icsid/about/about.htm>, 15.03.2007). Türkiye ICSID sözleşmesini 1987 yılında imzalamış ve 1989 yılında onaylamıştır.

8.2.BÖLGESEL KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI

8.2.1. Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank – EIB)

EIB, Avrupa Ekonomik Topluluğunu oluşturan ve 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması'nın 129 ve 130'uncu maddelerinde yer alan hükümler çerçevesinde kurulmuştur. Banka, AB içinde özerk bir kamu kuruluşu olup, kendi organlarının aldıkları kararlardan sorumludur ve kar amacı gütmeyen faaliyetlerini yürütmektedir. Banka, Avrupa'nın dengeli ekonomik gelişimini ve entegrasyonunu desteklemek amacıyla mali önceliği olan sermaye yatırım projeleri için, tüm dünyada sermaye piyasası kaynaklarını arttırmayı hedefleyen, uzun vadeli kredi veren bir kuruluştur. AB politikasının amacına uygun olarak kamu ve özel sektör projelerini finanse etmektedir. Esas amacı AB'nin daha fakir bölgelerindeki

ekonomik kalkınmayı destekleyici yatırımları finanse etmektedir (<http://www.dtm.gov.tr>, 15.03.2007).

Roma Antlaşması'nın 130'uncu maddesine göre EIB'nin görevleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

“EIB'nin görevi, sermaye piyasalarına ve özkaynaklarına başvurarak, topluluğun yararına Ortak Pazar'ın dengeli bir şekilde ve aksamadan kalkınmasına yardım etmektir. Bu amaçla kazanç amacı gütmeksizin, borçlar vererek ve garantiler sağlayarak, ekonominin bütün kesimlerinde aşağıdaki tasarıların finansmanını kolaylaştırır:

- 1) Daha az gelişmiş bölgelerin kalkınmasına yönelik projeler,
- 2) Ortak Pazar'ın giderek gerçekleşmesinin gerekli kıldığı işletmelerin modernleştirilmesini ya da faaliyet alanlarının değiştirilmesini ya da yeni faaliyetlerin kurulmasına yönelik ve boyutları ya da nitelikleri dolayısıyla her devlette varolan finansman kaynaklarıyla tam olarak karşılanması mümkün olmayan projeler,
- 3) Birkaç üye devletin ortak çıkarına uygun olmakla birlikte, boyutları ya da nitelikleri dolayısıyla her üye devlette varolan finansman kaynaklarıyla tam olarak karşılanması mümkün olmayan tasarılarıdır.”

EIB'nin finansman faaliyetleri ilke olarak topluluğa üye ülkelerle sınırlı tutulmuşsa da banka ana sözleşmesinin 18'inci maddesinde getirilen özel bir hükümlerle, Banka Governörler Kurulunun özel izniyle topluluk dışı ülkelerdeki projelerin finansmanına katılma olanağı da tanınmıştır.

8.2.2. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (European Bank for Reconstruction and Development – EBRD)

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), 40 ülkenin temsilcileri ile, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Topluluğu tarafından 1990 Mayıs ayında imzalanan bir anlaşma ile kuruldu. EBRD Amerika Birleşik Devletleri ve eski SSCB

ülkelerinin üye olması nedeniyle ilk çok taraflı kalkınma bankası olarak tektir. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) başlıca faaliyeti, Doğu Avrupa'daki geçiş ekonomileriyle özel ilişkili olarak, Avrupa'daki ekonomik yapılarla ilgilidir. Genel olarak, Doğu-Batı gerginlik havasının yumuşaması (détente) veri iken, EBRD potansiyel olarak Avrupa içinde uluslararası finansal ilişkilerin dönüşümü için temel bir araçtır (Kandemir, 2002:11).

Bankanın merkezi Londra'dadır. Bankaya üye 62 ülke bulunmaktadır. Bankanın toplam sermayesi 20 milyar euro olup, Türkiye'nin payı 230 milyon eurodur (yüzde 1,15). Bankanın amacı, Orta ve Doğu Avrupa ile bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerin piyasa ekonomisine geçişlerini kolaylaştırmak, özel sektörü ve girişimciliği özendirerek yapısal, sektörel ve ekonomik reformların uygulanmasıdır (Demirkol, 2006).

Bununla birlikte EBRD, yakın zamanlarda kurulmuş bir kurum olduğu halde, hali hazırda oldukça zor bir durumdadır. EBRD, Doğu Avrupa'nın yeniden inşasında başarısız kalırken, kötü yönetim ve kendisinin fazla açılmış harcaması nedeniyle suçlanıyor. Dünya Bankası gibi EBRD de aşırı harcamalarından dolayı eleştirilmiştir, yani proje planlamada ve proje değerlendirme tahlillerinde başarısız olması ve hükümetleri her şeyin harfiyen yapılması konusunda mecbur tutması nedeniyle tenkit edilmiştir. Bu kurum kendi kredi kararlarında daha az kapalı kutu olması ve kendi karmaşık bürokrasisinde aşırılıkları frenlemesi yönünde giderek artan baskı ile karşı karşıya kalıyor. Kredi ödemesini hızlandırmak için borçlulardan istenen bazı koşulların hafifletilmesi öneriliyor. Yine de ticari bankalardan farklı olarak, kalkınma bankalarının fonları kredi sözleşmesinin karşılığında ödemesi ve kendileri kredi geri ödemeleri tamamlandıktan sonra kredi kapatma faturası düzenlemeleri; bundan dolayı, kredi ödeme sürecini hızlandırmanın kolay olmayabileceğini işaret etmek faydalı olacaktır (Kandemir, 2002:11).

8.2.3. İskandinav Yatırım Bankası (Nordic Investment Bank – NIB)

Nordic Bakanlar Konseyi'nin aldığı karar doğrultusunda Nordic Yatırım Bankası (NIB) anlaşması, 1 Haziran 1976 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 2 Ağustos 1976'da banka faaliyetlerine başlamıştır. Yatırım projelerinin teşviki ve ortak çıkarların, Nordic ülkelere ihracının teşviki amacıyla sosyal ve ekonomik durumu da göz önünde bulundurarak, normal bankacılık faaliyetleri çerçevesinde kredi ve garanti vermeyi hedeflemektedir (<http://dtm.gov.tr/>, 17.03.2007). NIB çok taraflı bir finansal kuruluştur ve çalışmalarına başladığı 1976'dan beri binden fazla projeyi finanse etmiştir.

NIB, proje yatırımlarını ve ihracat projelerini hem üye ülkeler içinde hem de dışarıda finanse etmektedir. Üye ülkeler arasındaki ileri ekonomik işbirliği yatırımlarına yüksek öncelik verilmektedir. NIB'in sağladığı krediler, enerji arzını güvence altına alan, altyapıyı geliştiren veya araştırma ve geliştirmeyi destekleyen yatırımlara yüksek uyumluluk göstermektedir. Bankanın faaliyetlerinin odaklandığı noktalar, üye ülkelerin yakınındaki bölgeleri de kapsamaktadır.

NIB'in karargahları Helsinki şehrinde, Kopenhag, Oslo, Reykjavik ve Stockholm'de ofisleri ve aynı şekilde Singapur'da bir temsilci ofisi bulunmaktadır. Üyeleri, Danimarka, Estonya, Finlandiya, İzlanda, Letonya, Litvanya, Norveç ve İsveç'tir (<http://www.nib.int/>, 17.03.2007).

NIB, rekabetçiliği güçlendiren ve rekabet ortamını geliştiren projelere uzun vadeli tamamlayıcı finansman ve sağlam temelli bankacılık ilkeleri ile üye ülkelerin sürdürülebilir büyümesine yardımcı olmaktadır. NIB, değer yaratabildiği ve diğer finansman kaynaklarını tamamlayabildiği faaliyetleri için borç verme ve teminat verme şeklinde finansman sağlayarak rekabetçiliği geliştirmekte ve rekabet ortamını desteklemektedir. NIB, ekonominin farklı alanlarında destek sağlama konusunda esnek, ancak özellikle, finansal araçlarla işbirliği içinde hedeflenen,

- altyapı yatırımları,
- rekabeti geliştiren yatırımlar,
- büyük ölçekli özel sektör yatırımları ve
- küçük ve orta ölçekli girişimleri kapsayan projeler üzerinde önemle durmaktadır.

8.2.4. Asya Kalkınma Bankası (Asian Development Bank – ADB)

Asya Kalkınma Bankası, 1966 yılında Asya ve Pasifik bölgelerinde yoksulluğun azaltılmasını amaçlayan çok uluslu bir kalkınma finans kurumu olarak 31 üye ülke tarafından kurulmuştur (<http://www.adb.org/>, 17.03.2007). 46'sı bölgeden olmak üzere 64 ülke bankanın ortağıdır. ABD ve Japonya'nın her biri bankaya yüzde 15,8 pay ile ortaktır. Bankanın kayıtlı sermayesi 54,162 milyon dolardır. Türkiye bankaya 1991 yılında 12 milyon dolar sermaye ile ortak olmuştur. Bankanın merkezi Filipinler'in başkenti Manila'dadır. Banka,

- Gelişmekte olan üye ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmaları için uzun vadeli borç vermek, yatırımlara ortak olmak,
- Kalkınma projeleri ve programlarının planlanması, koordinasyonu ve yönetilmesi için teknik yardım sağlamak,
- Kalkınma için kamu ve özel sermaye yatırımlarını özendirmek ve gerçekleştirmek, gibi fonksiyonları yerine getirmektedir.

ADB bu fonksiyonlarını, ödünç verme, teknik yardım, bağış ve tahsilat, garanti ve teminat, yatırımlara ortak olma araçlarını kullanarak gerçekleştirmektedir. ADB'nin önceliklerinin başında Asya ve Pasifik bölgesindeki günde 1 dolardan az geliri olan 690 milyon insanın refahını arttırmak gelmektedir. Proje program öncelikleri olarak; ekonomik büyüme ve kalkınma, beşeri gelişme, iyi yönetim, çevrenin korunması, özel sektörün gelişmesi ve bölgesel işbirliği, sayılabilir.

Banka 2005 yılında 64'ü proje, 8'si ortaklık olmak üzere toplam 72 borçlanma için 5,8 milyar dolar kredi vermiştir. Aynı yıl 299 teknik yardım projesine 198,7 milyon dolar kredi onayı vermiştir (<http://www.adb.org>, 17.03.2007). Kredilerin çoğunluğu kamu sektöründe kullanılmıştır.

ADB, Asya Kalkınma Fonu (Asian Development Fund) gibi özel fonlarından en az gelişmiş üye ülkelere çok uygun koşullarda kredi vermektedir. Bankanın finansman kaynaklarını tahvil ihracı, kredi geri ödemeleri ve ortakların sermaye ödemeleri teşkil etmektedir.

8.2.5. İslam Kalkınma Bankası (The Islamic Development Bank – IDB)

İslam Kalkınma Bankası, 22 ülke tarafından 20 ekim 1975 tarihinde kurularak faaliyete başlamıştır. Bankaya üye olabilmek için İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)'ne üye olmak ve bankanın Guvernörler Kurulunun çoğunluk kararı gerekmektedir. Bankanın merkezi Suudi Arabistan'ın Cidde kentindedir. Türkiye, IDB'nin 22 kurucu üyesi arasındadır. Banka sermayesine en fazla katkıda bulunan 7 üyeden birisi olarak 14 kişilik yönetim kurulunda sürekli temsil edilmektedir (Adıgüzel, 2006:69-71). Bankanın halen 55 üyesi vardır.

Bankanın amaçları arasında İslam ülkelerinin kalkınma faaliyetlerine katkıda bulunmak, İslam topluluklarının sosyal, ekonomik yatırım projelerine kaynak sağlamak, İslam ülkeleri arasında ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmak ve işbirliğini sağlamaktır. Banka, kuruluş amaçları çerçevesinde; üye ülkelerin kuruluşlarına ve projelerine finansman desteği sağlar ve sermaye iştirakinde bulunur, üye ülkeler arasında ticaretin geliştirilmesini sağlar ve bu amaçla gerekli çalışmaları yapar, üye ülkeler arasında teknik işbirliği ve yardımlaşmayı sağlar, kuruluş amaçlarının gerçekleştirilmesi yönünde çeşitli eğitim ve araştırma faaliyetlerinde bulunur.

Banka, Arap dünyasında petrol ihracatından elde edilen dolarları kullanılabilir duruma getirmede çok etkin olmuştur (Kandemir, 2002:12). IDB, özel sektör kuruluşlarının hisse senetlerini satın alarak finansman sağlayabilmektedir. Banka, üye ülkelerinin çeşitli projelerini İslami kurallara uygun olan farklı sayıdaki finansman yöntemleriyle finanse etmektedir. Bu finansman şekilleri; faiz yüksüz borçlanma, sermaye katılımı, leasing, taksitli satışlar ve kar payı olarak sıralanabilir. Bunlara ek olarak, banka, üyeleri arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine destek olmakta ve üyelerine teknik yardım sağlamaktadır (<http://www.dtm.gov.tr/>, 17.03.2007).

Bankanın öncelik alanları; beşeri gelişme, tarımsal gelişme ve gıda yeterliliği, altyapı geliştirme, üye ülkeler arası ticaret, özel sektörün gelişmesi, İslam ekonomisi, bankacılık ve finans alanlarında araştırma ve geliştirme, olarak belirlenmiştir (<http://www.isdb.org/>, 17.03.2007). IDB'nin finansman araçları arasında; krediler, finansal kiralama, ortaklık, kar ortaklığı, standart finansman yöntemleri, yapısal finansman (dış ticaretin finansmanı) ve teknik yardımlar, sayılabilir.

8.2.6. Afrika Kalkınma Bankası (African Development Bank – ADB)

16 Şubat 1961 tarihinde Birleşmiş Milletler Afrika İktisadi Komisyonunun, Afrika Kalkınma Bankası kurmak konusunda İdari Sekreterin çalışma yapması talebinde bulunmasıyla 1 Mart 1962 tarihinde Afrika İktisadi Komisyonu dokuz üye ülke temsilcisinden oluşan bir komisyon banka'nın kuruluşuna ilişkin gereken her türlü siyasal girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Banka'nın kuruluş anlaşması, 4 Ağustos 1963 tarihinde Sudan'da düzenlenen Maliye Bakanları Konferansında imzaya açılmıştır. Anlaşma 10 Eylül 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İlk Governörler Kurulu toplantısı 7 Kasım 1964 tarihinde Nijerya'da toplanmıştır. Banka faaliyetlerine 1 Temmuz 1966 tarihinde başlamıştır (<http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/4afkalban.htm>, 19.03.2007).

Bölgesel bir kalkınma bankası olarak üye ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla bölge ülkelerince kurulan banka, üye ülkelere borç vererek, ortak yatırımlarda bulunarak ve teknik yardım sağlayarak kuruluş amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Başlangıçta, yalnızca bağımsız Afrika devletleri banka üyesi olabilmişlerdir. Mayıs 1982’de yapılan değişiklik ile Banka’ya bölge dışından da ülke kabulünün mümkün hale gelmesiyle, Türkiye hariç 17 OECD ülkesi, Arjantin, Çin Halk Cumhuriyeti, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Yugoslavya ortak olmuştur. Banka sermayesinin yüzde 60’ının bölge ülkelerinin olması zorunluluğu vardır (<http://www.afdb.org>, 19.03.2007).

Banka, 11 milyar ABD doları tutarındaki likit kaynağı farklı finansal araçlarda değerlendirmektedir. Bankanın merkezi Abidjan (Fildişi Sahilleri) kentindedir. Bankanın 77 üyesi vardır. Banka 1967-2004 yılları arasında 3007 operasyon kapsamında toplam 53 milyar dolar finansal destek sağlamıştır. Bankanın kayıtlı sermayesi yaklaşık 35 milyar dolardır.

8.2.7. Afrika’nın İktisadi Kalkınması İçin Arap Bankası (Arab Bank for Economic Development in Africa – BADEA)

Afrika’nın Kalkınması için Arap Bankası’nın kurulması kararı 26 Kasım 1973’teki altıncı Arap zirvesinde ve Arap ülkeleri birliği ekonomik konseyinin 5 Aralık 1973’teki toplantısında alınmıştır. Governörler kurulunun ilk toplantısı 11 Ocak 1975’te yapılmış ve çalışmaya 1975’in Mart ayında başlanmıştır. Merkezi Sudan’dadır (<http://www.dtm.gov.tr/>). Bankanın amacı, Afrika devletleri ve Arap devletleri arasındaki ekonomik, finansal ve teknik işbirliğini desteklemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için banka, Afrika ülkelerindeki ekonomik gelişmeye yardım sağlayacak, Arap sermayesinin Afrika’ya desteğini sağlayacak ve Afrika’nın gelişmesi için gereken teknik yardımı sağlayacaktır (<http://www.badea.org/en/>, 21.03.2007).

Üye ülkeler; Fas, Bahreyn, Mısır, Irak, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Libya, Moritanya, Cezayir, Umman; Filistin, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye,

Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri. Governörler kurulu üye ülkelerin Maliye bakanlarından oluşmaktadır ve en yüksek otoritedir. Her üye bir guvernör ve bir yedek guvernör tarafından temsil edilmektedir. Arap Devletleri Birliği Genel Sekreteri ve Afrika Birliği Organizasyonu Genel Sekreteri toplantılara dinleyici olarak katılabilmektedirler. Governörler Kurulu, genel müdürü atamaktadır. Müdürler Kurulu 11 üyeden oluşmakta ve başkan tarafından seçilmektedir. Müdürler Kurulu Banka'nın işlerini yönetmektedir.

8.2.8. Amerikalılararası Kalkınma Bankası (Inter-American Development Bank – IDB)

IDB, bölgesel bir kalkınma bankası olarak 19 Latin Amerika ülkesi ve ABD tarafından 1959 yılında kurulmuştur. Banka bugün Latin Amerika ve Karayipler bölgesinin bölgesel entegrasyonu ve ekonomik, sosyal ve kurumsal gelişmesinin finansmanında ana kaynaktır. Banka bölgede özel ve kamu sektörüne kredi, bağış, teminat, politika önerileri ve teknik yardım sağlamaktadır (<http://www.iadb.org/aboutus/index.cfm>, 21.03.2007). IDB'nin finansman kaynakları büyük oranda uluslararası sermaye piyasalarından temin edilmektedir. Bankanın halen 26'sı Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde toplam 47 üyesi vardır. Bankaya Almanya, Fransa, Belçika, İspanya, İtalya, Hollanda gibi Avrupa ülkeleri de üye olmuştur (<http://www.iadb.org/aboutus/I/members.cfm>).

Bankanın misyonu, bölgesel gelişmekte olan üye ülkelerin bireysel ve kolektif sosyal ve ekonomik kalkınmaları projesinin hızlandırılmasına katkıda bulunmak, olarak tanımlanmıştır. Banka, Latin Amerika ve Karayipler bölgesinin sürdürülebilir ekonomik ve sosyal gelişmesini sağlamak amacı çerçevesinde borç alan bölge üye ülkelerinin kalkınma politikalarının oluşturulmasında, finansal ve teknik destekle, rekabetin geliştirilmesinde, sosyal eşitliğin gerçekleştirilmesinde, yoksullukta, savaşta, devletlerin modernizasyonunda, bölgesel entegrasyon ve serbest ticaretin oluşmasında öncülük yapmayı amaçlamaktadır (<http://www.iadb.org/aboutus/I/mission.cfm>). Kamu kuruluşları, devletler,

belediyeler ve özerk kamu enstitüleri, sivil toplum örgütleri ve özel şirketler bankadan borçlanabilmektedirler.

8.2.9. Karayipler Kalkınma Bankası (Caribbean Development Bank – CDB)

Karayipler Kalkınma Bankası (CDB) 18 Kasım 1969 tarihinde Jamaika'nın Kingston kentinde 16 yerel ve 2 yerel olmayan üye tarafından kurulmuş ve 26 Ocak 1970 tarihinde işlerlik kazanmıştır. Yönetim kurulu ilk törenli toplantısı 31 Ocak 1970'te Nassau'da gerçekleşmiştir. Kuruluş üyelerine ilaveten kuruluş yasası yerel olan ya da olmayan tüm ülkelerin, Birleşmiş Milletler'e üye ülkelerin, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumunun üyeleri Bankaya üye olabilirler. Venezuela yerel üye olarak 25 Nisan 1973'te, Kolombiya 22 Aralık 1974'te aynı şekilde üyeliğe kabul edilmişlerdir. Anguilla ve Meksika 4 ve 7 Mayıs 1982 tarihlerinde katılmışlardır. 3 yeni yerel olmayan üye; Fransa, 11 Mayıs 1984, İtalya 2 Kasım 1988 ve Almanya 27 Ekim 1989 tarihlerinde üye olmuşlardır (<http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/76kakaiba.htm>).

Bankanın rolü üye Karayip ülkelerinin uyumlu ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak, ekonomik entegrasyonu sağlamak ve ihtiyacı olan az gelişmiş ülkelere yardımcı olmaktır.

Banka, danışmanlık servisinin finansmanı, büyüme alanında yapılacak çalışmaların ve projelerin desteklenmesi, proje hazırlığı, bankacılık ve yatırım öncesi kaynak sağlanması alanlarında kullanılmak üzere Teknik Yardım Fonu kurmuştur. Banka ayrıca, kamu sektöründe istihdam edilen gelişmekte olan üye ülkelerin personelinin tüm proje safhalarında (tanımlama, hazırlık, onay, kurma ve geliştirme) ve kamu hizmetlerinde eğitilmelerini sağlamak amacıyla bir eğitim birimi oluşturmuştur (<http://www.caribank.org/>, 21.03.2007).

20 bölgesel üye bulunmaktadır, bu üyeler şunlardır: Aguilla, Antigua ve Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, İngiliz Virgin Adaları, Cayman Adaları, Kolombiya, Dominica, Grenada, Guyana, Jamaika, Meksika, Montserra, St. Kitts ve Nevis, St. Lucia, St. Vincent ve Grenadines, Trinidad ve Tobago, Turk Kaykos Adaları ve Venezuela'dır. Bölgesel olmayan beş üye ise Kanada, Fransa, Almanya, İtalya ve ABD'dir.

Bankanın Guvernörler Kurulu, Kolombiya, Fransa, İtalya, Meksika ve Venezuela'nın da dahil olduğu 21 Guvernörden meydana gelmektedir ve Bankanın tüm politikasının oluşturulmasından sorumludur. Her yıllık toplantıda, Guvernörler Kurulu, Guvernörlerden birini bir dahaki döneme kadar başkan olarak atamaktadır.

Bankanın Yönetim Kurulu ise, 12'si bölgesel üyelere, 5'i bölgesel olmayan üyelere seçilen 21 üyeden oluşmaktadır. Yönetim Kurulu Başkanı tekrar atanma hakkı saklı olmak üzere iki yıllık bir dönem için seçilmektedir. Her üyelik için bir de alternatif üye atanmaktadır. Yönetim Kurulu Başkanı'nın eşit oy durumunda tercih hakkı bulunmaktadır.

8.3. TÜRKİYE'DEKİ KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI

Türkiye'deki kalkınma ve yatırım bankaları aşağıda verilmiştir (<http://www.tbb.org.tr>):

Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

- İller Bankası
- Türk Eximbank
- Türkiye Kalkınma bankası A.Ş.

Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

- Çalık Yatırım Bankası A.Ş.
- Diler Yatırım Bankası A.Ş.
- GSD Yatırım Bankası A.Ş.

- IMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
- Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.

Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

- Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.**
- Calyon Bank Türk A.Ş.
- Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.*
- Taib Yatırım Bank A.Ş.

Bu aşamada, Türkiye'deki kalkınma ve yatırım bankacılığı bağlamında faaliyetlerinin genişliği nedeniyle üç kamu sermayeli ve bir özel sermayeli olmak üzere dört banka hakkında bilgi verilmesi uygun görülmüştür. Bunlar; İller Bankası, Türk Eximbank, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.'dir.

8.3.1. İller Bankası

İller Bankası, belediyelerin imar faaliyetlerini finanse etmek üzere, 11 haziran 1933 tarihinde 15 milyon sermaye ile **Belediyeler Bankası** adıyla kurulmuştur. Bankanın Kuruluş Kanunu uyarınca yalnız belediyelere yönelik faaliyetlerde bulunması, kuruluş sermayesinin, hızlı nüfus artışı ve şehirleşmeye paralel olarak artan kredi ihtiyacını karşılayamaması, ayrıca mali kaynağa ve teknik yardıma muhtaç İl Özel İdareleri ile köylerin bu yardım dışında bırakılması ve faaliyet sahasının daha genişletilmesi gibi hususlar göz önünde bulundurularak, Belediyeler Bankası'nın değişik bir bünyeye sahip kılınması düşünülmüş ve bu düşünceyle kurulan Belediyeler Bankasının, Mahalli İdareler İmar Bankası'na

** C Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. bankasının ticari ünvanı 29 Aralık 2005 tarihinde BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. olarak değişmiştir.

* "Tat Yatırım Bankası A.Ş."nin ticari ünvanı 31 Ocak 2007 tarihinde "Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş." olarak değişmiştir.

dönüştürülmesi için 29.07.1944 tarihinde T.B.M.M. ne sunulan kanun tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarının Bütçe Komisyonunda görüşülmesi sırasında Bankanın adı **İller Bankası** olarak değiştirilmiştir (<http://www.ilbank.gov.tr/>). Anlaşıldığı üzere İller Bankası'nın kuruluş amacı, Belediyeler Bankası'nın kuruluş amacından farklıdır. En basit şekilde ifade etmek gerekirse; Belediyeler Bankası'nın kuruluş amacı belediyelere kredi sağlamak iken, İller Bankası'nın kuruluş amacı ise, İl Özel İdareleri ile belediye ve köy idarelerinin ve bu idarelerin kuracakları birliklerle adı geçen idarelere bağlı tüzel kişiliği haiz olan veya olmayan ve katma bütçeli idare ve kurumların imar işleriyle uğraşmak, olarak belirlenmiştir. Başka bir deyişle, Belediyeler Bankası sadece mali kaynak sağlayıcı bir yapıda iken, İller Bankası buna ek olarak yatırımcılık boyutuyla donatılmıştır (Topal, 2003:24-25). Banka halen 1405 teknik personel ve toplam 4058 uzman kadrosuyla, 3216 belediye, 81 adet il özel idaresi, 15 adet su ve kanalizasyon idaresi olmak üzere toplam 3314 adet mahalli idareye hizmet vermektedir.

Banka Kuruluş Kanununun 1.maddesinde de belirtildiği üzere özel hukuk hükümlerine tabi olarak, ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulmuş, tüzel kişiliği haiz özel bütçeli bir kuruluştur. Banka ayrıca kalkınma ve yatırım bankası olarak 4389 sayılı Bankalar Kanununa tabi bulunmakta ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununa göre vergi ödemektedir. 4759 sayılı Kanuna göre Banka Teşkilatı, Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Genel Müdürlük olarak oluşturulmuş, görev ve yetkiler bu üç organ arasında paylaştırılmıştır. Bankanın bütçesi Genel Müdürlükçe hazırlanıp, Yönetim Kurulunca kabul edilerek uygulanmakta, bilançosu ise Banka Genel Kurulunca karara bağlanmaktadır.

Bankanın sermayesi 18.05.2004 tarihinde 3 katrilyon TL'ye çıkarılmıştır. Bankanın sermaye kaynakları (Adıgüzel, 2006:166-167);

- Belediyeler ve İl Özel İdarelerinin yıllık gelirleri tahsilatı ile bu idarelere genel bütçe gelirlerinden verilen payların yüzde 5'i,
- İl Özel İdareleri ile belediyelere bağlı tüzel kişiliğe haiz olan veya olmayan ve katma bütçeli idare ve kurumların ve birliklerin bağlı oldukları idare

bütçelerine intikal etmeyen gelirlerden masraf ve vergiler çıkarıldıktan sonra kalan safi kazançların yüzde 5'i,

- Bankanın yıllık safi kazancından 4759 sayılı banka kanununun 19. maddesi gereğince köy idareleri sermaye payı olarak ayrılacak yüzde 30'lar,
- Bütçeden ya da diğer herhangi bir yerden yapılacak her türlü yardımlar,
- Belli bir tahsis yeri gösterilmeksizin veya sermayeye katılmak üzere yapılacak bağışlar,
- Özel kanunlarla banka sermayesine eklenmek üzere sağlanacak para ve yardımlar.

Bankanın görevleri (<http://www.ilbank.gov.tr/>, 23.03.2007);

- Ortak idarelerin kredi Kanunları gereğince yapmaya yetkili buldukları mahalli kamu hizmetleriyle ilgili tesisler alt ve üst yapılar ve diğer işlerin yapılmasını kolaylaştırmak, şehir, kasaba ve köylerin kuruluş ve imarı yolundaki plan ve programların gerçekleştirilmesini desteklemek amacıyla bu idarelere bankanın yönetmeliğinde yazılı esas ve usullere göre kredi sağlamak, bu konularda kurulmuş ve kurulacak olan fonlardan tahsis yapmak,
- Bakanlık Kuruluş Kanunları hükümleri saklı kalmak üzere ortak idarelerin istemleri halinde harita, proje, keşif ve etüdüleri yapmak veya yaptırmak, bu idarelerin vücuda getirecekleri tesis ve yapılardan mahallince yaptırılmasına imkan olmayan veya banka tarafından toplu olarak yaptırılmasında fayda bulunan, içme suyu, kanalizasyon, kalkınma planları esas alınarak hazırlanan, banka yıllık yatırım programlarına girenleri yapmak veya yaptırmak,
- İmkanına göre ortak idarelerin ve diğer kamu kurum kuruluşlarının program dışı işlerini istemleri halinde ve finansmanı bu idarelerce karşılanmak üzere yapmak veya yaptırmak,
- Bankadan alınacak kredilerle yapılacak işlerden yapım ve denetlemeleri Bakanlığa verilmiş olanlar dışında kalanların, isteme ve imkana göre teknik kontrol ve denetlemesini üzerine almak,

- Ortak idareler için gerekli olan her türlü makine araç, gereç malzeme ve eşyadan temin edebileceklerini bu idarelere istemleri halinde satmak veya kiralamak,
- Ortak idarelerin banka aracılığıyla sigorta ettirmek isteyecekleri her türlü araç, gereç ve diğer menkuller ile gayrimenkul mallarını sigorta ettirmek,
- Yukarıda yazılı görevleri yapmak üzere her türlü araç ve malzemeyi temin etmek. Bankanın görevlerini yerine getirebilmek için gerekli tesisleri doğrudan doğruya kurmak veya kurulmuş kurulacak olan ortaklıklara gerekirse iştirak etmek,
- Ortak idarelerin ve diğer kurum ve kuruluşların istemleri halinde bunların ve ayrıca kanunlarla kurulmuş fonlardan bankaya aktarılacak olanların veznedarlık hizmetlerini yapmak, (Bu hizmetlerle ilgili alınacak faiz ve komisyonlar, mevzuata aykırı olmamak kaydıyla bankaca tayin ve tespit edilir.)
- Yönetmeliğinde belirtilen banka işlerini yapmak ve Kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Banka programında bulunan uzun vadeli (10 yıl) yatırım kredilerine uygulanan faiz oranı yüzde 9, yerel yönetimlerin kendi yatırım programlarında bulunan projelere uygulanan uzun vadeli (5 yıl) yatırım kredilerine uygulanan faiz oranı yüzde 9, her türlü malzeme, araç, gereç ve ekipman alımında uygulanan uzun vadeli (3 yıl) kredilerde faiz oranı yüzde 9, 1 yıla kadar kısa vadeli kredilerdeki faiz oranı ise yüzde 12 olarak belirlenmiştir. Kredi talebi için gerekli olan yatırım projeleri yerel yönetimler tarafından veya talep edilmesi durumunda İller Bankası da kamu hizmeti niteliğinde olan yatırımlara ait projeleri hazırlamaktadır. Yerel idarelerce yaptırılan projeler kredilendirilmeden önce banka tarafından değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

8.3.2. Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank)

Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş./Türk Eximbank, 31 Mart 1987 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 3332 sayılı Kanun’un verdiği yetkiye istinaden 21 Ağustos 1987 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Türk Eximbank’ın temel amacı; ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması ve girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ile yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması, yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir (<http://www.eximbank.gov.tr/>, 26.03.2007).

Türk Eximbank, bu amaca yönelik olarak ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren müteahhit ve girişimcileri kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayrinakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir. Türk Eximbank’ın, gelişmiş birçok ülkenin resmi destekli ihracat kredi kuruluşlarından farklı olarak kredi, garanti ve sigorta işlemlerini aynı çatı altında toplamış olması, ihracatçı firmalara verilen hizmetlerde bir bütünlük oluşturulmasına imkan tanımaktadır.

Türk Eximbank 2005 yılında 3,5 milyar ABD Doları tutarında nakdi kredi desteği ve 4,2 milyar ABD Doları tutarında sigorta/garanti imkanı sağlayarak ihracata toplam 7,7 milyar ABD Doları seviyesinde bir destek vermiştir. Böylece, banka nakdi ve gayrinakdi destekleri ile ihracatın yaklaşık % 11’ine finansman desteği sağlamıştır. Türk Eximbank’ın nominal sermayesi 750 milyon YTL olup, bununun 658 milyon YTL tutarındaki kısmı 31 Aralık 2005 itibariyle ödenmiştir. Aynı tarih itibariyle Banka’nın aktif toplamı ise 3,5 milyar YTL’dir.

Kredi Çeşitleri (<http://www.eximbank.gov.tr/>, 26.03.2007)

1) **Kısa Vadeli İhracat Kredileri:** Türk Eximbank ihracatçı ve ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı firmalara, özellikle ihracata hazırlık döneminde finansman gereksinimlerinin karşılanması amacıyla, kısa vadeli ihracat kredileri tahsis etmektedir. Bu krediler TL ve döviz cinsinden, bankalar aracılığıyla veya doğrudan Türk Eximbank tarafından firmalara kullanılmaktadır.

a) **Sevk Öncesi İhracat Kredileri:** 1989 yılından bu yana tüm ihracatçılara ulaşabilmek amacıyla ticari bankalar aracılığıyla kullanılan ve toplam Kısa Vadeli İhracat Kredileri içerisinde % 65-67'lik paya sahip olan Sevk Öncesi İhracat Kredileri ağırlıklı yer tutmaktadır. Sevk Öncesi Türk Lirası İhracat Kredisi (SÖİK-TL) ve Sevk Öncesi Döviz İhracat Kredisi (SÖİK-DVZ)'nden oluşan Sevk Öncesi İhracat Kredileri, bütün sektörleri kapsayan ve ihracatçıların imalat aşamasından başlanarak desteklenmesi amacıyla kullanılan kısa vadeli kredilerdir. Söz konusu kredilerde, firma ve ihracat riski aracı banka tarafından üstlenilmektedir. Bu nedenle, kredinin geri ödenmesinde sorun yaşanmamaktadır. Bu sistemin en önemli fonksiyonu ise, çok sayıda firmaya yönelik kredi işleminin yürütülebilmesine imkan sağlamasıdır.

b) **Dış Ticaret Şirketleri (DTS) Kısa Vadeli İhracat Kredisi:** İhracatçıların bankadan direkt olarak kredi kullanmalarına imkan sağlayan Dış Ticaret Şirketleri Kısa Vadeli İhracat Kredisi ile Dış Ticaret Sermaye Şirketleri (DTSS) ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDTŞ)'nin ihracata hazırlık dönemi finansman ihtiyaçlarının uygun vade ve maliyet ile karşılanması, böylece ihracat performanslarının artışının teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Kredi, Yeni Türk Lirası ve döviz cinsinden, Türk Eximbank Genel Müdürlüğü ile İstanbul ve İzmir şubeleri tarafından doğrudan kullanılmaktadır.

c) **İhracata Hazırlık Kredileri:** İhracatçıların bankadan direkt olarak kredi kullanmalarına imkan sağlayan İhracata Hazırlık Kredileri ile ihracata yönelik mal üreten imalatçı ve ihracatçıların uluslararası

piyasalarda rekabet güçlerinin artırılması ve ihracat projelerinin ihracata hazırlık aşamasında desteklenmesi amaçlanmaktadır. Kredi, Türk Lirası ve döviz cinsinden, Dış Ticaret Sermaye Şirketleri (DTSS) ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDTŞ) dışındaki firmalara aracı banka olmaksızın doğrudan kullanılmaktadır.

d) Kobi İhracata Hazırlık Kredileri: Yasal statüsü ne olursa olsun, bir veya birden çok gerçek veya tüzel kişiye ait olup; 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden, yıllık net satış hasılatı ve / veya mali bilançosu yirmibeş milyon YTL'nı aşmayan, bağımsız işletme tanımına giren, imalatçı, imalatçı - ihracatçı özelliğine sahip mikro, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler kısaca "KOBİ"ler, ihracat taahhüdü karşılığında ve malların serbest dövizle ihraç edilmesi koşulu ile kredilendirilmektedir. Limiti 100.000.-Dolar, vadesi 540 gün olan bu kredi için teminat olarak, anapara ve faizin % 50'si oranında banka teminat mektubu ile anapara tutarında teminat senedi alınmaktadır.

2) Özellikli Krediler: Türk Eximbank, ihracatçıları ve yurt dışında yatırım yapan müteşebbisleri özellikli kredi programları ile de desteklemektedir. Söz konusu kredi programları, standart kredi ve garanti programlarının dışında kalan, ancak bunları tamamlayıcı nitelikteki programlardır.

a) Yurtdışı Mağazalar Yatırım Kredisi: Bu kredi programı ile; ihracatta kalıcı pazarlar edinilmesi ve net döviz girdisinin artırılmasını teminen, Türk firmalarının değişik pazarlarda Türk menşeli her türlü tüketim malı niteliğindeki ürünleri doğrudan pazarlaması amacıyla, herhangi bir ülkede değişik ürünlerin sergilendiği çeşitli bölümleri içeren satış mağazaları ile bir ya da birden fazla firmanın bir araya gelerek kuracakları alışveriş merkezleri oluşturulmasına yönelik yatırım harcamaları finanse edilmektedir.

b) Özellikli İhracat Kredisi: Program kapsamında, Türkiye'de yerleşik ihracata yönelik mal üreten firmaların Türk Eximbank'ın mevcut kredi programları çerçevesinde kredilendirilemeyen ancak banka tarafından uygun bulunan mal ve hizmet projelerine orta vadeli finansman

imkanı sağlanmaktadır. Kredi; ihraç edilecek malın üretim süreci ya da satış koşulları nedeniyle 12 aydan uzun vadeli finansman ihtiyacı bulunan firmalar ile yeni pazarlara yeni ürün ihracı gibi özellik arz eden ihracat projelerine destek sağlamak amacıyla, proje bazında belirlenen koşullarla kullanılmaktadır. Kredi vadesi ve faiz oranı proje bazında Türk Eximbank'ca belirlenir. Kredilendirme oranı proje bazında Türk Eximbank'ca belirlenir, ancak bu oran FOB ihracat taahhüdünün % 80'ini aşamaz. Krediyeye konu olan ve ihracı taahhüt edilen malın asgari % 50 yerli katkı oranını ihtiva etmesi gerekmektedir. Kredi için banka tarafından doğrudan kullanılan kredilerde uygulanan teminat unsurları aranmakta olup, bu teminatların dışında ve ilave olarak başka teminatlar da alınabilecektir. Alınacak teminatların tutar ve kompozisyonu bankaca işlem bazında belirlenmektedir.

3) Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler: Türkiye'de yerleşik firmaların yurtdışında gerçekleştirecekleri döviz kazandırıcı hizmetler ile yurtdışına ihraç edilecek proje niteliğindeki yazılım, projelendirme ve danışmanlık gibi hizmetlerin finansmanına yönelik olarak hazırlanan Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi programını uygulamaya koymuştur. Belirtilen alanlardaki projeler banka tarafından değerlendirilerek uygun bulunan firmalara, YTL veya döviz cinsinden kullanılacak krediye ilişkin koşullar işlem bazında Türk Eximbank tarafından belirlenecektir.

a) Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi: Uluslararası nakliyat firmalarının finansman ihtiyaçlarının karşılanarak rekabet güçlerinin artırılması ve bu yolla ülkenin döviz kaynaklarının zenginleştirilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye'de yerleşik nakliyat firmalarına, kredi vadesi içerisinde yapılacak taşımacılık hizmetlerinin finansmanına yönelik olarak kullanılır.

I. Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Uluslararası karayolu nakliyat işi gerçekleştiren,

- Vergi Resim Harç İstisnası Belgesi (varsa),

- C2 Yetki Belgesi bulunan,
- II. Uluslararası Denizyolu Taşımacılığı** Uluslararası denizyolu nakliyat işi gerçekleştiren,
- Vergi Resim Harç İstisnası Belgesi (varsa),
- Gemi Tasdiknamesi / Kira Sözleşmesi bulunan,
- III. Uluslararası Havayolu Taşımacılığı** Uluslararası havayolu nakliyat işi gerçekleştiren;
- Vergi Resim Harç İstisnası Belgesi (varsa),
- İşletme Ruhsatı bulunan

b) Turizm Pazarlama Kredisi:İhracat ve yurt dışı müteahhitlik hizmetlerini kredi, garanti ve sigorta programları ile destekleyerek Türkiye'nin döviz girdisinin artmasına önemli katkılarda bulunan Türk Eximbank, bu doğrultudaki çalışmalarını çeşitlendirerek sürdürmek amacıyla Turizm Pazarlama Kredisi programını uygulamaya koymuştur. Kredi YTL ve döviz cinsinden kullanılmaktadır.

4) İslam Kalkınma Bankası Kaynaklı Krediler: Türk Eximbank, ihracatçılara sunduğu finansman imkanlarını artırma gayreti içerisinde. Bu çerçevede, İslam Kalkınma Bankası (İKB) ile işbirliği içerisinde sevk sonrası ihracat finansmanı ve ithalat finansmanı programlarına Türkiye Milli Acentası konumunda aracılık yapmaktadır. Söz konusu programlar, İslam ülkeleri arasındaki ticaret hacmini geliştirmek üzere yürürlüğe konulmuş olup, alıcı kredisi niteliğindedir.

8.3.3. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)

Türkiye'de devletçilik anlayışının tartışılmasıyla birlikte, özel kesim girişimlerinden yararlanmanın, ülkenin iktisadi açıdan gelişmesine büyük katkıda bulunacağı fikri güç kazanmıştır. Bu arada savaşı takiben Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Dünya Bankası'nın kuruluşu ve Türkiye'nin de bu kuruluşlara üye olması,

uluslararası ilişkilerin gelişerek dışardan yeni yardım kaynaklarının bulunması olanaklarını ortaya çıkarmıştır. Bu ortam içinde Dünya Bankası'nın telkini ve teknik yardımı ile; Türkiye'de özel sektörün yatırım finansmanı ihtiyacını karşılamak, gerektiğinde sınai girişimlere iştirak etmek ve sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunmak amaçları ile özel sektör tarafından bir kalkınma bankası kurulması fikri hükümetçe benimsenmiş ve 1950 yılında TSKB kurulmuştur (Satıcı, 1984:22). TSKB Türkiye'nin ilk özel kalkınma ve yatırım bankasıdır.

TSKB'nin kuruluş amacı; Türkiye'de öncelikle sanayi olmak üzere bütün ekonomik sektörlerde özel girişimin yatırımlarını desteklemek, yabancı ve yerli sermayenin Türkiye'de kurulmuş veya kurulacak şirketlere iştirakine yardımcı olmak ve Türkiye'de sermaye piyasasının gelişmesine yardım etmektir (<http://www.tskb.com.tr/>, 27.03.2007). TSKB, ekonomik sektörlerin geliştirilmesi amacını; uygun biçimde mali destek sağlamak, danışmanlık, teknik yardım ve finansal aracılık hizmeti sağlamak suretiyle gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

TSKB'nin sağladığı kredi çeşitleri ve kaynakları Tablo 3'te gösterilmiştir. Son üç yıl ele alındığında TSKB, 2004 yılında 424, 2005 yılında 491 ve 2006 yılında 631 milyon dolar kredi ve finansal kiralama plasmanı gerçekleştirmiştir. 2002 yılı başında TSKB, Sınai Yatırım Bankası'nı her türlü hak, alacak, borç ve yükümlülükleriyle ve bankanın tüzel kişiliğinin sona ermesi suretiyle devralmıştır. SYB 1963 yılında özel sanayi ve turizm işletmelerine orta ve uzun vadeli yatırım ve işletme kredisi sağlamak amacıyla kurulmuştur (Adıgüzel, 2006:157).

Banka, kurumsal finansman faaliyetleri kapsamında, özelleştirme danışmanlığı, sorunlu firmalara danışmanlık, değerlendirme danışmanlığı, stratejik/finansal ortaklık danışmanlığı, girişim sermayesi danışmanlığı, stratejik yatırım danışmanlığı, hizmetlerini vermektedir.

Tablo 5: TSKB'nin Kredi Çeşitleri

Kredi	Kapsam	Kaynak
İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi	İhracatı olan Firmalar	Dünya Bankası
Yenilenebilir Enerji Kredisi	Su, rüzgar, jeotermal gibi kaynaklardan elektrik üretimi	Dünya Bankası
AYB Kredisi	- İmalat Sanayii - Tarıma Dayalı Sanayii - Turizm - Hizmet Sektörü	Avrupa Yatırım Bankası
AYB Çevre Kredisi	Endüstriyel kirliliği azaltmaya yönelik yatırımların finansmanı	Avrupa Yatırım Bankası
Küçük İşletmeler Aracılık Kredisi	- İmalat Sanayii - Turizm - Hizmet Sektörü	Avrupa Yatırım Bankası
Sanayileşme Fonu	- İmalat sanayii - Tarıma dayalı sanayii - Turizm - Hizmet Sektörü	Alman Kalkınma Bankası (KFW)
Çevre Kredisi	Sıvı atıkların azaltılmasına yönelik yatırımların finansmanı	Alman Kalkınma Bankası (KFW)
KOBI Kredisi	KfW tarafından belirlenen 51 ildeki imalat sanayii	Alman Kalkınma Bankası (KFW)
AKKB Kredisi	- İmalat sanayii - Tarıma dayalı sanayii, - Turizm - Hizmet Sektörü	Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası
AFD Kredisi	- Enerji - Sağlık - Eğitim Sektörü öncelikli özel sektör KOBI'lerinin desteklenmesi	Fransız Kalkınma Ajansı
JBIC Kredisi	- İmalat sanayii - Tarıma dayalı sanayi - Hizmet sektör	Japon Kalkınma Bankası (JBIC)

KAYNAK: <http://www.tskb.com.tr/Kredilendirme.aspx>, 27.03.2007.

8.3.4. Türkiye Kalkınma Bankası (TKB)

Türkiye Kalkınma Bankası 1975 yılında 13 sayılı KHK ile Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) adıyla proje finansmanı, işçi şirketleri, yatırım danışmanlığı konularında faaliyet göstermek üzere kamu sermayeli bir

kalkınma bankası olarak kurulmuştur. Bankanın kuruluşu ile, halka açık şirketlerin özellikle işçi şirketlerinin finansmanı ve geliştirilmesi yanında, sanayileşmeye dönük yeni şirketler kurulmasına öncülük edilmesi amaçlanmıştır.

DESİYAB'ın kuruluştaki amacı; Türkiye'nin süratle ve yurt sathına yaygın sanayileştirilmesi için yurt içinde ve yurt dışında çalışmış ve çalışanların tasarruflarını ekonomik bir güç halinde birleştirilerek karlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirmek, bu tasarrufları kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun, özellikle sanayi yatırımlarına yöneltmek, olarak belirlenmiştir.

DESİYAB, 4.11.1983 tarih ve 165 sayılı KHK ile yeniden düzenlenmiş, faaliyet alanı sermaye piyasasının gelişimine yardımcı olmak üzere genişletilmiştir. 22.6.1988 tarih ve 329 sayılı KHK ile DESİYAB'ın ünvanı Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiş, bankaya sanayi sektörü dışındaki sektörleri de finanse etme imkanı sağlanmıştır.

1962 yılından itibaren faaliyette bulunan Türkiye Turizm Bankası A.Ş. tüm aktifi, pasifi ve personeli ile, 20.01.1989 tarih ve 89/T-2 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararı ile TKB'ye devredilmiştir. Bu karardan sonra TKB'nin faaliyet alanı turizm sektörünün finansmanı ve geliştirilmesini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Buna göre TKB'nin amacı; Türkiye'nin kalkınması için A.Ş. statüsündeki teşebbüslere karlılık ve verimlilik anlayışı içerisinde kredi vermek, iştirak etmek suretiyle finansman ve işletme desteği sağlamak, yurt içi ve yurt dışı tasarrufları kalkınmaya dönük yatırımlara yöneltmek, sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmak, yurt içi ve yurt dışı uluslararası ortak yatırımları finanse etmek ve her türlü kalkınma ve yatırım bankacılığı işlevlerini yapmak, olarak belirlenmiştir.

Banka 2005 yılında 151 şirkete 168.196.000 YTL tutarında kredi ödemesinde bulunmuştur. Bankanın halen 14 iştiraki bulunmaktadır.

8.3.4.1. TKB Kredileri

Banka anonim şirket statüsündeki firmalara yatırım ve işletme döneminde finansman desteği sağlamaktadır. Firmaların kredi talepleri, banka tarafından teknik, ekonomik ve mali açılardan değerlendirilir. Değerlendirme sonuçları olumlu bulunan firmalara Banka Yönetim Kurulunca kredi tahsis edilir ve gerekli teminatlar tesis edildikten sonra kredi kullandırılır (<http://www.tkb.com.tr/>).

8.3.4.1.1. Döviz Kredileri

- a) **Avrupa Yatırım Bankası Kaynaklı Yatırım Kredisi:** Yatırım Teşvik Belgesine sahip yatırımcıların belge kapsamında yapacakları yurt içi ve yurt dışı yatırımlarının finansmanında kullandırılmaktadır. Toplam aktif büyüklüğü 75 Milyon Euro'dan az, çalışan sayısı 500 kişiden az, KOBİ kapsamında olmayan ortakların sermaye payı toplamı 1/3'den az olan sanayi (tarımsal sanayi dahil), turizm ve hizmetler sektöründe hizmet veren şirketler yararlanabilmektedir. Kredi ile toplam yatırım tutarının maksimum % 50'si finanse edilmekte olup, kredi tutarı minimum 250.000.-Euro, maksimum 12.500.000.-Euro olabilmektedir. Maksimum 4 yıl ödemesiz dönem dahil 12 yıla kadar vade olabilmektedir.
- b) **Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası Kaynaklı Yatırım Kredisi:** Yatırım Teşvik Belgesine sahip yatırımcıların belge kapsamında yapacakları yurt içi ve yurt dışı yatırımlarının finansmanında kullandırılmaktadır. Toplam aktif büyüklüğü 75 Milyon Euro'dan az, çalışan sayısı 500 kişiden az, KOBİ kapsamında olmayan ortakların sermaye payı toplamı 1/3'den az olan sanayi ve turizm sektöründe faaliyette bulunan şirketler yararlanabilmektedir. Kredi ile toplam yatırım tutarının maksimum % 50'si finanse edilmekte olup, kredi tutarı minimum 250.000.-Euro, maksimum 10.000.000.-Euro olabilmektedir. Maksimum 5 yıl ödemesiz dönem dahil 10 yıl vade söz konusudur.
- c) **İslam Kalkınma Bankası Kaynaklı Yatırım Kredisi:** Yatırımcıların yerli ve ithal makine-teçhizat alımlarının ve bu makine teçhizatla ilgili montaj hizmetlerinin finansmanında kullandırılmaktadır. Yatırım Teşvik Belgesinde

yatırımın finansmanı bölümünde kendilerine bir dış kredi öngörüsü yapılan ve ihracat potansiyeli olan yatırımcılar yararlanabilmektedir. Kredi limiti, minimum 35.000 İslam Dinarı (İD), maksimum 3.500.000 İD'dir (1 İD=1 SDR). Maksimum 3 yıl ödemesiz dönem dahil 10 yıla kadar vade olabilmektedir.

- d) ICO (İspanya) Kaynaklı Yatırım Kredisi:** Yatırımcıların İspanya'dan ithal edecekleri mal ve hizmet bedellerinin en az %85'inin finansmanında kullanılmaktadır. 250 ve daha az sayıda kişi çalıştıran ve İspanya'dan mal ve hizmet ithal edecek yatırımcılar yararlanabilmektedir. Her bir KOBİ'ye İspanya'dan temin edilecek mal ve hizmetlerin finansmanı için maksimum 1.500.000 Euro kredi kullanılabilir. Maksimum 3 yıl ödemesiz dönem dahil 10 yıla kadar vade olabilmektedir. Kredinin faiz oranı % 4.25'dir.
- e) Fransız Kalkınma Ajansı Kredisi:** Ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere KOBİ'lere yatırım ve işletme sermayesi ihtiyaçlarının finansmanında kullanılmaktadır. Yıllık cirosu 50.000.000.- Euro'dan, çalışan sayısı 200 kişiden az olan küçük ve orta büyüklükteki yatırımcılar yararlanabilmektedir. Kredi limiti maksimum 2.000.000.- Euro'dur. Maksimum 4 yıl ödemesiz dönem dahil 12 yıla kadar vade olabilmektedir.
- f) Yenilenebilir Kaynaklara Dayalı Dünya Bankası Enerji Kredisi:** Rüzgar, güneş, jeotermal, dalga, gel-git, biyokütle, biyogaz, hidrojen enerjisine dayalı üretim tesisleri ve kurulu gücü 50 MGW ve altında olan kanal veya nehir tipi hidroelektrik üretim tesisleri ile rezervuar hacmi 100 milyon metre küpün veya rezervuar alanı 15 kilometrekarenin altında olan hidroelektrik üretim tesislerinin mal, hizmet, inşaat giderleri ve bunlara ilişkin danışmanlık hizmetlerinin finansmanında kullanılmaktadır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nca belirlenen "Yenilenebilir Enerji" tanımına ve Türkiye Çevre Mevzuatı ile Dünya Bankası Çevre Politikasına uygun olan, ilgili Kurulca getirilen düzenlemeler sonucu sahip olunması gereken tüm izin ve belgelere sahip olan yatırımcılar yararlanabilmektedir. Kredilendirme oranı, projenin toplam yatırım tutarının maksimum % 50'si kadar olup, kredi limiti her bir

proje için 40 milyon USD'ı geçemez. Proje'den istenilecek minimum öz kaynak oranı % 25'tir. Maksimum 4 yıl ödemesiz dönem dahil 12 yıl vade olabilmektedir.

g) AKA Bank Kaynaklı Döviz Yatırım Kredisi: Yatırımcıların Almanya ve diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelerden ithal edecekleri makine teçhizatın finansmanında kullanılmaktadır. Yatırım Teşvik Belgesinde yatırımın finansmanı bölümünde kendilerine bir dış kredi öngörüsü yapılan ve ihracat potansiyeli olan yatırımcılar yararlanabilmektedir. Krediye konu yatırım malı sipariş tutarının en az 500.000.-Euro veya 1.000.000.-USD olması gerekmektedir. Makine teçhizat alımlarının kısmen veya tamamının finansmanı AKA tarafından kabul edilebilir bir ihracat sigorta kurumunun garantisinin sağlanması ile kullanılmaktadır. 6 ay ödemesiz dönem dahil 4-5 yıl vade olabilmektedir.

h) Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) Kaynaklı Döviz Yatırım Kredisi: Yatırımcıların Almanya'dan ithal edecekleri Alman orijinli makine teçhizatın finansmanında kullanılmaktadır. Yatırım Teşvik Belgesinde yatırımın finansmanı bölümünde kendilerine bir dış kredi öngörüsü yapılan ve ihracat potansiyeli olan yatırımcılar yararlanabilmektedir. Krediye konu yatırım malı sipariş tutarının en az 500.000.-Euro olması gerekmektedir. Makine teçhizat alımlarının ve bu makine-teçhizatla ilgili montaj hizmetlerinin en fazla %85'inin finansmanında Alman İhracat Sigorta kurumu olan Hermes garantili olarak kullanılır. 6 ay ödemesiz dönem dahil 5 yıl vade olabilmektedir.

i) UBS AG Kaynaklı Döviz Yatırım Kredisi: Yatırımcıların İsviçre'den ithal edecekleri İsviçre orijinli makine teçhizat alımları ve bu makine teçhizatla ilgili montaj hizmetlerinin finansmanında kullanılmaktadır. Yatırım Teşvik Belgesinde yatırımın finansmanı bölümünde kendilerine bir dış kredi öngörüsü yapılan ve ihracat potansiyeli olan yatırımcılar yararlanabilmektedir. Kredinin kullanılabilmesi için sözleşme tutarının 500.000.-CHF veya USD olması gerekmektedir. Makine Teçhizat Tutarı ve bu makine teçhizatla ilgili montaj hizmetlerinin en fazla %85'inin

finansmanında kullanılmaktadır. 6 ay ödemesiz dönem dahil 5 yıl vade olabilmektedir.

8.3.4.1.2. YTL Krediler

- a) **TKB Kaynaklı Yatırım Kredileri:** Yatırımcıların TKB tarafından uygun görülen sektörlerde yapacağı sabit yatırım tutarı harcamalarının finansmanında kullanılmaktadır. Toplam sabit yatırım tutarının en fazla %80'inin finansmanında kullanılabilir. 2 yıl ödemesiz dönem dahil 5 yıl vade olabilmektedir.
- b) **TKB Kaynaklı İşletme Kredileri:** Teşvik edilebilir konularda yatırım yapan yatırımcıların işletme sermayesi ihtiyaçlarının finansmanında kullanılmaktadır. TKB tarafından uygun görülen sanayi ve hizmet sektörlerindeki yatırımcılar yararlanabilmektedir. Kredi limiti Bankaca yürütülecek değerlendirme çalışmasında belirlenmektedir. 1 yıl ödemesiz dönem dahil 3 yıl vade olabilmektedir.
- c) **Bütçe Kaynaklı Yatırım ve İşletme Kredileri:** 2002/1 no'lu Yatırımlarda Devlet Yardımları hakkında Kararın uygulanmasına ilişkin tebliğ çerçevesinde, Yatırım Teşvik Belgesinde açıkça yer alan yatırım kredisi ve Kararname/Tebliğler kapsamında işletme kredisi talep eden yatırımcılar yararlanabilmektedir. Kredi limiti, Yatırım Teşvik Belgesi'nde yazılı tutardan ibarettir. Yatırım kredilerinde; 3-6 yıl (bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar), 1-5 yıl (diğerleri), işletme kredilerinde; 2 yıl (ödemesiz dönem uygulamaksızın eşit taksitler halinde) vadelenmektedir.
- d) **Eximbank Kaynaklı Sevk Öncesi İhracat Kredisi:** İhracatçı ve imalatçıların ihracata hazırlık aşamasında finansman ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Eximbank'ın belirlediği Sevk Öncesi İhracat Kredileri Uygulama Esasları ve Banka tarafından belirlenen kullandırma koşulları çerçevesinde kullanılmaktadır. Sevk Öncesi Türk Lirası ve Döviz İhracat Kredileri Eximbank tarafından TKB'ye tahsis edilen limit dahilinde A.Ş. statüsündeki İhracatçı (Dış Ticaret Sermaye Şirketleri hariç) veya imalatçı vasfını haiz ihracatçı firmalar ile ihracat bağlantılı mal üreten nihai mal

üreticisi niteliğindeki imalatçı firmalara Eximbankca belirlenen Türk menşeli malların, serbest dövizle kesin olarak ihracı taahhüdü karşılığı kullandırılmaktadır. Bir firmanın kullanmakta olduğu Sevk Öncesi Türk Lirası veya döviz İhracat Kredisinin ana para bakiyeleri (Tüm bankalardan kullandığı) toplam 6 trilyon YTL'sını veya 10 milyon USD'ini aşamaz. Vadesi azami 540 gündür.

9. KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞININ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ

Birbirine benzer yanları ve fonksiyonları olmakla birlikte, kalkınma ve yatırım bankalarının aralarında oldukça önemli farklar bulunduğu kuşkusuzdur. Finans kaynakları, yatırım bankalarında sermaye piyasasından halka inilerek sağlanmasına karşılık, kalkınma bankalarında, bu bankaların öz sermayeleri ve yönetimi kendilerine bırakılan fonlardan oluşmaktadır (Eren, 1982:51). Finans kaynaklarını kullandırma yönünden ise, daha açık farklılık olduğunu yukarıdaki bölümlerde belirtmiştik. Bunlardan başka, kalkınma bankaları geliştirmekte olan ekonomiler için söz konusu olduğu halde, yatırım bankaları daha çok sermaye piyasası ve ekonomisi gelişmiş ülkelerde etkin olabilen kuruluşlardır.

Bilanço büyüklüklerini ele aldığımızda, kalkınma ve yatırım bankalarının bilanço büyüklüğünde özellikle 1964 yılında meydana gelen önemli miktardaki reel artış nedeniyle büyüme oranı 1960-1964 döneminde yüzde 343 ile en yüksek değerini almıştır (TBB 40. Yıl Kitabı, 1998:21). 1960-1980 döneminde kalkınma ve yatırım bankacılığına önem verilmiş olması nedeniyle bu bankaların toplam bilanço büyüklüğü içindeki payı yaklaşık yüzde 15 seviyesinde olmuştur. 1980 sonrasında kalkınma ve yatırım bankalarının payı azalmıştır. Türkiye'de yüksek enflasyon ve diğer belirsizlikler nedeniyle uzun vadeli fon arzının çok sınırlı kalmasına bağlı olarak kalkınma ve yatırım bankacılığının fazla gelişmemiş olması sanayi yatırımları için gerekli olan orta ve uzun vadeli fon ihtiyacının karşılanmasında güçlükler yaşanmasına neden olmuştur.

Tablo 6: Türk Bankacılık Sistemi Banka ve Şube Sayıları*

	Banka Sayısı	Yurt İçi Şube
Ticaret Bankaları	33	6946
Kamu Bankaları	3	2134
Özel Bankalar	12	3652
Fondaki Bankalar	1	1
Yabancı Bankalar	17	1159
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	45
Toplam	46	6991

KAYNAK: <http://www.tbb.org.tr/>

Tablo 6, gruplara göre banka ve şube sayılarını göstermektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının 30.05.2007 itibariyle sayısı 13 tür. Bunların 3'ü kamusal sermayeli, 6'sı özel sermayeli ve 4'ü yabancı sermayelidir.

Tablo 1, Türk Bankacılık Sistemi içinde grupların sektör paylarını göstermektedir. Her ne kadar kalkınma ve yatırım bankaları oransal (büyüklük) olarak sistem içinde çok küçük bir paya sahip gibi görünüyorsa da asıl ilgi ve dikkat çeken, işlevsel durumdur. Yani *kalkınma* ve *yatırım* sözcüklerinde ifadesini bulan bir işlev ne ölçüde, nasıl yerine getirilebiliyor? Bu konuya "Finansal Performansların Değerlendirilmesi" bölümünde açıklık getirilecektir.

Tablo 1: Türk Bankacılık Sistemi içinde Grupların Sektör Payları**

	Toplam Aktifler		Toplam Mevduat		Toplam Krediler	
	Eyl.05	Eyl.06	Eyl.05	Eyl.06	Eyl.05	Eyl.06
Ticaret Bankaları	97	97	100	100	95	96
Kamu Bankaları	31	30	38	37	20	21
Özel Bankalar	59	57	57	56	67	63
Fondaki Bankalar	1	0	0	0	0	0
Yabancı Bankalar	6	10	5	7	7	12
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	3	0	0	5	4
Toplam	100	100	100	100	100	100

KAYNAK: Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2006, TBB, İstatistik Raporlar. Banka Bilgileri, Eylül 2006, s.8. (<http://www.tbb.org.tr/>)

* Rakamlar 30.05.2007 tarihinde <http://www.tbb.org.tr/> adresinden alınmıştır.

** Birinci bölüm, sayfa 29'da kullanılan Tablo 1, bu başlık altında da açıklayıcı olması sebebiyle tekrar kullanılmıştır.

Tablo 7'ye bakıldığında, aktif toplamı, 12 aylık dönemde, ticaret bankaları grubuna dahil olan; kamu bankalarında yüzde 20, özel bankalarda yüzde 22, yabancı bankalarda yüzde 116 oranında artmış; Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'nda (Fon) bulunan bankalarda yüzde 46 oranında azalmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları grubunun aktif toplamı ise yüzde 19 oranında artmıştır.

Kalkınma ve yatırım bankaları, yurt dışından alınan kredilerin de önemli bir bölümünü sağlamaktadırlar. Bu durum, kalkınma ve yatırım bankalarının dış borç sağlama aracı olarak kullanılma eğilimine sokulduğu söylenebilir. Buna göre, kalkınma ve yatırım bankaları, üretim ve yatırım finansmanından çok ticaretin finansmanı işlevini üstlenmektedirler.

Tablo 7: Türk Bankacılık Sistemi, Eylül 2006 (Aktif Toplamı)

	MilyonYTL	Yıllık % Değişme
Ticaret Bankaları	446.299	27
Kamu Bankaları	137.879	20
Özel Bankalar	263.279	22
Fondaki Bankalar	1.026	-46
Yabancı Bankalar	44.116	116
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14.689	19
Toplam	460.989	27

KAYNAK: Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2006, TBB İstatistiki Raporlar.

10. KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞININ SERMAYE PİYASASI İÇİNDEKİ YERİ

En geniş anlamıyla sermaye piyasası, işletmelerin uzun süreli veya devamlı fon ihtiyaçlarının giderilmesi araçlarını oluşturan menkul kıymetlerin (hisse senedi, tahvil, uzun vadeli ipotekli borç senedi) el değiştirdiği bir piyasadır (Çonkar, 1988:76). Buradaki anlamda sermaye piyasası uzun vadeli borcun ve öz sermayenin karşılandığı yerdir. Sermaye piyasasından uzun vadeli öz sermaye hisse senetleriyle, uzun vadeli borçlar ise tahvillerle sağlandığından, sermaye piyasasını tasarrufların hisse senetlerine ve tahvillere dönüştürülmesine, hisse senedi ve tahvillerin de paraya çevrilmesine olanak veren bir mekanizma olarak tanımlayabiliriz (Eren, 1982:163).

Kalkınmanın önemli araçlarından birinin sermaye piyasasının gelişmesi olduğu, konuyla ilgilenenlerin genel olarak kabul ettiği bir gerçektir. Kalkınma bir yönüyle kıt kaynakların bollaştırılması demektir. Bir yandan da bu kaynakların iyi bir şekilde kullanımını gerektirir. O halde temel sorun, kaynak arz edecek durumda olan ile kaynak kullanacak durumda olanı yer ve zamana göre ya doğrudan ya da aracı yolu ile karşılaştırabilmektir. Etkin bir sermaye piyasası bir yandan tasarrufları verimli yatırımlara dönüştürmek suretiyle ekonomik kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesini sağlarken, diğer yandan tasarruf sahiplerine en karlı yatırım olanaklarını sunmaktadır. Ortaya çıkışlarının bir nedeni de sermaye piyasalarının yokluğunu veya yetersizliğini telafi etmek olan kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye piyasasını geliştirilmesine katkıda bulunması doğaldır.

Bankalar kanununun sermaye piyasası ile ilgili bölümlerinde belirtildiği üzere, kalkınma ve yatırım bankaları, mevduat toplama yetkileri olmayan banka olarak kuruldukları için bankalar kanununa; ancak sermaye piyasası faaliyetlerinden dolayı da sermaye piyasası kanununa tabi olan kurumlardır (TSPAKB, Mart 2007:242-243). Kalkınma ve yatırım bankaları sermaye piyasasını geliştirme fonksiyonlarını, sermaye piyasası araçlarının ihraç ve halka arz yoluyla satışına aracılık, portföy yöneticiliği ve yatırım danışmanlığı faaliyetlerini gerçekleştirerek yerine getirirler.

Gelişmekte olan ülkelerde menkul kıymet alım satımının ve dolayısıyla sermaye piyasasının hızlı gelişme potansiyeli sınırlıdır. Bunun başlıca sebepleri; ihtiyari özel tasarruf hacminin sınırlı olması ve bunu değiştirecek kurumsal yenilikler ve yeni tasarruf araçlarının yetersizliğidir. Fakat verimli biçimde kullanılmayan, verimli alanlara yönlendirilebilecek tasarruf oranı oldukça yüksektir. Sermaye piyasasını geliştirmeden beklenen ilk amaç, verimli yatırımlara daha hızlı kaynak aktarmaktır.

Kalkınma ve yatırım bankalarının faaliyetlerinin çoğu otomatik biçimde sermaye piyasasının gelişmesini teşvik eder. Fakat bazılarının etkisi

diğerlerinden daha fazladır. Kalkınma ve yatırım bankalarının bu yönde yapabileceği uygulamalardan birkaçını şöylece sıralayabiliriz:

- a) **Kendi Hisse Senedi ve Tahvillerini Pazarlama:** Kalkınma ve yatırım bankalarının menkul kıymet piyasasının oluşumu ve gelişmesine, kendi çıkardığı menkul kıymetleri yatırım yapmak isteyenlere satma yoluyla katkıda bulunabileceği bazı yazarlarca belirtilmektedir. Bu seçenek, başka sınıai kuruluşlara ait menkul kıymetleri satma seçeneğinin içerdiği birtakım zorlukları ortadan kaldırır. Ayrıca kalkınma ve yatırım bankaları likidite, emniyet ve cazip gelir sağlama gibi hususlarda ilave avantajlar sağlama imkanına da sahiptirler.
- b) **Bir Alışveriş Mekanizması Geliştirme:** Herhangi bir menkul kıymet alışverişinin olmadığı veya çok az olduğu ülkelerde menkul kıymet ticareti mekanizmasını geliştirmek için kalkınma ve yatırım bankaları diğer kurumlarla işbirliği içinde bir rol oynayabilirler. Kalkınma ve yatırım bankaları değişimlerde broker veya dealer gibi rol alabilir ve onların yönetim ve yönlendirilmesinde yardımcılık görevi üstlenebilir. Bu tür faaliyetler kalkınmayı destekleyici nitelikte olup, bunlardan elde edilecek finansal karlar hem dolaylıdır hem de uzun vadede gerçekleşebilir.
- c) **Düzenli Bir Piyasanın Sürdürülmesi:** Sermaye piyasasının geliştirilmesinin bir diğer yönü; geniş fiyat dalgalanmalarından sakınmak amacıyla, menkul kıymetler için bir piyasanın devamlı ve kararlı hale getirilmesidir. Kalkınma ve yatırım bankalarının menkul kıymet alışverişi ile ilgili rolünde en önemli değişken piyasanın genişliğidir.
- d) **Portföy Teşkil Ederek Menkul Kıymet Alışveriş İşlemlerini Çoğaltma:** Bir kalkınma ve yatırım bankasının sermaye piyasasını geliştirme amacına yönelik olarak oynayabileceği önemli rollerden biri de piyasadaki menkul kıymetlerin miktarını artırmak ve böylece yatırım alternatiflerini çeşitlendirmektir. Bunun için çeşitli işletmelere ait menkul kıymetleri gerektiğinde geniş halk kitlelerine satmaya çalışmalıdırlar.
- e) **Menkul Kıymet Piyasasını Genişletme:** Bir kalkınma ve yatırım bankası menkul kıymet sahipliğini yaygınlaştırarak piyasayı genişletmede iki yolla direkt role sahip olabilir. Bunlardan biri halka menkul kıymet ihracı işini

üstlenmek, diğeri menkul kıymetlere satış garantisi sağlamaktır (underwriting). Menkul kıymet ihracı için faaliyet gösteren aracı kurumların yetersiz olduğu ülkelerde, kalkınma ve yatırım bankası halka yeni menkul kıymet arzetme işinde liderlik yapma ve aracı kurumlar işlerlik kazanıp yeterli hale gelse bile lider pozisyonunu koruma durumunda kalabilir.

- f) Şirketlere Ortak Olma:** Yatırımcıların bir işletmeyi çeşitli açılardan yeterli bir şekilde değerlendirmeleri oldukça zordur. Kalkınma ve yatırım bankalarının özellikle yeni girişimlere ortak olması halkın çekingenliğini azaltarak söz konusu işletmelere yatırım yapma cesaretini artırır. Sermaye iştiraki yoluyla kalkınma ve yatırım bankaları hem yeni işletmelerin kurulmasını kolaylaştırmakta veya kurulmuş işletmelerin mali bünyelerini güçlendirmekte hem de bu işletmelerin yeni alanlara yatırım yapması nedeniyle diğer ortaklar için ortaya çıkacak olan riskleri azaltmaktadır. Bu işletmeler güçlendikten sonra ise kalkınma ve yatırım bankaları, portföylerindeki bu şirketlere ait hisse senetlerini halka satarak sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmaktadır.
- g) Değerlendirme:** Kalkınma ve yatırım bankaları, sahip oldukları uzmanlar ve kaynaklar, kazanmış oldukları tecrübeler dolayısıyla birçok ülkelerde sermaye piyasasını geliştirme amacına ulaşmak üzere akla gelen ilk kurumlardır.

III. BÖLÜM

11. KALKINMA VE YATIRIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE KALKINMA BANKASI – TKB – İNCELEMESİ

11.1. TÜRKİYE’DE FİNANSAL ANALİZİN BAŞLANGICI

Türkiye’de iş hayatında finansal analizin ilk uygulandığı kurum 1950 yılında kurulan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası’dır. Orta veya uzun süreli yatırım kredisi kullanmak isteyen sınai kuruluşlarının bu gereksinmelerini karşılamak görevini üstlenen banka, kredinin taşıyacağı riski ölçmek durumunda idi. Bunun için de firmanın geçmiş dönemlere ait finansal durum tabloları ile kredinin açılmasından sonraki beş yıla ait tahmini finansal durum tablolarını analiz etmek kaçınılmazdı. İşte bu nedenle, banka faaliyete geçtiği günden itibaren kredi talep eden firmanın bir fizibilite raporu hazırlamasını ve bu raporu son beş yıla ait fiili finansal durum tabloları ile birlikte kredi talep mektubuna eklemesini istemiştir. Bu uygulama, banka uzmanlarınca finansal analiz tekniklerinin kullanılmasını kaçınılmaz yapmıştır. Böylece Türkiye’de finansal analiz tekniklerinin, risk ölçümü amacı ile uygulamaya konulması başlatılmıştır. Kullanılan finansal analiz tekniği **oranlar yöntemi**dir. Oranların hesaplanarak yorumlanması sırasında **fon akışı tabloları** da kullanılmaya başlanmıştır (Sarıkamış, 2005:3).

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası finansal analiz tekniklerinden sadece birini, oran analizlerini, kullanmıştır. Bu kullanımdan maksat kredi talep eden firmanın bugünkü ve kredi kullanımının devam edeceği süredeki kredi riskini ölçmektir. Analiz tekniklerinin bu kullanım dışında, firma çalışma etkinliğinin ölçülmesi, firmanın aktif ve finansal yapısının planlanması ve firmanın piyasa değerinin hesaplanması gibi maksatlarla kullanılması henüz gündeme gelmemiştir.

Finansal analizin ticaret bankaları tarafından da uygulamaya konulmasını Bankalar Birliği yönetim kurulunda gündeme getirilmesi, konunun kurulda görüŖülerek uygulamaya geçilmesi kararının çıkmasını sağladı. Bunun üzerine Türkiye Bankalar Birliğince finansal analiz uygulamasına geçiŖ hazırlıklarına başlandı (SarıkamıŖ, 2005:5).

Dünyada finansal analizin uygulandığı ilk ülke olarak Amerika BirleŖik Devletleri bilinir. Bu ülkede banka kredisi kararı alınırken firma bilançosunun ve diğer finansal verilerin kullanılması ilk bankanın kurulmasından 89 yıl sonra başlamıŖtır. İlk ticaret bankasının kuruluş tarihi 1781'dir. Finansal analizin kredi riskinin ölçülmesi maksadı ile kullanılması gerekliliğinin telaffuz edilmeye başlanması ise 1890'lı yılların başlarıdır. Arada geçen zamanda kredi uygulaması Türkiye'de kurulu olan ticaret bankalarının 1963 yılına kadarki uygulamalarına benzemektedir. Avrupa ülkelerinde ise ticaret bankalarının kurulma tarihi 1600'lü yılların başlarına kadar gider. Modern anlamda kurulan ilk banka Amsterdam Bankası'dır. Bu bankanın kuruluş tarihi 1609'dur. Diğer Avrupa ülkelerinde de modern bankaların kuruluşu aynı tarihlerde olmuŖtur. Bu bankaların ABD'deki bankalardan çok önce kurulmuŖ olmalarına rağmen kredi uygulamasında mali tahlil uygulamasına geçiŖleri, 20. yüz yılın başlarında olmuŖtur.

Günümüzde gerek ABD'de gerek diğer geliŖmiŖ ülkelerde, finansal analiz teknikleri sadece kredi riskinin ölçülmesi için kullanılan teknikler olma ötesinde firma yöneticilerine karar aşamalarında yol gösteren ve yatırımcılara yapmayı düşündükleri yatırımların kalitesi hakkında fikir veren verileri analiz etme olanağı sağlayan bir teknik olarak algılanmaktadır. Oran analizlerine ek olarak geliŖtirilmiŖ diğer analiz araçları banka risk analizcileri ve diğerleri tarafından kullanılmaktadır.

Türkiye'de bankaların finansal analiz yöntemini kullanmaya başlaması bu yöntemin firmalar ve yatırım analizcileri tarafından da kullanılmasının önünü açmıŖ, özellikle firmaların muhasebe sistemlerinin geliŖtirilmesine büyük katkıda bulunmuŖtur. Tekniğin bankalarda uygulamaya konulmasının üzerinden kırk

üç yıl geçmiştir. Ticaret bankalarımızın kredi müşterilerinin hesap vaziyetlerini en iyi şekilde değerlendirecek bilgi, beceri birikimleri ve uzman kadroları oluşmuştur. Ancak bugün hala kredi kararı alınırken teminat ve firma yöneticilerinin “moraliteleri” öncelik taşımaktadır. Bu önceliğin sorumluluğunu bankalarımıza yüklemenin haksızlık olacağını söylemek yanlış olmaz. 1963 yılından bugüne kadar geçen süre zarfında ülke ekonomisi o kadar belirsizlikler içinde kalmış, ekonomik dalgalanmalar ve artan riskler yakın geleceği bile rahatlıkla görmeyi engellemiştir. Böyle bir ekonomik istikrarsızlık ve enflasyonist bir ortamda bankaların sadece mali tahlile güvenerek kredi kullandırmalarını beklemek saflık olacaktır (Sarıkamış, 2005:7-9).

11.2. KALKINMA VE YATIRIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

11.2.1. Bankalarda Bilanço Analizi

Bir bankanın bilançosu, o bankanın varlıkları, yükümlülükleri ve özkaynakları hakkında belli bir döneme ilişkin bilgi verir. Bilanço dengesi; $Aktifler = Pasifler + Özkaynaklar$, şeklindedir. Bu dengeye göre, aktifler, bankanın sahip olduğu varlıkları ve alacaklarını, pasifler, bankanın borçlarını gösterir. Bilanço dışı işlemler ise, bankanın nakit olmayan risklerinin takip edildiği hesaplardır.

Bilançoda aktifler (varlıklar), nakde dönüşebilme derecelerine göre yani en likitten daha az likite doğru sıralanır. **Likit değerler;** nakit (kasa), para piyasalarına plasmanlar, bankalara yapılan plasmanlar, alım-satım amaçlı menkul kıymetler gibi hesaplardan oluşur. **Krediler;** krediler ve takipteki alacaklar (net) şeklindeyken, **yatırımlar;** vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler, iştirakler ve bağlı ortaklıklar, sabit kıymetlerden oluşmaktadır (Özyurt, 2004).

Bir banka bilançosunun pasifi (fon kaynakları), borçlar ve özkaynaklar olarak ikiye ayrılır. **Borçlar;** mevduat, bankalara borçlar (yurt içi - yurt

dışı bankalara borçlar ve para piyasalarına borçlar), repo yoluyla sağlanan fonlar, sermaye benzeri krediler ve diğer pasiflerden oluşur. Bilanço dışı işlemler ise; verilen gayrinakdi krediler (teminat mektupları, akreditifler) ve taahhütlerden (türev finansal araçlar olan vadeli döviz alım-satım işlemleri, opsiyon ve future işlemler) ibarettir.

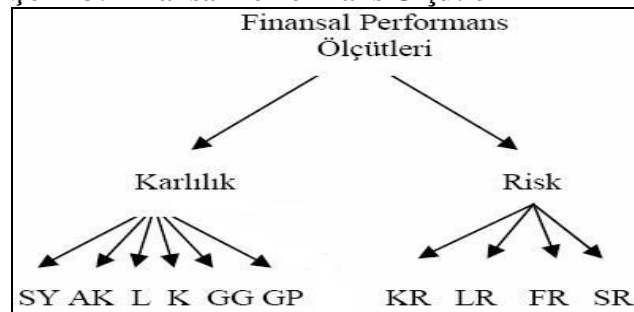
11.2.2. Mali Analiz Teknikleri

Her işletmenin olduğu gibi yatırım ve kalkınma bankalarının da finansal analizlerini yapmak suretiyle performanslarını değerlendirmek mümkündür. Bu analizler, **karşılaştırmalı mali tablolar, dikey analizler, eğilim yüzdeleri ve oranlar** yardımıyla yapılabilmektedir. Çalışmanın bu kısmında, finansal performans değerlendirmesi amacıyla, karlılık ve riskle ilgili oranlar (rasyolar) yardımıyla, yatırım ve kalkınma bankalarının finansman yapıları, fon kullanım şekilleri ve verdikleri kredilerin finansal ve ekonomik karlılıkları ve bunların gelişimi hakkında bilgi edinilmesine ve bu bankaların finansal anlamda niteliklerinin tespit edilmesine çalışılacaktır.

11.2.3. Finansal Performans Ölçütleri

Şekil 3'ün gösterdiği gibi, finansal performans ölçütleri karlılık ve risk olarak belirlenmiştir. Karlılık ve risk ile ilgili olarak kullanılacak oranlar (alt kriterler), Tablo 8'de gösterilmiştir.

Şekil 3: Finansal Performans Ölçütleri

KAYNAK: İTÜ Dergisi, Cilt:4 Sayı:6, Aralık 2005, s.51.

Tablo 8'e İlişkin Açıklamalar:

Rasyolarda Kullanılan Formüller:

Özkaynaklar / (Risk Ağırlıklı Varlıklar + Piyasa Riskine Esas Tutar + Kredi Riskine Esas Tutar + Operasyonel Riske Esas Tutar) *100 : Muhasebe Uygulama Yönetmeliği kapsamındaki Tebliğ 17'deki Dipnotların "Mali Bünye" ile ilgili bölümünde hesaplanan ve kamuya açıklanan "Sermaye Yeterliliği Standart Oranı.

Menkul Değerler Cüzdanı (net) = Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar/Zarar'a Yansıtılan Finansal Varlıklar (Net) + Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar (Net) + Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar (Net)

Toplam Krediler = Kısa Vadeli Krediler + Orta ve Uzun Vadeli Krediler + Takipteki Krediler - Özel Karşılıklar

Takipteki Krediler (net) = Takipteki Krediler - Özel Karşılıklar

Duran Aktifler = İştirakler (net) + Bağlı Ortaklıklar (net) + Maddi Duran Varlıklar (net) + Maddi Olmayan Duran Varlıklar + Takipteki Krediler - Özel Karşılıklar

Net Bilanço Pozisyonu: Muhasebe Uygulama Yönetmeliği kapsamındaki Tebliğ 17'deki Dipnotların "Mali Bünye" ile ilgili bölümündeki "Kur Riskine İlişkin Bilgiler" tablosundan kullanılmıştır.

Net Bilanço Dışı Pozisyon: Muhasebe Uygulama Yönetmeliği kapsamındaki Tebliğ 17'deki Dipnotların "Mali Bünye" ile ilgili bölümündeki "Kur Riskine İlişkin Bilgiler" tablosundan kullanılmıştır.

Tablo 8: Finansal Ölçütler ve Alt Kriterler

<u>Karlılık kriterleri</u>	<u>Oranlar (Alt kriterler)</u>
Sermaye Yeterliliği (SY)	S1: Özkaynaklar / Risk Ağırlıklı Varlıklar + Piyasa Riskine Esas Tutar + Kredi Riskine Esas Tutar + Operasyonel Riske Esas Tutar S2: Özkaynaklar / Toplam Aktifler S3: (Özkaynaklar – Duran Aktifler) / Toplam Aktifler
Aktif Kalitesi (AK)	A1: Toplam Krediler / Toplam Aktifler A2: Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler A3: Özel karşılıklar / Takipteki Krediler A4: Duran Aktifler / Toplam Aktifler A5: Net Bilanço Pozisyonu + Net Bilanço Dışı Pozisyon / Toplam Özkaynaklar
Likidite (L)	L1: Likit aktifler / Toplam Aktifler L2: Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler
Kârlılık (K)	K1: Dönem net karı / Toplam Aktifler K2: Dönem net karı / Toplam Özkaynaklar
Gelir-Gider Yapısı (GG)	G1: Net faiz geliri / Toplam Aktifler G2: Net faiz geliri / Toplam faaliyet Gelirleri G3: Faiz Dışı Gelirler / Toplam Aktifler G4: Faiz Dışı Giderler / Toplam Faaliyet Gelirleri
Grup Payı (GP)	GP1: Toplam Aktifler GP2: Toplam Krediler GP3: Toplam Mevduat
<u>Risk Kriterleri</u>	<u>Oranlar (Alt kriterler)</u>
Likidite Riski (LR)	(Duran Aktifler + Krediler) / Toplam krediler
Kredi Riski (KR)	Takipteki krediler / Özkaynaklar
Sermaye Riski (SR)	Toplam Özkaynaklar / Toplam Mevduat
Faiz Riski (FR)	Menkul değerler cüzdanı / Toplam aktifler

KAYNAK: İTÜ Dergisi, Cilt:4 Sayı:6, Aralık 2005, s.50.

Likit Aktifler = Nakit Değerler ve TCMB + Alım Satım Amaçlı Menkul Değerler (net) + Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşlar + Para Piyasaları + Satılmaya Hazır Menkul Değerler (net) + Zorunlu Karşılıklar

Faiz Dışı Gelirler = Net Ücret ve Komisyon Gelirleri + Temettü Gelirleri + Net Ticari Kar/Zarar + Diğer Faaliyet Gelirleri

Faiz Dışı Giderler = Diğer Faaliyet Giderleri

11.2.4. Bankaların Performanslarının Değerlendirilmesinde Kullanılabilecek Raporlar

- 1) Üçer aylık dönemlerle Türkiye Bankalar Birliği (TBB) web sitesinde yayımlanan banka bazında mali tablolar (bilanço ve kar zarar cetvelleri gibi) ve diğer bilgiler,
- 2) Halka açık bankaların üçer aylık dönemlerde İMKB web sitesinde yayımlanan mali tablo ve dipnotları,
- 3) Bağımsız denetim şirketlerinin hazırladıkları raporlar,
- 4) Yıl sonu mali tablo ve dipnotlar,
- 5) Resmi gazete,
- 6) Yurt çapında bir gazetede yayımlanan mali tablolar.

11.2.5. Banka Performanslarının Oranlar Yardımıyla Değerlendirilmesinde Karşılaşılacak Güçlükler

Gelişmekte olan ülkelerde muhasebe uygulamalarında gözlenen yetersizlikler, yöneticilerin tutumu, yasal düzenlemelerin eksikliği, enflasyonist koşullar, mali tablolar analizine önemli sınırlar getirmektedir (Akgüç, 2002:17). Oranlar yardımıyla yapılacak değerlendirmenin başarılı olabilmesi için gerekli ön şartlar göz önüne alınarak, bankalar açısından bu şartları gerçekleştirirken

karşılaşılacak güçlükleri ve bu güçlüklerin ne ölçüde giderilebildiği belirtilerek, analizler hakkında ön bilgi vermek gerekmektedir (Eren, 1982:186).

11.2.5.1. Ekonomik Şartların Ve Belirsizliklerin Ortaya Çıkardığı

Güçlükler: Ekonomik konjunktürün ve paranın satın alma gücünde meydana gelen değişikliklerin işletme faaliyetleri üzerine etkisi büyüktür. Mali analist, yapacağı analizde, genel konjunktürün ve sektörün, fiyatlar seviyesindeki değişikliklerin etkilerini değerlendirmelidir (Çetiner, 2000:11). Fiyatların yükseldiği enflasyon ortamında, bilançoda yer alan veriler gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Bilançonun gerek kaynak yapısı gerekse varlık yapısı enflasyondan değişik biçimlerde etkilenmektedir. Bu nedenle, fiyat hareketlerinin bilanço kalemleri üzerindeki etkisinin iyi analiz edilip gerekli düzeltmelerin yapılması ve daha sonra bu bilgilerin kullanılması önemlidir (Akdoğan ve Tenker, 2001:515). Türkiye’de, özellikle son yıllarda ekonomik şartlar, önceki yıllara göre oldukça değişmiştir. Oysa, oran analizinin iyi bir ölçü olarak kullanılabilmesi için inceleme dönemi boyunca ekonomik şartlarda bir benzerlik ve ekonomik istikrarın sağlanmış olması gerekir. Son hükümet döneminde, gerekli olan bu istikrarın kısmen sağlandığı söylenebilirse de 2006 yılı Mayıs ayı sonunda yaşanan dalgalanma, Türkiye ekonomisinin hassasiyet derecesini bir kez daha göstermiştir. Bu anlamda şartlar ve konjunktür değiştikçe elde edilecek oranların yorumu da değişecektir. Bu durum karşımıza bir zorluk olarak çıkmaktadır.

11.2.5.2. Karşılaştırma Yapmanın Güçlükleri:

Bir işletme için çeşitli yıllara ait elde edilen oranların karşılaştırılması, onun mali durumunun gidişi hakkında bilgi vermekle birlikte daha sağlıklı bilgiye sahip olabilmek için bu oranları aynı konuda çalışan rakip firmaların durumuyla karşılaştırmak gerekir. Çünkü her sanayi dalının kendine özgü çalışma şartları bulunmaktadır. Öte yandan firmaların çeşitli nedenlerle faaliyetlerini gizlilik içinde yürütme

eğilimleri, mali tabloların içeriğini de etkilemektedir. Bununla birlikte, varlıkların değerlendirilmesinde kullanılan yöntem ve ölçüler, genellikle mali tablolarda belirtilmemekte; mali tablolar karşılaştırmalı olarak verilmemekte; bilanço dışı işlemler hemen hemen hiç gösterilmemektedir (Akgüç, 2002:17). Bu durum analist için karmaşıklık ve güçlük yaratmaktadır.

11.2.5.3. Banka Muhasebe İşlemlerinin Farklılığının Yarattığı

Güçlükler: Oran analizinin sağlıklı sonuçlar verebilmesi için karşılaştırılacak işletmelerde her yıl aynı muhasebe metotlarının uygulanması veya metotlarda yapılan değişikliklerin verilecek notlarla açıklanması gerekir. Muhasebe standartlarında her yıl yapılan değişiklikler ve getirilen yeni uygulamalar, bankalar için bir uyum sorunu yaratabilmektedir. Bu da mali tablo ve raporların hazırlanmasını geciktirmekte ya da eksik hazırlanmasına yol açabilmektedir. Bu gibi durumlarla karşılaşan analist ise değerlendirme yapmakta zorluklarla karşılaşmaktadır.

11.2.6. Bankacılıkta Risk ve Risk Çeşitleri

Günümüzde finansal kuruluşların stratejik planlarında risk yönetimi çok öncelikli bir yer almaktadır. Özellikle mali sistem içinde önemli bir yeri olan bankalar kuvvetli ve etkin bir risk yönetimi ile piyasaların yaşadığı olağanüstü durumlarda karşı karşıya kalabileceği zararları azaltabilir. Bankaların hemen hemen bütün faaliyet alanlarında alınan kararlarda riskin varlığından bahsedilir. Risk, bankacılık sektörünün ölenemeyen ve giderilemeyen bir parçasıdır. Ancak riskin başarılı bir biçimde yönetilmesi ile bankanın karlılığını arttıran önemli bir araç olarak değerlendirilir.

Risk, bir işleme ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın ortaya çıkması ile neticelenebilecek ekonomik faydanın azalması ihtimalidir. Diğer bir ifadeyle risk, ekonomik değer belirsizliği şeklinde de tanımlanabilir. Risk yönetimi, risk ve getiri arasında şirket yönetimine uygun bir

geçiş veya değişim yapabilmesini sağlayan bir süreçtir. Risk yönetimi temel bir kurumsal işlevidir. Bankacılıkta risk, bankanın karlılığını sağlamak ve korumak için uygulanan politikaların bir bütünüdür.

Bu çalışmada yer alan ve bankacılık sektöründe faaliyet alanlarına göre çeşitlilik gösteren risk unsurları aşağıda verilmiştir:

11.2.6.1. Likidite Riski:

Likidite; kısaca vadesi gelen borçları tam ve zamanında ödeyebilme yeteneği olarak tanımlanır. Daha geniş olarak likidite, işletme aktiflerinin daha akışkan, daha kısa vadeli ve daha kolay paraya dönüştürülebilecek şekilde düzenleyerek pasiflerle vade uyumlu hale getiren dengeli bir finansman politikası izlenmesi anlamında kullanılır. Likidite riski ise, mevduat sahiplerinin yasal talepleri ile kredi müşterisinin talep ettikleri fonların karşılanması düzeyinin, ticari bankanın karlılığında değişiklikler (Ünsal, Duman, 2005:3-6). Likidite Riski; bankaların nakit akısındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması şeklinde tanımlanabilir. Bankaların likidite yetersizliğine düşmesinde genellikle; refansman riski, tahsilatlarda gecikme riski ve beklenmeyen fon çekişleri gibi sorunlar etkili olmaktadır.

Likidite riski bankanın menkul kıymet satışı veya yeniden borçlanma yoluyla uygun maliyetli nakit sağlama zorluğu içerisine girmesi durumudur. Bu risk banka müşterilerinin hesaplarındaki paralarını çekmesi ve bankanın nakit kaynaklarının yer aldığı interbank piyasalarına ve/veya uluslararası finans piyasalarına girip kaynak sağlayamaması durumunda büyür (Mandacı, 2003:72).

11.2.6.2. Kredi Riski:

Kredi işlemleri bankanın risk taşıyan işlemlerinden biridir. Bir bankanın verdiği kredi, satın aldığı menkul kıymet ihracatçısının veya herhangi bir nedenle verdiği paranın geri ödenmesinin kısmen veya tamamen olmaması ve borca karşılık teminat olarak gösterilen kıymetlerin değer kaybederek ödenmeyen borcu karşılayamaması durumunda kredibilite riski ile karşı karşıya kalınmaktadır. Kredi riski ile aktif kalitesi ters orantılı olarak değişmektedir. Aktifin kalitesi karlılığın ve ödünç verilen fonların geri alınacağına bir göstergesidir. Kredi riski sadece bir bankanın kullandığı krediler için değil, aynı zamanda finansal ürünleri ve bilanço dışı kalemleri için de söz konusudur. Kredi riski yönetiminin anlamı, bankanın kullandığı kredilerden beklediği geri dönüşü en uygun koşullarda maksimize etmektir.

Kredi Riski; borçlunun banka ile yaptığı sözleşme hükümlerine uymaması veya sözleşme hükümlerini gereği gibi yerine getirmemesi durumunda bankanın kazançlarında veya sermayesinde kayıp ortaya çıkma olasılığını ifade etmektedir. Kredinin tahsil kabiliyetinin karşı tarafın, ihraç edenin veya borç alanın performansına bağlı olduğu tüm faaliyetlerde kredi riski bulunmaktadır. Bu kapsamda kredi riski, yatırım portföyü ürünlerinin seçimi veya türev işlemlere ilişkin karşı tarafı da içeren geniş bir faaliyet yelpazesi ile birlikte ortaya çıkmaktadır.

Özellikle gelişmiş ülkelerde ticari bankaların aldıkları en önemli risk kredi riskidir. Oysa gelişmekte olan ülkelerde, Türkiye’de de olduğu gibi, bankaların kredi portföylerinin küçük olması, az sayıda ve bilinen müşterilerle çalışılması bu riski azaltmaktadır.

11.2.6.3. Sermaye Riski:

Sermaye, finansal işlemlerde alternatif bir kaynak olarak tanımlanır. Sermaye riski, Basel Komitesi tarafından belirlenen bankanın ödeme yapma

yeteneğini gösteren en önemli göstergelerinden biridir. Bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma ve kaynak tahsisi planları çerçevesinde yabancı kaynak birikimleriyle çalışan bankalar kanuni zorunluluk gereği sermayelerini belli bir seviyenin üzerinde tutmak zorundadır. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) tarafından belirlenen minimum sermaye yeterlilik oranı %8 olarak belirlenmiştir. Yeterli miktarda sermayenin ani likidite sıkışıklıklarında yedek bir güvence olarak bulunmasının, bankaların sorunlu dönemleri daha rahat aşmasına neden olacağı iddiası, sermaye miktarında bir standardizasyona gidilmesini savunanların temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca sermaye miktarı arttıkça, bankaların kaybedecekleri artacağından, riskli yatırımlardan uzak durmaları ihtimali kuvvetlenir.

Sermaye yeterliliğini ölçmek için sermaye yeterlilik oranı kullanılmaktadır. Bu oran; risk ağırlıklı aktifler ile öz sermayeye katkı sermayenin eklenerek sermayeden yapılan indirimin çıkarılmasıyla elde edilen Sermaye Tabanı arasındaki ilişkiyi ölçmektedir.

11.2.6.4. Faiz Riski:

Faiz Riski; piyasa faiz oranlarındaki değişimin bankaların finansal yapısında yarattığı olumsuz etkiler olarak tanımlanabilir. Örneğin faiz oranlarının yükselmesi, faiz getirili menkul kıymetlerin fiyatlarını etkilemek suretiyle bankanın aktifinde bir değer kaybına yol açabilir. Faiz oranlarındaki değişimin bankanın aktif ve pasif yapısında yaratacağı uyum sorununa bağlı olarak banka alternatif bir zarara katlanmak zorunda kalabilir. Varlık ve yükümlülükler arasındaki vade farklılıkları ise, faiz oranı değişiminden kaynaklanan risklerin derecesini daha da artırmaktadır. Faiz oranı değişim riski, yeniden finansman ve yeniden yatırma riski olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır.

Faiz riski, aktif kalemleriyle pasif kalemleri arasında vade ya da faiz bazında bir uyumsuzluk olması veya değişken faizli mali yükümlülüklerin gelecekteki nakit akımları, gelir-gider üzerinde belirsizliğe yol açması halinde ortaya çıkar. Türk bankacılık sektörünün, kısa vadelerde faize duyarlı pasiflerinin faize

duyarlı aktiflerinden daha fazla olması, yabancı kaynakların varlıklara göre daha kısa sürelerde, yeniden fiyatlandırılması sonucunu doğurmaktadır. Varlık ve yükümlülüklerin yeniden fiyatlama dönemlerindeki bu uyumsuzluk, aktif ve pasiflerin faiz oranı değişikliklerine karşı olan duyarlılıklarını arttırmaktadır. Diğer yandan bankalar, faiz oranlarının artma eğilimi gösterdiği dönemlerde, repo yoluyla düşük faiz getirili kamuya ait menkul kıymetlerini, daha yüksek getirili olanlarla değiştirmek suretiyle, faiz riskini kontrol altında tutmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca sektörde, swap gibi bazı türev enstrümanlar da, bu amaca yönelik olarak kullanılmaktadır (Yıldırım:10).

11.2.7. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Finansal Performanslarının Oranlar Yardımıyla Değerlendirilmesi**

Çalışmanın bu aşamasında finansal performanslarının değerlendirilmesi suretiyle kalkınma ve yatırım bankalarının, Türk bankacılık sistemi içindeki konumunun faaliyet alanları dikkate alınarak tespit edilmesine çalışılacaktır. Netice olarak, hazırlanan tablolar yardımıyla söz konusu bankalar için bir görünüm elde edilerek, yorumlanacaktır.

11.2.7.1. Karlılık Kriterleri

11.2.7.1.1. Sermaye Yeterliliği (SY)

Tablo 8’de görüldüğü üzere sermaye yeterliliği değerlendirilirken üç oran kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi olan S1, 2005 yılı faaliyet raporlarında **“Özkaynaklar / (Risk Ağırlıklı Varlıklar+Piyasa Riskine Esas Tutar) *100”** şeklinde hesaplanmışken; 2006 yılında yapılan değişiklikle,

** Çalışmanın sonlandırıldığı tarih itibariyle Calyon Bank Türk A.Ş.’nin 2006 yılı mali tablolarına ve faaliyet raporlarına ulaşılammış olduğu için tablolarda ilgili alanlar boş bırakılmıştır.

“Özkaynaklar / Kredi Riskine Esas Tutar(KRET)+Piyasa Riskine Esas Tutar(PRET)+Operasyonel Riske Esas Tutar(ORET)*100” şeklinde hesaplanmıştır. Bu nedenle bankalar, BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarihinde yayınlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğe göre, 2006 yılı faaliyet raporlarında önceki dönem sermaye yeterliliği standart oranlarına yer vermemişlerdir*. Tablo 9’da 2005 yılı değerleri, fikir edinilmesi açısından verilmiştir.

Bankaların karşı karşıya olduğu riskleri özkaynaklarıyla karşılayabilme gücünü gösteren S1, kalkınma ve yatırım bankaları için 2006 yılında %95 civarındadır. Bankaların önceki dönem (2005) S1 oranları, Basel II kriterlerine göre değişen hesaplama yöntemi nedeniyle 2006 ile karşılaştırılamamaktadır. Tablo 9’a bakıldığında, grup bazında önemli paya sahip kamusal sermayeli yatırım ve kalkınma bankalarının özkaynaklarının riski karşılamada yeterli olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. En önemli yatırım bankası olan İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş. için de S1 oranının oldukça yeterli olduğu söylenebilir. Bu bankaların, bir şirkete kullandırılacak kredi miktarı, temelde proje değerlendirme çalışmaları neticesinde belirlenmekte olup kredi kullandırmaları, kontrollü olarak ve harcamaların izlenmesi suretiyle yapılmaktadır. Ayrıca kullanılan krediler teminatlı krediler olmaktadır. Bu anlamda gayrimenkul ve menkul rehni, ticari işletme rehni, kambiyo senedi ve diğer likit kıymetler, banka teminat mektupları ve diğer kişi ve kuruluşların kefaleti, kredi teminatlarını oluşturmaktadır. Bu da bankaların kredi riskini düşürmektedir. Bankalar, önemli ölçüde kredi riskine maruz kaldığında vadeli işlem ve benzer nitelikli sözleşmeleri, hakların kullanılması, edimlerin yerine getirilmesi veya satılması yoluyla kısa zamanda sona erdirerek toplam riski azaltma yoluna gidebilmektedirler.

*Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğin 28. maddesinin b fıkrasında belirtilen; “Sermaye yeterliliği standart oranına ilişkin özet bilgi”, özkaynak kalemlerine ilişkin bilgiler, konsolide özkaynak tablolarında yer alan önceki dönemle ilgili bilgiler verme yükümlülüğü 31/12/2007 tarihi itibarıyla yürürlüğe girer” ibaresi nedeniyle bankaların 2005 dönemi, ilgili bilgilerine 2006 faaliyet raporlarında yer vermedikleri görülmüştür.

Bankalar, finansal aktiviteleri nedeniyle maruz kalabilecekleri piyasa riskinden korunmak amacıyla tüm menkul kıymet portföylerini piyasadaki cari oranlarla değerlendirmektedirler (mark to market).

BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarihinde yayınlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik gereği operasyonel risk, 1 Haziran 2007 tarihinden itibaren hesaplanacağı için bu değer faaliyet raporlarında “0” olarak yer almıştır.

Bankaların uzun vadeli borç ve faizlerini ödeme gücünü ortaya koyan S2 oranının yüksek olması, yönetimin başarısı olarak değerlendirilebilir. Kalkınma ve yatırım bankalarının grup bazında S2 oranı yaklaşık %5 artmıştır. Grup içinde önemli paya sahip olan kamusal sermayeli kalkınma bankalarının S2 oranlarının yeterli ve yüksek düzeyde olması olumlu bir görünüm sergilemektedir. Bunlardan İller Bankasının S2 oranı %2,5 artmış, Türk Eximbank A.Ş.’nin özkaynaklarının ve aktif toplamının aynı oranda değişmesi nedeniyle S2 oranının aynı kaldığı görülmektedir. TKB’nin S2 oranındaki %6,5’lik düşmenin ise bankanın aktif toplamının özkaynak toplamından daha fazla artmasından kaynaklanmaktadır. TSKB’nin önceki dönemde düşük olan S2 oranı 2006 döneminde de %2,2 düşerek yetersiz kalmaya devam etmiştir. İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.’nin özaynaklarında gerçekleşen çok düşük artışa karşılık aktif toplamının yaklaşık 150 milyon YTL artması nedeniyle S2 oranında %12,7 düşüş görülmektedir. Bu noktada Takasbank’ın sermaye piyasalarındaki faaliyetinin diğer bankalardan farklı olmasının etkisini belirtmek gerekmektedir. Yabancı sermayeli Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.’nin S2 oranındaki düşmenin de, Tat Yatırım Bankası A.Ş.’yi devralmasıyla aktif toplamının 3.315.000 YTL’den 26.058.000 YTL’ye yükselmesinden kaynaklanmıştır.

Tablo 9’da son olarak, S3 oranına bakıldığında duran varlıkların aktifler içinde fazla yer tutmadığı tüm bankalar için söylenebilir.

Tablo 9: Sermaye Yeterliliği (SY) Kriteri ve Alt Kriterler (S1, S2, S3)

	<u>2005</u>			<u>%</u>	<u>2006</u>		
	<u>S1</u>	<u>S2</u>	<u>S3</u>		<u>S1</u>	<u>S2</u>	<u>S3</u>
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları							
İller Bankası	845,0	74,6	70,8		89,2	77,1	74,3
Türk Exim Bank	69,1	55,5	55,1		126,9	55,6	55,2
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	81,4	66,9	59,1		208,1	60,4	55,2
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları							
Çalık Yatırım Bankası A.Ş.	77,5	86,6	77,1		61,4	90,9	76,1
Diler Yatırım bankası A.Ş.	69,7	59,8	59,7		90,6	44,6	44,4
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	39,2	56,3	42,2		41,5	52,2	39,4
IMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	304,2	52,0	48,2		194,1	39,7	37,3
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	23,6	40,1	10,6		19,6	18,7	12,1
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	36,8	16,7	10,4		32,9	14,5	9,7
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları							
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	46,2	41,6	37,4		71,0	49,1	46,3
Calyon Bank Türk A.Ş.	13,2	3,1	2,2				
Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.	187,6	98,8	54,6		121,5	40,3	22,4
Taib Yatırım Bank A.Ş.	350,2	74,6	62,0		712,5	96,8	96,1

11.2.7.1.2. Aktif Kalitesi (AK)

Aktif kalitesi kriteri, bankaların aktif toplamı içinde krediler ve duran aktiflerin yeri üzerinde duran beş ölçütle değerlendirme yapılmasına olanak verir. Bunlardan A1, bankaların aktif toplamının ne kadarının kredilerden oluştuğunu göstermektedir. Bu oranın yüksek olması bankalar için olumludur. A1 oranının ticari bankalar için mevduat ile birlikte değerlendirilmesi gerekir. Oysa kalkınma ve yatırım bankaları mevduat kabul etmemektedirler. A1, kalkınma ve yatırım bankaları için ortalama %40 civarında gerçekleşmiştir. Oranın önceki döneme göre hem grup bazında hem banka bazında büyük değişimler göstermediği görülmektedir. Tablo 10 incelendiğinde A1 oranının kalkınmanın finansmanında önemli yere sahip İller Bankası ve Türk Eximbank için, faaliyetleri ve kullandıkları kredilerin çeşitliliği nedeniyle oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bir diğer kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankası olan TKB'nin A1 oranı, diğer iki kamusal sermayeli bankaya göre düşük kalmıştır. Özel ve yabancı sermayeli bankaların A1 oranının olumlu bir düzeyi koruduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

A2 oranı, krediler toplamı içinde takipteki kredilerin net tutarının yüzdesini göstermektedir. Bu noktada, Özel karşılıkların Takipteki kredilere oranını gösteren A3'ün A2 ile birlikte yorumlanması gerekmektedir. Tablo 10 göstermektedir ki, 2006 yılında bankalar takipteki kredi tutarları kadar karşılık ayırdıkları için A2 %0 civarında, bunun doğal bir sonucu olarak da A3 %100 olarak gerçekleşmiştir. Önceki dönemde üç özel sermayeli bankanın istisna olduğu görülmektedir. 2006 döneminde ise bir özel ve bir yabancı sermayeli banka istisna oluşturmuş; Nurol Yatırım Bankası A.Ş.'nin, çok da olumsuz olmayan ve önceki döneme göre yükselen A3 oranı %85 olarak gerçekleşmiş, Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. ise 2006'da takipteki kredilerinin ancak % 42'si kadar karşılık ayırmıştır.

Toplam aktifler içinde 1 yıldan uzun sürede geri dönecek aktiflerin oranını gösteren ve önceki dönemde de yüksek olmayan A4, genel olarak tüm bankalarda, fazla olmamakla birlikte düşüş göstermiştir.

Tablo 10: Aktif Kalitesi (AK) Kriteri ve Alt Kriterler (A1, A2, A3, A4, A5)

	2005					%	2006				
	A1	A2	A3	A4	A5		A1	A2	A3	A4	A5
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları											
İller Bankası	74,0	0,0	100,0	3,8	0,0		77,4	0,0	--	2,7	0,0
Türk Exim Bank	83,0	0,0	100,0	0,4	1,1		82,3	0,0	100,0	0,3	1,0
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	40,8	0,0	100,0	7,7	11,9		38,0	0,0	100,0	5,1	5,8
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları											
Çalık Yatırım Bankası A.Ş.	61,9	1,4	48,8	9,4	3,9		61,4	0,0	100,0	14,8	4,7
Diler Yatırım bankası A.Ş.	0,2	0,0	--	0,1	4,2		0,1	0,0	100,0	0,1	-0,1
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	59,0	9,3	34,5	14,1	-1,4		68,7	7,2	34,3	12,8	0,1
IMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	4,3	0,0	--	3,3	0,1		3,4	0,0	--	2,3	0,0
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	28,9	16,3	71,2	29,5	-11,8		51,2	3,3	85,1	6,5	-7,2
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	45,9	0,0	100,0	6,2	-1,8		53,9	0,0	100,0	4,7	15,4
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları											
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	44,9	0,0	100,0	4,1	0,8		49,7	0,5	42,0	2,3	15,1
Calyon Bank Türk A.Ş.	4,3	0,0	100,0	0,9	0,2						
Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.	8,3	0,0	100,0	44,2	7,9		--	--	--	17,9	13,7
Taib Yatırım Bank A.Ş.	0,0	--	--	12,6	-0,1		0,0	--	--	0,1	--

11.2.7.1.3. Likidite (L)

Toplam aktifler içinde likit aktiflerin payını gösteren L1 ile likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülükleri karşılama oranını gösteren L2 oranlarının birlikte değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Tablo 11'e baktığımız zaman, grup içindeki bankaların kısa vadeli yükümlülüklerini karşılamada (L2) bir sorun yaşamadıkları göze çarpmaktadır. Önceki dönemde borç ödeme gücünün düşük olduğu Tablo 11'e bakarak görülebilen Türk Eximbank A.Ş. ve Çalık Yatırım Bankası A.Ş.'nin 2006 yılında bu durumunun olumlu bir şekilde değiştiği ancak görece düşük kaldığı görülmektedir. L1 oranında önceki döneme göre %2,1 düşüş görülen İller Bankası ve yine %4,3 düşüş görülen GSD Yatırım Bankası A.Ş. için de borç ödeme gücünün görece düşük olduğu söylenebilir. Sonuç olarak aktif büyüme hızının belirleyicisi bir anlamda likit değerlerdeki artıştır.

Tablo 11: Likidite (L) Kriteri ve Alt Kriterler (L1, L2)

	2005		%	2006	
	<i>L1</i>	<i>L2</i>		<i>L1</i>	<i>L2</i>
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları					
İller Bankası	20,6	7601,7		18,5	107,1
Türk Exim Bank	8,4	3074,4		13,4	5179,0
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	48,3	69,9		49,0	72,0
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları					
Çalık Yatırım Bankası A.Ş.	3,8	5,7		15,5	413,6
Diler Yatırım bankası A.Ş.	84,2	101,3		89,5	245,8
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	23,5	88,8		19,2	63,1
İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	54,9	126,0		78,1	142,3
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	37,5	63,5		33,0	78,7
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	38,1	193,8		32,8	217,2
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları					
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	26,2	93,0		24,1	159,4
Calyon Bank Türk A.Ş.	90,4	162,9			
Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.	45,7	12941,7		74,1	1616,5
Taib Yatırım Bank A.Ş.	84,5	1566,2		93,0	7989,0

11.2.7.1.4. Karlılık (K)

Karlılık kriterinin değerlendirilmesinde dönem net karı üzerinden gidilmektedir. K1, banka varlıklarının ne ölçüde verimli kullanıldığını ya da kullanılmadığını belirtmektedir. Tablo 12’de kamusal sermayeli bankalara baktığımızda TKB’nin K1 oranının önceki döneme göre %13,7 arttığını görmekteyiz. Diğer kamusal sermayeli iki bankadan İller Bankası’nın K1 oranı önemli bir değişme göstermezken, Türk Eximbank A.Ş.’nin K1 oranı küçük bir düşüş göstermiş ancak yeterli düzeyde kalmıştır. Tablo 12’de dikkati çeken Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.’nin K1 ve K2 oranlarındaki büyük düşüşlerdir. Bu düşüşlerin sebebi Tat Yatırım Bankası A.Ş.’nin yaşamış olduğu değişimdir. Bu büyük düşüş grup ortalamasını da oldukça fazla etkileyeceğinden, hesaplama alınmamıştır. Böylece K1 grup ortalaması 2006 yılı için 3,85 olarak gerçekleşmiştir.

K2, özkaynak kullanımının verim derecesini gösterir. Mali rantabilite oranı olarak da bilinir. Tablo 12’de TKB’nin özkaynak karlılığındaki yükseliş dikkati çekmektedir. TKB’nin yüksek aktif karlılığı ve özkaynak karlılığına ulaşmış olmasında, ERDEMİR hisselerinin satışından elde edilen satış karı önemli bir paya sahiptir. Tablo 12’ye bakılırsa Türk Eximbank A.Ş., Takasbank ve TSKB’nin K2 oranlarının düştüğünü ancak yeterli ve olumlu seviyeden pek fazla uzaklaşmadığı söylenebilir. En olumsuz görünümü Nurol Yatırım Bankası A.Ş.’nin verdiği açıktır.

Tablo 12: Karlılık (K) Kriteri ve Alt Kriterler (K1, K2)

	<u>2005</u>		<u>%</u>	<u>2006</u>	
	<u>K1</u>	<u>K2</u>		<u>K1</u>	<u>K2</u>
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları					
İller Bankası	3,3	4,4		3,5	4,6
Türk Exim Bank	10,3	18,5		7,3	13,1
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	3,8	5,7		17,5	29,0
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları					
Çalık Yatırım Bankası A.Ş.	6,7	7,7		7,7	8,5
Diler Yatırım bankası A.Ş.	0,2	0,4		0,4	0,8
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	5,2	9,2		3,4	6,5
IMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	9,7	18,7		5,4	13,7
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	-1,9	-4,6		-6,1	-33,0
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	3,0	18,1		2,6	18,0
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları					
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	7,1	17,2		1,7	3,5
Calyon Bank Türk A.Ş.	1,2	38,6			
Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.	0,7	0,7		-36,2	-89,7
Taib Yatırım Bank A.Ş.	-0,3	-0,4		-4,9	-5,1

11.2.7.1.5. Gelir-Gider Yapısı (GG)

Tablo 13'de G1, faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranını göstermektedir. Oranın yüksekliği olumlu bir görünümü işaret eder. G1 için grup ortalamasına bakıldığında önceki dönemde %7 olan oran 2006 yılı için %6,5 olarak gerçekleşmiştir. Buradan hareketle ortalamadaki düşüşün bankaların G1 oranlarındaki fazla olmayan düşüşten kaynaklandığı görülmektedir. 2006 dönemi için ortalamanın altında %3,2'lik orana sahip olan TSKB dikkati çekmektedir.

Toplam faaliyet gelirleri içinde net faiz gelirin oranını gösteren G2'ye bakılacak olursa, %70'lik grup ortalaması göz önüne alındığında TKB %21,4 ile göze batmaktadır. Bu durumu bir performans düşüklüğü olarak değerlendirmemek gerektiği düşüncesiyle, G2 oranının düşük olmasını, TKB'nin toplam gelirleri içinde hazır değerlerin satışından elde edilen diğer gelirler kaleminin payının yükselmiş olmasıyla açıklamak yanlış olmayacaktır. G3 oranı, bu açıklamayı destekler niteliktedir.

Bankaların G2 oranlarının yüksekliği, G3 oranlarının düşüklüğü ile ilişkili olarak yorumlanabilir.

Tablo 13: Gelir-Gider Yapısı (GG) Kriteri ve Alt Kriterler (G1, G2, G3, G4)

	2005				%	2006			
	G1	G2	G3	G4		G1	G2	G3	G4
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları									
İller Bankası	7,1	85,7	1,2	41,8		7,6	90,8	2,7	38,6
Türk Exim Bank	8,6	70,5	3,6	14,4		7,6	80,9	1,7	5,3
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	5,4	45,4	6,5	49,1		7,1	21,4	26,2	23,0
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları									
Çalık Yatırım Bankası A.Ş.	16,9	77,1	5,0	37,1		14,9	70,0	6,3	56,2
Diler Yatırım bankası A.Ş.	4,4	103,1	-0,1	84,2		3,7	93,8	0,2	90,7
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	10,1	84,2	1,9	37,2		8,4	82,7	1,7	39,2
IMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	9,5	49,7	9,6	26,5		6,2	63,1	3,6	31,2
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	4,7	63,5	2,7	60,6		2,8	53,4	2,4	122,4
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	4,1	74,4	1,4	27,3		3,2	72,3	1,2	25,6
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları									
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	8,0	65,2	4,3	36,4		5,2	62,0	3,1	12,3
Calyon Bank Türk A.Ş.	2,2	115,7	-0,3	83,7					
Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.	9,7	91,2	0,9	93,7		2,9	94,7	0,1	917,2
Taib Yatırım Bank A.Ş.	0,8	3,9	20,0	101,4		8,2	59,6	5,5	131,0

11.2.7.1.6. Grup Payı (GP)

Tablo 14’de aktif büyüklüğünü ele alan GP1 oranına bakıldığında en büyük payın kamusal sermayeli iki büyük kalkınma bankası olan İller Bankası (%29) ve Türk Eximbank A.Ş. (%27,5)’ye ait olduğu görülmektedir. Yine bu iki bankanın aktif büyüklüğüne çok yaklaşmakla birlikte TSKB %27’lik paya sahiptir. Bu üç bankayı TKB (%5,8) ve Takasbank (%4), görece küçük paylarla takip etmektedirler. Bu beş bankanın aktif büyüklüklerini oransal olarak önceki döneme göre az da olsa arttırdıkları görülmektedir.

Bankaların grup içindeki toplam krediler bazında paylarını gösteren GP2 oranına bakılacak olursa, dikkati çeken iki kamusal sermayeli bir de özel sermayeli banka görülecektir. İller Bankası en fazla kredi kullandıran banka olurken, Türk Eximbank A.Ş.’nin önceki döneme göre azalan toplam krediler payını TSKB’nin aldığı görülmektedir.

Kalkınma ve yatırım bankaları mevduat kabul etmeyen bankalar oldukları için GP3 oranı hesaplanmamıştır.

Tablo 14: Grup Payı (GP) Kriteri ve Alt Kriterler (GP1, GP2, GP3)

	2005			%	2006		
	GP1	GP2	GP3		GP1	GP2	GP3
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları							
İller Bankası	28,6	35,3	--		29,4	35,0	--
Türk Exim Bank	27,3	37,9	--		27,4	34,6	--
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	5,4	3,7	--		5,8	3,4	--
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları							
Çalık Yatırım Bankası A.Ş.	0,5	0,5	--		0,4	0,4	--
Diler Yatırım bankası A.Ş.	0,5	0,0	--		0,6	0,0	--
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	0,6	0,6	--		0,5	0,5	--
İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	3,4	0,2	--		3,9	0,2	--
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	0,9	0,4	--		1,2	0,9	--
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	25,8	19,8	--		26,9	22,2	--
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları							
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1,7	1,3	--		3,2	2,4	--
Calyon Bank Türk A.Ş.	5,0	0,4	--				
Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.	0,0	0,0	--		0,1	0,0	--
Taib Yatırım Bank A.Ş.	0,1	0,0	--		0,1	0,0	--

11.2.7.2. Risk Kriterleri

11.2.7.2.1. Likidite Riski (LR)

Kalkınma ve yatırım bankaları, mevduat kabul etmediklerinden, piyasa dalgalanmaları neticesinde mevduat tabanlı bir likidite krizine maruz kalmamaktadırlar. Bankalar, gelecek dönem projeksiyonlarında muhtemel nakit akışları tahmini yaparlarken, farklı senaryolar kullanarak belirli olasılıklarla, maruz kalabilecekleri likidite risklerini ölçmektedirler.

Tablo 15’de likidite riski (LR), duran aktifler ile krediler toplamının, toplam kredilere oranı şeklinde hesaplanmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının hemen hemen hepsinin takipteki kredileri kadar karşılık ayırmış olmaları ve bunun neticesinde krediler kaleminin toplam kredileri oluşturuyor olması oranın 1’den büyük gerçekleşmesinin temel sebebidir.

11.2.7.2.2. Kredi Riski (KR)

Özellikle kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının faaliyet konuları gereği sahip oldukları portföyün büyüklüğü nedeniyle en büyük risk ağırlığı kredi riskine aittir.

Tablo 15’de kredi riski (KR), takipteki kredilerin özkaynaklara oranı şeklinde hesaplanmıştır. Bu oran, bankanın özkaynaklarının ne kadarlık bölümünün takipteki kredileri karşıladığını gösterir. Oranın yüksek olması, takipteki kredilerin özkaynakların büyük bir kısmına yük olması anlamına gelecektir. Buna göre Tablo 16’da KR’ye bakılırsa, Nurol Yatırım Bankası A.Ş., rahatsız edici bir görünüm arz etmektedir.

Kalkınma ve yatırım bankaları, 5411 Sayılı Bankacılık Kanununun 54. maddesiyle tanımlanan genel kredi sınırlamalarına tabi değildir.

11.2.7.2.3. Sermaye Riski (SR)

Oran, toplam özkaynakların toplam mevduata oranı şeklinde hesaplandığından ve kalkınma ve yatırım bankalarının mevduat kabul etmemelerinden dolayı hesaplanmamıştır.

11.2.7.2.4. Faiz Riski (FR)

Menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içindeki yüzdesi olarak hesaplanan FR oranının yatırım bankaları için olumsuz düzeyde yüksek olmadığını söylemek mümkün görünmektedir. Aynı şekilde yatırım bankacılığı üzerinde önemi faaliyeti bulunmayan İller Bankası, Türk Eximbank A.Ş. ve Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. için de oranın olumsuz düzeyde düşük olduğunu söylemek mümkün değildir. Öyle ki, oranın Çalık Yatırım Bankası A.Ş. için düşük olduğu dikkati çekmektedir.

Menkul Değerler Cüzdanı (net) önceki dönemde **Alım Satım Amaçlı Menkul Değerler (net) + Satılmaya Hazır Menkul Değerler (net) + Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler (net)** şeklinde hesaplanırken, 2006 yılı için **Menkul Değerler Cüzdanı (net) = Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar/Zarar'a Yansıtılan Finansal Varlıklar (Net) + Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar (Net) + Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar (Net)** şeklinde hesaplanmıştır.

Tablo 15: Risk Kriterleri ve Alt Kriterler (LR, KR, SR, FR)

	2005				%	2006			
	<i>LR</i>	<i>KR</i>	<i>SR</i>	<i>FR</i>		<i>LR</i>	<i>KR</i>	<i>SR</i>	<i>FR</i>
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları									
İller Bankası	105,1	0,0	--	0,1		103,4	0,0	--	0,1
Türk Exim Bank	100,5	2,0	--	8,8		100,4	2,1	--	6,4
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	118,9	8,2	--	32,0		113,4	11,8	--	11,8
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları									
Çalık Yatırım Bankası A.Ş.	115,2	1,9	--	4,2		124,1	0,5	--	1,1
Diler Yatırım bankası A.Ş.	146,0	0,0	--	34,1		--	0,1	--	34,1
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	123,9	14,9	--	21,0		111,3	14,5	--	16,7
İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	177,8	0,0	--	30,1		168,1	0,0	--	15,4
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	200,2	40,6	--	8,9		109,3	62,5	--	17,6
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	113,5	8,0	--	33,4		108,7	5,6	--	30,1
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları									
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	109,1	3,0	--	9,4		103,6	0,9	--	7,7
Calyon Bank Türk A.Ş.	122,2	25,4	--	46,4					
Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş.	630,7	4,3	--	0,3		--	0,0	--	--
Taib Yatırım Bank A.Ş.	--	0,0	--	10,0		--	0,0	--	44,0

12. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI (TKB) İNCELEMESİ

TKB hakkında genel bilgiler II. Bölümde verilmeye çalışılmıştı. Bu aşamada TKB'nin mevcut durumunun değerlendirilmesine, yine finansal performans kriterleri ve oranlar yardımıyla ayrıntılı bir değerlendirme yapılmasına çalışılacaktır.

12.1. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI FAALİYET KONULARI VE SEKTÖRDEKİ KONUMU

Bankanın kuruluşu hakkında 4456 sayılı Kanun'a göre bankanın amaçları; Türkiye'nin kalkınması için anonim şirket statüsündeki teşebbüslere karlılık ve verimlilik anlayışı içinde kredi vermek, iştirak etmek suretiyle finansman ve işletme desteği sağlamak, yurtiçi ve yurtdışı tasarrufları kalkınmaya dönük yatırımlara yöneltmek, sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunmak, yurtiçi yurtdışı ve uluslararası ortak yatırımları finanse etmek ve her türlü kalkınma ve yatırım bankacılığı işlevlerini yapmaktır. Bankanın bu amaçları gerçekleştirmek üzere yapacağı faaliyet konuları, aynı maddenin devamında;

- 1.** Türk Lirası ve döviz olarak kısa, orta ve uzun vadeli her türlü nakdi ve gayri nakdi kredi açabilir, kar ortaklığı veya kiralama esaslı kredi işlemleri yapabilir. Yerli ve yabancı kişi ve kurumlara gerekli teminatın alınması karşılığında garanti verebilir ve aracı olabilir.
- 2.** Her türlü menkul kıymetleri satın alabilir, satabilir ve tahvil garantisi verebilir.
- 3.** Araştırma, proje geliştirme ve eğitim çalışmaları yapabilir veya yaptırabilir, teknik yardım verebilir. Finansman ilişkilerinde bulunduğu şirketlerin rantabl çalışmalarını sağlayıcı önlemleri alabilir.
- 4.** Şirketlere kredi açabilir, yurtiçinde ve yurtdışında kurulmuş şirketlere iştirak edebilir, gerektiğinde rehabilitasyon; bonifikasyon, konsolidasyon yapabilir. Bankanın öncülüğünde şirket kurabilir ve iştiraklere ait hisse senetlerini alabilir, satabilir, geri alabilir ve kar garantisi verebilir.

5. İthalat, ihracat ve görünmeyen muameleler gibi her türlü kambiyo işlemlerini yapabilir ve döviz pozisyonu tutabilir.
6. Sigorta acentalığı yapabilir.
7. Gerekli izinleri almak kaydıyla yurtiçinde ve yurtdışında şube ve temsilcilik açabilir.
8. Yurtiçi ve yurtdışı finansman kurumlarıyla işbirliği yapabilir, bunların katıldığı ulusal ve uluslararası kuruluşlara üye olabilir.
9. Yurtiçi ve yurtdışı finansman kuruluşları ile para ve sermaye piyasalarından ve her türlü fonlardan kaynak sağlayabilir.
10. Sanayide mülkiyetin geniş halk kitlelerine yayılmasını sağlayacak tedbirleri alır.
11. Banka kaynaklarını kalkınma planı ve yıllık programların hedef ve ilkelerine uygun olarak kullanır.
12. Amacının gerçekleşmesine yardımcı olacak her türlü kalkınma ve yatırım bankacılığı işlemleri yapabilir.
13. Her türlü menkul ve gayrimenkul malları alır, satar, kiralar, kiraya verir, leh ve aleyhte rehin, ipotek, intifa, irtifak hakları, gayrimenkul mükellefiyetleri ve sair hakları tesis edebilir.
14. Banka açtığı krediler karşılığında, menkul rehni, ticari işletme rehni ve gayrimenkul ipoteği de dahil olmak üzere her türlü teminatı alabilir. şeklinde tanımlanmıştır.

Banka kredilendirme fonksiyonunun yerine getirilmesinde proje değerlendirme esaslı kredi değerlendirmesi söz konusudur. Bunun yanı sıra teminatların niteliği de proje bazında banka tarafından belirlenmektedir. Banka, kuruluş kanunu gereği, bireysel müşterilere kredi kullandırmamaktadır. Kredi kullandırılan kurumsal müşterilere ise verilebilecek azami kredi tutarı; yapılacak yatırımın büyüklüğü, yatırımın özkaynak / yabancı kaynak dengesi (yürürlükteki mevzuatta belirtilen herhangi bir alt/üst limit bulunması halinde bu düzenlemeler belirleyici olmak kaydıyla) ve banka kaynak yapısı dikkate alınarak proje değerlendirme aşamasında belirlenmektedir. Asli fonksiyonu, yatırımların projeye

dayalı finansmanı şeklinde tanımlanabilecek olan banka bunun yanı sıra, diğer bankacılık işlem ve faaliyetlerini de yürütmektedir.

1990 sonrasında uygulanan iktisat politikalarına bağlı olarak kalkınma ve yatırım bankalarının ve dolayısıyla Türkiye Kalkınma Bankası'nın (TKB) Türk bankacılık sistemi içindeki payı giderek azalış göstermiştir. Bu azalışın temel nedeni; ekonomideki üretken yatırımların orta ve uzun vadeli finansmanında fon aktarımını gerçekleştirmek ve yatırım faaliyetlerine ilişkin her türlü desteği sağlamak şeklinde tanımlanabilecek asli fonksiyonunu gerçekleştirmek konusunda önemli kısıtlarla karşı karşıya olmasından kaynaklanmıştır. Bu kısıtlardan ilki, yatırımların finansmanında gerekli olan orta ve uzun vadeli ve sürekli bir kaynak yapısına sahip olamamasıdır. Kredilendirme fonksiyonunun ifa edilmesinde yaşanan diğer önemli bir kısıtı ise, yatırım atmosferinin oluşmasını engelleyen makro ekonomik istikrarsızlığa bağlı olarak, orta ve uzun vadeli kredi taleplerindeki düşüş oluşturmaktadır.

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde dönem boyunca kalkınma ve yatırım bankalarının aktif büyüme hızı, bankacılık sistemi genelindeki aktif büyüme hızının altında kalmıştır. Buna bağlı olarak da, kalkınma ve yatırım bankalarının sistem içindeki payı dönem içinde azalış göstermiş, 1992 yılında kalkınma ve yatırım bankalarının toplam bankacılık sistemi içindeki payı yüzde 7,3 iken 1999 yılı itibariyle bu oran yüzde 4,8'e gerilemiştir. Aktif büyüklüğünde yukarıda vurgulanan ve iktisat politika tercihlerinin sonucu olarak aktif büyüme hızı açısından sistem ile rekabet edecek düzeyde olmamakla birlikte, fonksiyonel etkinliğinin bir göstergesi olarak kredilerin toplam aktifleri içindeki payı sürekli olarak sistem ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Nitekim 1992 yılı itibariyle Türk bankacılık sistemi aktifi içinde kredilerin payı yüzde 41,8, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin aktif içindeki payı yüzde 62,4, TKB'nin payı ise yüzde 60,5 seviyesindedir. 1999 yılına gelindiğinde ise; toplam aktif büyüklüğü GSMH'nın yüzde 72'sine ulaşan bankacılık sisteminde kredilerin payı yüzde 30'lara gerilerken, aynı yıl kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinin aktif içindeki payı, yaşanan istikrarsızlıklara rağmen yüzde

65,6'ya ulaşmıştır. Bu dönemde TKB için aynı oran yüzde 45,2 düzeyinde seyretmektedir.

Yaşanan krizin ardından 2001 yılı Mayıs ayından itibaren uygulanmaya başlanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının üzerinden yaklaşık beş yıl geçmiştir. Geçen beş yılın ardından ortaya çıkan makroekonomik göstergeler; program sonuçlarının, belirlenen hedefler çerçevesinde “olumlu” şekilde değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Program kapsamında bankacılık sistemine yönelik olarak uygulamaya konulan yeniden yapılanma programıyla birlikte, sistemde finansal yapılanma büyük ölçüde tamamlanmıştır. Büyüme hızı, enflasyon ve DİBS faizlerine ilişkin göstergelerde ortaya çıkan olumlu gelişmeler ve finansal yeniden yapılanması konusunda sağlanan gelişmelere rağmen, bankacılık sisteminin fonksiyonel yeniden yapılanması konusunda beklenen iyileşmenin sağlanamadığı görülmektedir.

Tablo 16: Türk Bankacılık Sistemi (TBS), Kalkınma ve Yatırım Bankaları (KYB) ve TKB: Finansal-Fonksiyonel Performans (2002-2006/9 Dönemi)

(% Paylar)	TBS					KYB					TKB				
	2002	2003	2004	09/2005	09/2006	2002	2003	2004	09/2005	09/2006	2002	2003	2004	09/2005	09/2006
Likit Aktifler	29.9	34.8	33.1	35.2	33.2	22.9	22.8	24.3	28.3	26.0	27.6	37.7	43.7	47.8	45.8
Krediler	26.5	28	33.7	37.4	44.2	64.3	64.4	64.1	60.2	62.5	38.1	43.9	41.2	41.7	39.5
Tak.Krediler(Net)/Krediler	6.6	1.4	0.7	0.6	0.4	1.1	0.17	0.2	0.3	0.2	11.1	6.1	6.5	2.5	2.3
Diğer Aktifler	43.6	37.1	33.2	27.4	22.6	12.8	12.8	11.6	11.5	11.5	34.3	18.5	15.0	10.5	14.7
Toplam Aktifler	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
(% Paylar)															
Yabancı Kaynaklar	87.9	85.8	85.0	87.0	87.8	68.3	59.2	54.6	52.9	53.0	26.5	26.6	24.3	30.7	36.9
Mevduat/Y.K.	76.2	75.1	75.8	72.9	72.8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alınan Krediler/Y.K.	9.6	9.6	10.6	12.2	14.3	54	55	53.5	55.4	55.9	35.7	28.1	30.8	51.0	48.1
Diğer Y.K./Y.K.	14.3	15.3	13.7	14.9	12.9	46	45	46.5	44.6	44.1	64.3	71.9	69.2	49.0	51.9
Özkaynaklar	12.1	14.2	15.0	13.0	12.2	31.7	40.8	45.4	47.1	47.0	73.5	73.4	75.7	69.3	63.1
Toplam Pasifler	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Net Dön. Karı / Top.Aktif (%)	1.4	2.2	2.1	1.1	1.8	4.9	4.3	2.8	4.1	3.9	-11.6	-18.0	3.5	3.4	18.8
YP Aktif /YP Pasif (%)	91.9	90.7	91.7	90.7	88.8	105.5	109.0	108.0	96.2	91.8	115.3	360.7	300.2	154.9	130.4
Reel Aktif Büyümesi(%Artış)	-1.8	3.1	7.8		26.6	-4.8	-4.5	-3.1		18.7	-13.5	-16.0	5.9		34.1
Faiz Marjı (Milyon USD)	7.986	7.917	11.937	10.318	9.975	730	837	671	469	465	38	31	31	20	28
Kambiyo Marjı (Milyon USD)	-1.479	1.148	329	466	-1.513	-8	16	-19	-3.6	-114	-2	-0.6	2	-4	8
Toplam Aktif (Milyon USD)	168.714	203.689	229.328	271.385	307.921	7.487	8.372	8.476	9.216	9.812	362	353	389	487	586
Aktif Büyüklüğü İçindeki Paylar (%)						4.44	4.11	3.70	3.40	3.19	4.75	4.18	4.57	5.29	5.97

KAYNAK: TKB 2006 Yılı Faaliyet Raporu

(*) 2002, 2003 ve 2004 yılı verileri 31.12.2004 satın alma gücüne göre, 2005 ve 2006 yılı verileri ise cari değerlerdir.

Tablo 17 incelendiğinde, gerek Türk bankacılık sistemi, gerekse kalkınma ve yatırım bankalarının performansına ilişkin olarak dikkati çeken en temel gösterge, aktif büyüme hızının seyridir. Bu oran çerçevesinde Türk bankacılık sisteminin 2003 yılından itibaren reel olarak büyüme kaydetmeye başladığı görülmektedir. 2003 yılından itibaren ılımlı olarak kaydedilmeye başlanan reel büyüme son iki yıl (2005 ve 2006/9) itibariyle yüzde 25-30 seviyelerine kadar yükselmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları ise ancak 2005 yılından başlayarak reel büyüme kaydetmeye başlamıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları kriz sonrasındaki dönem boyunca 2005 yılına kadar reel daralma eğilimi içinde iken, bu kapsamda değerlendirilebilecek bankanın ayırt edici özelliği 2004 yılında reel bazda ve yaklaşık yüzde 5,9'luk büyüme sağlamasıdır. Bu eğilim 2005 yılı ve 2006/9 dönemi için banka özelinde hızlanarak devam etmiştir. Banka reel aktif büyümesi son iki yıl itibariyle kalkınma ve yatırım bankalarının iki katı düzeylerine ulaşarak yüzde 30-35 aralığında gerçekleşmiştir.

Banka, önemli bir finansal gösterge niteliği taşıyan aktif karlılığı açısından ise, özellikle sistem genelindeki bankaların üzerinde bir performans göstermiştir. 2006/9 itibariyle ise, banka kaydettiği yüksek karlılıkla KYB'lerin elde ettiğinin çok üzerinde bir karlılık düzeyine ulaşmıştır. Banka için bu oran 2006/9 itibariyle yüzde 18,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın bu kadar yüksek düzeylerde gerçekleşmesi büyük ölçüde daha önce satılmaya hazır menkul kıymetlerde bulunan Ereğli hisse senetlerinin satılmasından kaynaklanmıştır. Bir defaya mahsus olduğu düşünülen bu gelir kaleminin düşülmesi halinde bile, banka aktif karlılığı KYB'lerin karlılık düzeyinin üzerinde gerçekleşmiştir. Fonksiyonel performansın göstergesi olan kredilerin toplam aktifler içindeki payı ise, 2005 yılına kadar sistem ortalamasının üzerinde seyrederken son birkaç yıl itibariyle bu oran sistem ile hemen hemen eşit düzeylerde gerçekleşmiştir. Takipteki krediler (net) rakamının, tamamına karşılık ayrılması suretiyle 2005 yılına paralel bir şekilde sıfırlanmasıyla ise, banka kredi portföyü içinde takipteki kredilerin olumsuz yansımalarının tamamen ortadan kalkması sağlanmış görünmektedir. Bu görüntüyü, özellikle son beş yıllık eğilim çerçevesinde değerlendirildiğinde ve sistem geneliyle kıyaslandığında aktif

kalitesinin iyileştirilmesi anlamında son derece önemli bir gelişme olarak yorumlamak mümkündür.

Önümüzdeki dönemde, uygulanan politikalarda önemli bir değişiklik olmaması halinde, bankacılık sisteminde karlılığın artırılmasına yönelik olarak rekabetin kredilendirme fonksiyonu çerçevesinde gelişeceğini söylemek mümkündür. Ancak bu noktada, sistemin, 1990'lar boyunca olduğu gibi, kredi verme fonksiyonu konusunda yeterince etkin olmamasından kaynaklanan sıkıntının devam ettiği gözlenmektedir. Bu etkinliğin sağlanması konusunda yapılan çalışmalar sonuçlanmadan 2006/Mayıs–Haziran aylarında yaşanan finansal sarsıntıyla kesintiye uğramıştır. Global nedenlerden kaynaklanan sarsıntının etkileri sınırlı kalmış, uluslararası piyasalarda yaşanan toparlanmanın etkisiyle, yaşanan dalgalanmayla bankacılık sistemi açısından faiz ve kur riski ılımlı boyutlarda kalmıştır. Bununla beraber gerek kur gerek faiz düzeyleri 2006 yılı başlarına göre daha yüksek bir platoda dengelenmiştir. Finansal sarsıntının ardından DİBS faizlerinin bulunduğu seviyelerden gerileyeceğine ilişkin yeniden oluşan beklenti, bankaları, içerdiği riske rağmen kredi plase etmeye yönlendirmeye devam etmiştir. Bununla birlikte bankacılık sistemi, özellikle kriz sonrasında zaten son derece yüksek olan kredi riskinin daha da artmaması için büyük hassasiyet göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, bankacılık sisteminin kredilendirme faaliyeti açısından son derece zor bir pozisyonda olduğu görülmektedir. Bu zor durum “bir yanda karlılığını artırmak için elinde kredi vermek dışında daha iyi bir alternatifin olmaması diğer yanda ise, verilen kredilerin batık krediye dönüşmemesi için mümkün olduğunca riski düşük müşterilerin kredilendirilmesi gereği” şeklinde özetlenebilir.

Bu yapı içinde kalkınma ve yatırım bankalarının ayırt edici özelliği, son beş yıllık dönemde krediler rakamının toplam aktif içindeki payının sistem ortalamasından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim 2006/9 itibarıyla kalkınma ve yatırım bankalarının aktifi içinde kredilerin payı yüzde 60'lar, TKB'nin payı ise bankacılık sistem ortalamasına yakın oranlarda seyretmektedir. Bununla birlikte TKB ve KYB'ler dikkate alındığında, kredilerin sistem genelindeki kısa vadeli yapısından farklı olarak orta ve uzun vadeli kredilerden oluşması, söz

konusu bankaların plase ettikleri kredilerin ağırlık olarak reel ekonominin yatırımlarının finansmanında etkin bir rol oynadıkları anlamına gelmektedir. Bununla birlikte KYB'lerin sistem içindeki payının 2006/9 itibariyle sadece yüzde 3,2 olması, Türkiye ekonomisinde üretken yatırımların finansman olanakları açısından endişe verici bir durumdur. Ancak bankanın özellikle aktif büyüme hızındaki son iki yıllık olumlu gelişme süreci, özellikle orta ve uzun vadeli yatırım finansman ihtiyacının aciliyet taşıdığı günümüzde, ümit vaad eden bir görüntü arz etmektedir.

12.2. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI'NIN MEVCUT DURUMU

Tablo 17: TKB'nin 2006 Yılı Faaliyet Sonuçlarına İlişkin Özet Finansal Bilgiler

TEMEL GÖSTERGELER		(Bin YTL)	
	2005	2006	Değişim (%)
Toplam Aktifler	689.687	883.819	28,15
Yabancı Kaynaklar	238.620	346.286	45,12
Özkaynaklar	451.067	537.533	19,17
Serbest Sermaye	385.477	473.504	22,84
Toplam Gelirler	103.201	316.389	206,58
Toplam Giderler	76.928	120.235	56,30
Vergi Karşılığı (-)	1.422	40.004	2713,22
Kar / Zarar	24.851	156.149	528,34
Toplam Aktifler (milyon USD)	493	632	29,19

KAYNAK: TKB 2006 Yılı Faaliyet Raporu

Banka aktif büyüme hızı 2006 yılında yüzde 28,15 oranında gerçekleşmiş ve yıl sonunda aktif büyüklüğü 883,8 milyon YTL'ye ulaşmıştır. Sağlanan aktif büyüme hızı, 2005 yılında olduğu gibi 2006 yılında da sektör genelinde gerçekleşen ortalama büyüme hızının oldukça üzerindedir.

12.2.1. TKB'nin Aktif Büyüklüğü ve Aktif-Pasif Yapısı

2006 yılı mali tablolarına göre, TKB'nin aktif yapısı ile ilgili bazı büyüklükler aşağıda verilmiştir.

Tablo19: TKB Aktiflerinin Yapısı		(% Pay)	
Aktiflerin Yapısı	31.12.2005	31.12.2006	
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	0,01	0,01	
Bankalar ve Para Piyasaları	16,28	37,06	
Alım Satım Amaçlı Menkul Değerler	12,29	11,21	
Satılmaya Hazır Menkul Değerler	20,26	0,75	
Krediler	41,52	37,72	
Takipteki Krediler (Net)	0,00	0,00	
İştirakler ve Bağlı Ortaklıklar	3,76	1,76	
Maddi Duran Varlıklar	3,99	4,37	
Diğer Aktifler	1,89	7,12	
Toplam	100	100	
Likit Aktifler			
	Değişim (%)	(Bin YTL)	
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	151,21	41	103
Alım Satım Amaçlı Menkul Değerler	16,90	84.787	99.116
Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşlar	40,78	101.863	143.406
Para Piyasaları	1669,48	10.408	184.168
Satılmaya Hazır Menkul Değerler	-95,28	139.729	6.586
Toplam	28,66	336.828	433.379
Likidite			
		(% Pay)	
Likit Aktifler / Yabancı Kaynaklar		141,16	125,15
Likit Aktifler / Toplam Aktifler		48,84	49,03
Aktif Kalitesi			
Krediler / Toplam Aktifler		41,52	37,72
Takipteki Alacaklar Karşılığı / Takipteki Alacaklar		100,00	100,00
Krediler			
	Değişim (%)	(Bin YTL)	
Krediler	16,42	286.373	333.404
Takipteki Alacaklar (Brüt)	66,89	38.258	63.849
Ayrılan Karşılık (-)	66,89	38.258	63.849
Takipteki Alacaklar (Net)	0	0	0

KAYNAK: TKB 2006 Yılı Faaliyet Raporu

Tablo 19'dan anlaşılacağı üzere, hızlı bir büyüme gerçekleştiren Bankanın aktif kompozisyonunda en önemli değişiklik satılmaya hazır menkul değerler ile likit değerler kompozisyonunda yaşanmıştır. Banka hazır değerleri arasında yer alan Erdemir hisse senetleri payının satışıyla birlikte satılmaya hazır menkul değerlerin 2005 yılındaki yüzde 20,26'lık payı yüzde 0,75 düzeyine gerilemiştir. Söz konusu satış sonucunda likit değerlerin kompozisyonunda satılmaya hazır menkul değerlerin payı azalırken, para piyasalarının payı aynı oranda artmıştır. Dolayısıyla likit değerlerin toplam aktif içerisindeki payı 2005 ve 2006 yıllarında yüzde 49 düzeyinde sabit kalmıştır. 2006 yılında likit değerlerin artış hızı yüzde 28,66 ile aktif büyüme hızı seviyesinde gerçekleşmiştir. Sonuç olarak aktif büyüme hızının temel belirleyicisinin likit aktif artışı olduğunu söylemek mümkündür. Likit değerlerin payının yüksekliği, bankanın borç ödeme gücünün yüksekliğine ilişkin de önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Aktif kompozisyonunda dikkati çeken bir diğer gelişme ise diğer aktiflerin payının, 2006 yılında yüzde 7,12 düzeyine yükselmesidir. Bunun sebebi ise, bankanın 2006 yılında kaydettiği yüksek kar rakamının doğal yansıması olarak geçici kurumlar vergisinde yaşanan artıştır.

Önceki dönem aktif dağılımı içinde yüzde 41,52 oranında pay alan krediler hacminin 2006 yılındaki payı yüzde 37,72 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu gerilemenin önemli bir nedeni, 31.12.2006 itibariyle takipteki kredilerin tamamına karşılık ayrılmasıdır. Aktif kalitesinin iyileştirilmesi açısından önemli bir gösterge niteliği taşıyan takipteki alacaklar (net) kaleminin payı, yukarıda da vurgulandığı üzere, 31.12.2006 tarihi itibariyle takipteki kredilerin tamamına karşılık ayrılması suretiyle sıfırlanmıştır. Bu gelişme, bankanın mevcut kredi riskinin azaltılması açısından da son derece önem taşımaktadır. Aktif büyüklüğü içerisinde kredilerin payının azalmasının bir diğer nedeni ise, yukarıda da vurgulandığı üzere, likit değerlerin aktif büyüme hızını yüksek bir düzeye taşımasıdır. Dolayısıyla banka kredi hacmi 2006 yılında yüzde 16,42'lik artış kaydetmesine rağmen, artışı aktif büyüme hızının altında gerçekleşmesi nedeniyle, kredi hacminin toplam aktif içerisindeki payı bir miktar gerilemiştir.

Tablo 20'ye göre, bankanın toplam kaynak yapısına bakıldığında ilk dikkati çeken değişiklik, 2005 yıl sonu itibariyle 451.067 bin YTL tutarında olan özkaynakların yüzde 19,17'lik artışla 537.533 bin YTL'ye ulaşması ancak bu artışın aktif büyüme hızının altında kalması nedeniyle, toplam kaynakların yüzde 65,40'ına sahip olan özkaynakların payının yüzde 60,82'ye gerilemesidir. Bu gelişmeye koşut olarak, kaynak yapısının diğer önemli bileşenini oluşturan yabancı kaynaklar yüzde 45,12'lik artışla 346.286 bin YTL'ye ulaşmıştır. Yabancı kaynaklar içerisinde en yüksek payı, 2005 yılındaki yüzde 18'lik payını yüzde 20,38 düzeyine çıkaran alınan krediler kalemi oluşturmaktadır.

Tablo 20: TKB Pasiflerinin Yapısı (% Pay)

Pasiflerin Yapısı	31.12.2005	(% Pay)	
		31.12.2005	31.12.2006
Para Piyasaları		0,02	0,01
Alınan Krediler		18,00	20,38
Fonlar		13,56	11,89
Karşılıklar		1,97	1,58
Diğer Pasifler		1,05	5,32
Özkaynaklar		65,40	60,82
Dönem Karı / Zararı		3,60	17,66
Toplam		100	100
Pasiflerin Yapısı	Değişim (%)	(Bin YTL)	
Para Piyasaları	-38,36	159	98
Alınan Krediler	45,21	123.969	180.022
Fonlar	12,36	93.536	105.100
Karşılıklar	3,11	13.608	14.032
Diğer Pasifler	540,09	7.348	47.034
Özkaynaklar	19,17	451.067	537.533
Toplam	28,15	689.687	883.819

KAYNAK: TKB 2006 Yılı Faaliyet Raporu

Banka bilançosunda en önemli gelişme net kar kaleminde yaşanmıştır. Geçen yıl sonu itibariyle 24.851 bin YTL olarak gerçekleşen net kar rakamı, 31.12.2006 itibariyle 156.149 bin YTL'ye ulaşmıştır. Bu suretle banka aktif karlılığı yüzde 3,60'dan yüzde 17,67'ye, özkaynak karlılığı ise, yüzde 5,51'den yüzde 29,05'e yükselmiştir. Karlılığın kaynakları irdelendiğinde; temel belirleyicinin diğer gelirler içerisinde yer alan hazır değerlerin satışından elde edilen gelirler olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu gelişmeyle birlikte diğer gelirlerin toplam gelirler

içerisindeki payı 2006 yılında yüzde 67,17 seviyesinde gerçekleşmiştir. Gelir-gider yapısının diğer unsurlarından faiz marjı, 2005 yılındaki 37.086 bin YTL düzeyinden 62.810 bin YTL'ye, kambiyo marjı ise negatif 6.001 bin YTL'den pozitive dönmüş ve 10.599 bin YTL'ye yükselmiştir.

12.3. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI'NIN BAZI ULUSAL KALKINMA BANKALARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Türkiye Kalkınma Bankası ile dünyadaki çeşitli ülkelerin ulusal kalkınma bankalarına ait bazı veriler Tablo 20'de yer almaktadır. Tablo 21'de görüldüğü gibi 2003 yılında Çin, G. Kore, Brezilya Kalkınma Bankaları'nın aktif büyüklükleri GSYİH'nın %10'u düzeylerinde gerçekleşmiştir. TKB'nin aktif büyüklüğünün Türkiye'nin GSYİH'na oranı ise halen %0,2 düzeyindedir. Çin Kalkınma Bankası toplam kredilerinin toplam aktiflerine oranı %89, Çin GSYİH'na oranı %9,76; G. Kore Kalkınma Bankası için bu oranlar sırasıyla %53,2 ve %6,57; Japon Kalkınma Bankası için sırasıyla %94,5 ve %3,04 olarak gerçekleşmiştir (Adıgüzel, 2006:35-37).

Tablo 21: Çeşitli Ülkelerin Kalkınma Bankaları ve TKB'ye Ait Bazı Büyüklükler (2003)

	KALKINMA BANKALARI					
	Japonya DBJ	Çin CDB	Kore KDB	Brezilya BNDES	Kazakistan DBK	Türkiye TKB
Toplam Aktifler (Milyon USD)	138.588	154.771	74.847	52.594	372	302
Toplam Aktif / GSYİH (%)	3,2	10,98	12,37	10,69	1,55	0,13
Toplam Krediler / GSYİH	3,04	9,76	6,57	3,95	0,316	0,057
Toplam Kredi / Toplam Aktif	94,5	89,0	53,2	37,0	20,4	44,0
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	1,1	1,3	3,3	6,4		9,3
Toplam Personel	1.370	3.700	2.174		100	762
Personel Başına Düşen Aktif Miktarı (Bin USD)	101.159	41.830	34.428		3.725	395

KAYNAK: Adıgüzel, 2006: 36

TKB'yi dünyada başarılı kalkınma bankaları olarak bilinen Japon, Çin, ve G. Kore Kalkınma Bankaları gibi bankalarla nispi büyüklükler bazında karşılaştırmak güçtür. Diğer taraftan söz konusu bankaların personel başına düşen aktif ve kredi büyüklükleri TKB'ye göre çok yüksektir. Aktif Büyüklüğü TKB'den yaklaşık %20 oranında büyük olan Kazakistan Kalkınma Bankası'nın 100 personeli vardır. 138 milyar USD ile TKB'nin +%)) katı aktif büyüklüğüne sahip Japonya Kalkınma Bankası'nın personel sayısı yalnızca 1370 olup TKB'nin 2 katı bile değildir. Buna bağlı olarak personel başına düşen aktif miktarı TKB'de 395 bin USD iken Japon Kalkınma Bankası'nda 101 milyon USD düzeyindedir.

12.4. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kalkınma, teknolojik, ekonomik ve sosyal yapıda köklü bir değişikliği de kapsayacak biçimde ekonominin üretim gücünün artırılması, ekonomik ve mali dış bağlantıların sürekli gelişmeyi kısıtlamayacak düzeye indirilmesi, olarak tanımlandığında Türkiye için kalkınmanın ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel topyekün bir gelişme ve yeterlilik kazanma olduğunu söyleyebiliriz. Bu süreçte TKB'nin olabilecek hizmet ve katkıları neler olabilir diye sorulduğunda, öncelikle yapılacak kıyaslama (benchmarking) ile dünyadaki başarılı ulusal kalkınma bankalarının neler yaptıklarına bakmak uygun olacaktır. Söz konusu bankaların,

- Teknolojik gelişme
- Yabancı sermaye
- Bölgesel, kırsal ve kentsel kalkınma
- İstihdamın geliştirilmesi
- Girişim sermayesi
- Rekabetçi ve ihracatçı sektörleri desteklemek
- Büyük altyapı, enerji, yol vb. projelerde görev almak
- KOBİ'lere finansal, teknolojik, yönetsel destek vermek, gibi kalkınma odaklı faaliyet konularında önemli hizmetler verdikleri görülmektedir.

Bu çerçevede yapılacak bir inceleme sonucunda kalkınmanın zorunlu bir gereği olan sanayileşmenin ülkenin uygun yatırımları ve teknolojik gelişmeyi gerçekleştirmesini gerektirdiği açıktır. Gelişmekte olan ülkelerde sermaye kaynakları oldukça sınırlıdır. Bu durum yatırım kapasitesini de sınırlamaktadır. Bu kapsamda sınırlı yatırım kaynaklarının ülke kalkınmasında teknolojik, ekonomik, istihdam, döviz vb. diğer konularda en fazla katkıyı sağlayacak yatırım alanlarına yönlendirilmesi ve yatırımların bu alanlarda gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu noktada aslında stratejik bir konumu ve görevi olan kalkınma ve yatırım bankalarının belki de en önemli fonksiyonları gündeme gelmektedir. Bu fonksiyon, yatırımların ülke için ekonomik, teknolojik, istihdam, döviz tasarrufu gibi konularda kalkınmaya maksimum katkının sağlanması için istenilen amaçların gerçekleştirilmesini sağlayabilecek şekilde yönlendirilmesidir. Bu fonksiyonların gerçekleştirebilecek yeteneğin kazanılması, bankanın dünyadaki teknolojik gelişmeleri izlemek, bilmek ve birikim oluşturmak suretiyle teknoloji değerlendirme kapasitesi oluşturmayı ve Türkiye'nin teknoloji ve sanayi politikalarını, sektörel tercihlerini ve politikalarını bilmeyi gerektirmektedir.

Diğer taraftan kalkınmanın zorunlu unsuru olan sanayileşme, sermaye birikimi ve teknoloji birikimini gerektirmektedir. Yatırımların niceliğini yatırım tutarı belirliorsa, niteliğini kullanılan teknoloji belirlemektedir. Bankanın teknolojik gelişme ve yukarıdaki diğer kalkınma odaklı faaliyet alanlarında sermaye birikimi, organizasyonu ve faaliyeti bulunmamaktadır.

13. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Kalkınmanın finansmanı günümüzden yaklaşık 150 yıl önce başlamıştır. Hem gelişmekte olan ülkeler hem de gelişmiş ülkeler hükümet hedeflerini realize etmek, piyasanın ve ticari finansmanın başaramayacağı misyonları gerçekleştirmek ve ekonomik ve sosyal kalkınmayı teşvik etmek için kalkınma ve yatırım bankalarına ihtiyaç duymaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmaları için başta gelen koşulun sanayileşme olduğu konusundaki hakim görüş çerçevesinde, sanayileşme ve kalkınma sürecinin önünde başlıca iki engel görülmektedir. Bunlar kaynak (finansman) açığı ve sanayi (teknoloji) açığıdır. Bu iki açığın kapatılması gelişmekte olan ülkeler ve bu bağlamda Türkiye için de büyük önem taşımaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kalkınma ve yatırım bankalarının genelde devlete ait olmaları bu bankaların politika-temelli araçlar olarak kullanılabilmelerini sağlamaktadır. Bu çerçevede kalkınma planlarında yer alan kalkınma hedeflerinin ve faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde, özellikle yatırımlara uzun vadeli fon sağlayarak, büyük altyapı, inşaat, elektrik, su, yol vb. projelerini finanse ederek kalkınma planlarının gerçekleştirilmesinde önemli payları olabilmektedir.

Kalkınma ve yatırım bankaları istihdamın geliştirilmesi, yabancı sermaye, teknolojik gelişme, bölgesel, kentsel ve kırsal kalkınma, bazı sektörlerin rekabet gücünün geliştirilmesi, sermaye piyasasının etkinliğinin artırılması gibi pek çok alanda önemli hizmetler vermektedirler. Bu tespitler çerçevesinde çalışmada, kalkınma ve yatırım bankacılığı tanıtılmış, bu bankaların fonksiyonlarının ve faaliyetlerinin eksenleri geniş bir şekilde ortaya konulmuştur.

Türkiye’de bankacılık sektörünün değerlendirilmesinde kullanılan finansal performans ölçütleri genel olarak karlılık ve risk üzerinden değerlendirilmektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının finansal performanslarının değerlendirilmesi amacıyla seçilen kriterler ve hesaplanan oranlar yardımıyla; grup içinde en büyük paya sahip olan bankalar başta olmak üzere yorumlar yapılmıştır. Yorumlar, mevduat kabul etmeyen bankaların faaliyet alanları dikkate alınarak yapılmış, grup ve sektörün durumu göz önünde bulundurulmuştur. Başka bir deyişle banka, grup ve sektörün durumu göz önüne alınarak yapılan değerlendirmeler, kalkınma ve yatırım bankalarının faaliyet alanları ve fonksiyonları çerçevesinde olmuştur.

Türkiye’de kalkınma bankacılığı fonksiyonlarını ve faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla kurulan Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) geçmiş ve bugünüyle irdelendiğinde ve dünyadaki başarılı kalkınma bankaları ile karşılaştırıldığında son üç yılda üç kat büyümesine ve son iki yılda kara geçmesine rağmen kalkınma bankacılığı hizmetleri ve faaliyetleri açısından yeterli ve etkin olmaktan çok uzaktır. TKB bir banka olarak, mali bünyesinin durumu, özsermaye karlılığı, likidite durumu, plasmanlarının sağlamlığı, sermaye yeterliliği ve diğer birçok performans kriteri yönünden son yıllarda geldiği noktada, Türk Bankacılık Sistemi içinde en sağlam bankalardan biri durumundadır. Bu anlamda TKB’nin yeterliliği ve etkinliği ile ilgili olarak yapılan değerlendirme ve yorumlar bir banka olarak değil, bir kalkınma bankası olarak yerine getirmesi beklenen ve gereken fonksiyonları ve faaliyetleri ile ilgilidir.

TABLOLAR

	Sayfa
Tablo 1: Türk Bankacılık Sistemi İçinde Grupların Sektör Payları (Eylül 2006)	29 , 97
Tablo 2: Türk Bankacılık Sistemi İçinde Özkaynaklar (Eylül 2006)	30
Tablo 3: IFC Taahhütlerinin Bölgelere Göre Dağılımı	66
Tablo 4: IDA'ya en büyük katkıyı sağlayan 6 ülke	67
Tablo 5: TSKB'nin Kredi Çeşitleri	90
Tablo 6: Türk Bankacılık Sistemi Banka ve Şube Sayıları	97
Tablo 7: Türk Bankacılık Sistemi, Eylül 2006 (Aktif Toplamı)	98
Tablo 8: Finansal Ölçütler ve Alt Kriterler	107
Tablo 9: Sermaye Yeterliliği (SY) Kriteri ve Alt Kriterler (S1, S2, S3)	117
Tablo 10: Aktif Kalitesi (AK) Kriteri ve Alt Kriterler (A1, A2, A3, A4, A5) ...	120
Tablo 11: Likidite (L) Kriteri ve Alt Kriterler (L1, L2)	122
Tablo 12: Karlılık (K) Kriteri ve Alt Kriterler (K1, K2)	124
Tablo 13: Gelir-Gider Yapısı (GG) Kriteri ve Alt Kriterler (G1,G2,G3,G4) ..	126
Tablo 14: Grup Payı (GP) Kriteri ve Alt Kriterler (GP1, GP2, GP3)	128
Tablo 15: Risk Kriterleri ve Alt Kriterler (LR, KR, SR, FR)	131
Tablo 16: Türk Bankacılık Sistemi (TBS), Yatırım ve Kalkınma Bankaları (KYB) ve TKB: Finansal-Fonksiyonel Performans (2002-2006/9 Dönemi)	135
Tablo 17: TKB'nin 2006 Yılı Faaliyet Sonuçlarına İlişkin Özet Finansal Bilgiler	138
Tablo18: TKB Aktiflerinin Yapısı	139
Tablo19: TKB Pasiflerinin Yapısı	141
Tablo 20: Çeşitli Ülkelerin Kalkınma Bankaları ve TKB'ye Ait Bazı Büyükükler (2003)	142

Şekil 1: Türk Bankacılık Sektörü Toplam Aktifler	27
Şekil 2: Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payı (Eylül 2006)	29
Şekil 3: Finansal Performans Ölçütleri	105

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL Muhittin (2006) “*Kalkınma ve Kalkınma Bankacılığı*”, Turhan Kitabevi, Ankara.

ADIGÜZEL Muhittin (2006) “*Türkiye Kalkınma Bankası ve Kalkınma Odaklı Kalkınma Bankacılığı*”, Turhan Kitabevi, Ankara.

AKDOĞAN Nalan, TENKER Nejat (2001) “*Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*”, Gazi Kitabevi, Genişletilmiş 7. Baskı, Ankara.

AKGÜÇ Öztin (2002) “*Mali Tablolar Analizi*”, Avcıol Basım Yayın, Genişletilmiş ve Gözden geçirilmiş 10. Baskı, İstanbul.

AKSOY Tamer (1998) “*Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım)*”, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No: 109, Tisamet Basım Sanayi, Ankara.

ALLEN Larry (2003) “*Keseden Bankaya Tezgahtan Borsaya Küresel Finans Sisteminin Öyküsü*”, Çeviren: Mahmut TEKÇE, Kitap Yayınevi, 1. Basım, İstanbul.

BAYE Michael R., JANSEN Dennis W. (1995) “*Money, Banking, and Financial Markets: An Economic Approach*”, Houghton Mifflin Company, Boston, U.S.A.

ÇETİNER Ertuğrul (2000) “*İşletmelerde Mali Analiz*”, Gazi Kitabevi, 3. Baskı, Ankara.

ÇEVİK Seyfullah (1989) “*Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılığının Yapısal Analizi ve Uyum İmkanları*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kütüphane, İzmir.

ÇONKAR Kemalettin (1988) “*Kalkınma Bankacılığı Ve Türkiye’deki Uygulama*”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 374, Eskişehir.

DOLUN Leyla, ATİK A.Hakan (2006) “*Kalkınma Teorileri ve Modern Kalkınma Bankacılığı Uygulamaları*”, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, TKB Yayınları, Ankara.

ERTUNA Caner (1997) “*Bölgesel Yatırım ve Kalkınma Bankaları*”, Değişen Dünya Koşullarında Türk Bankacılığı Sempozyumu (24-25 Ekim), Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No: 2, İzmir

ERTUNA Özcan (1982) “*Finansal Kurumlar*”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No:3, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir.

EREN Aslan (1982) “*Sanayileşen Türkiye’de İmalat Sanayiinin Finansmanında Kalkınma ve Yatırım Bankaları*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İzmir.

EREN Kasım (1996) “*Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Bankacılık*”, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

ESEN Oğuz (2005) “*Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sistemi*”, Siyasa Dergisi, Yıl1, Sayı 1, İzmir.

GEDİZ Burcu (2002) “*Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri*”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 9, Sayı 1-2, Manisa.

HIZ Gülay (2002) “*Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Standartlarına Uyum Sorunu*”, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Kütüphanesi, Muğla.

KALALI Nilgün (1998) “*Türk Bankacılığının Dışa Açılması ve Finans Piyasasındaki Etkileri*”, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Kütüphanesi, Muğla.

KANDEMİR Ahmet (2002) “*Dünyada ve Türkiye’de Kalkınma Bankacılığı ve Kalkınmanın Finansmanı*”, TKB Yayınları, Ankara.

KARLUK Rıdvan (2002) “*Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar*”, Turhan Kitabevi, Ankara.

KAZGAN Haydar (1997) “*Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk Bankacılık Tarihi*”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Creative Yayıncılık ve Tanıtım, İstanbul.

KAZGAN Haydar (2005) “*Galata Bankerleri*”, 1. Cilt, Orion Yayınevi, 2. Baskı, Ankara.

KESKİN Ekrem (1993) “*Türkiye Ekonomisi ve Bankacılık Sistemi*”, Finans Dünyası, Haziran Eki.

KIDWELL David S., PETERSON Richard L., BLACKWELL David W. (2000) “*Financial Institutions, Markets and Money*”, The Dryden Press Harcourt Collage Publishers, Seventh Edition, U.S.A.

KOHN Meir (2004) “*Financial Institutions And Markets*”, Oxford University Pres, Second Edition, New York, U.S.A.

KUHN Robert L. (1990) “*Investment Banking: The Art And Science Of High Stakes Dealmaking*”, Harper&Row Publishers, New York.

MANDACI Pınar Evrim (2003) “*Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı:1, İzmir.

ÖÇAL Tezer (1973) “*Türk Banka Sistemi*”, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları: 59, Emel Yayıncılık, Ankara.

ÖÇAL Tezer, ÇOLAK Ö. Faruk (1999) “*Finansal Sistem ve Bankalar*”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ÖÇAL Tezer, ÇOLAK Faruk Ö., TOGAY Selahattin, ESER Kadir (1997) “*Para Banka – Teori Politika*”, Gazi Kitabevi, Ankara.

PARASIZ M. İlker (1994) “*Para Banka ve Finansal Piyasalar*”, 5. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.

PARASIZ M. İlker (1997) “*Para Banka ve Finansal Piyasalar*”, 6. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.

PARASIZ İlker (2000) “*Modern Bankacılık teori ve Uygulama*”, Kuşak Ofset Baskı, Banksis Yayınları No:82, İstanbul.

SATICI Mehmet (1984) “*Türkiye’de Yatırım Projelerinin Finansmanında Yabancı Bankaların Rolü*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İzmir.

SUIÇMEZ Halit (1990) “*Türkiye’de Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Proje Değerlendirme Ve Verimlilik*”, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Yayın no: 422, Alkar Matbaası, Ankara.

ŞAKAR Hakan (2000) “*Genel Bankacılık Bilgileri*”, Strata Yayıncılık, İstanbul.

TAKAN Mehmet (2001) “*Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*”, Nobel Yayıncılık, Ankara.

TARLAN Selim (1986) “*Tarihte Bankacılık*”, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın No: 1986/283, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

TOKMAKOĞLU Aysun (1997) “*Türkiye İhracat-İthalat Bankası’nın İhracat Sektörleri Üzerindeki Finansal Riskinin Ölçülmesinde Bir Model Uygulaması*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İzmir.

TOPAL A. Kadir (2003) “*Türkiye’de Yerel Yönetim Bankacılığı (Mevcut Durum ve Reform Önerilerine Toplu Bakış)*”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TOPRAK Metin, DEMİR Osman (2002) “Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Manisa.

TÜRKAY Selim (2003) “*Bankacılık Alanındaki Yapısal Düzenlemelerin Türkiye Ekonomisi ve Mali Sistem Üzerine Etkisinin Analizi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kütüphane, İzmir.

YALIM A. Doğan (1974) “*50. Yılda Yatırım ve Kalkınma Bankacılığımız*”, Türk Bankacılığında 50. Yıl, Banka Ve Ekonomik Yorumlar, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul.

ALBAYRAK Yıldız Esra, ERKUT Haluk (2005) “*Banka Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşi Süreç Yaklaşımı*”, İTÜ Dergisi, Cilt:4, Sayı:6, İstanbul, http://www.itudergi.itu.edu.tr/tammetin/itu-d_2005_4_6_YE_Albayrak.pdf.

DEMİRKOL Özgür (2006) “*Uluslararası Finansal Kuruluşlar ve Türkiye*”, İstanbul Üniversitesi Bankacılık Araştırma Merkezi 2006 Bankacılık ve Finansal

Kurumlar Seminerleri, Seminer Notları, <http://www.iubam.org/ISTUNIV-28NIS06-REV2.pdf>, 15.03.2007.

EĞİLMEZ Mahfi (2002) “*Dünya Bankası Grubu ve Türkiye*”,
http://www.mahfiegilmez.nom.tr/kose_7.htm , 14.03.2007.

GÜÇLÜ Serkan (2002) “*Bankacılık Sektörü*”,
<http://www.geocities.com/uretkenogrenciler/yazi/m-serkan02a.htm>, 31.01.2007.

KÜÇÜKKOCAOĞLU Güray, Başkent Üniversitesi, “*Finansal Pazarlar Dersi Notları*” www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi.doc

ÖZYURT Ü. Gülsün (2004) “*Yeniden Yapılandırma Süreci, Banka Bilanço Analizi*”, www.tbb.org.tr/turkce/konferans/basinegitimi/11052004.ppt.

SARIKAMIŞ Cevat (2005) “*Ülkemizde Finansal Analizin Başlangıcı*”, Bankacılar Dergisi, Sayı 56, www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi56/Cevat.pdf.

ÜNSAL Aydın, DUMAN Sibel (2005) “*Türkiye’deki Bankaların Performanslarının Temel Bileşenler Yaklaşımı İle Karşılaştırmalı Analizi*”, Ankara, <http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler/01s1.pdf>.

YILDIRIM Oğuz “*Türkiye’de Bankacılık Sektörü (Tarihsel Gelişim, Temel Sorunlar, Mali Riskler ve Yeniden Yapılandırma)*”,
http://www.ceterisparibus.net/banka_finans/makaleler.htm.

TBB Bankalarımız 2005 Kitabı.

TBB 40. Yıl Kitabı (1998) “*40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi*”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları,
http://www.tbb.org.tr/turkce/YENI_40yil.htm

“Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2006”, TBB, İstatistiki Raporlar, Üç Aylık Banka Bilgileri, Eylül 2006, <http://www.tbb.org.tr/>

Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB) (Mart 2007)
“Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey Lisansı Eğitimi, Sermaye Piyasası Mevzuatı İlgili Mevzuat ve Etik Kurallar”, <http://www.tspakb.org.tr/>

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.ziraat.com.tr/default.asp?sayfa=tr/bankamiz/tanitim/tarihce.aspx&anagrup=bankamiz>

Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

Calyon Bank Türk A.Ş. 2005 Yılı Faaliyet Raporu

Çalık Yatırım Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

Diler Yatırım Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

GSD Yatırım Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

İller Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş. 2006 Yılı Faaliyet Raporu

Nurol Yatırım Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

Taib Yatırım Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

Tat Yatırım Bankası A.Ş. 2005 Yılı Faaliyet Raporu

Türk Eximbank A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. 2005 ve 2006 Yılı Faaliyet Raporları

www.tcmb.gov.tr

<http://www.bulentsenver.com/Kultur/ISO27T3S/okumalar.htm>

<http://www.worldbank.org.tr/>

<http://www.worldbank.org/>

<http://web.worldbank.org/>

<http://www.miga.org/sitelevel2/level2.cfm?id=1069>, 15.03.2007

<http://www.miga.org/sitelevel2/level2.cfm?id=1120>, 15.03.2007

<http://www.worldbank.org/icsid/about/about.htm>, 15.03.2007

<http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/32avyaba.htm>, 15.03.2007

<http://www.eib.europa.eu>

<http://www.ebrd.com/>

<http://www.nib.int/about/basics.html>, 17.03.2007

<http://www.dtm.gov.tr/dunya/ulus/73isyatba.htm>, 17.03.2007

<http://www.nib.int/about/mission.html>, 17.03.2007

<http://www.adb.org/About/>, 17.03.2007

http://www.adb.org/Documents/Reports/Annual_Report/2005/default.asp,
17.03.2007

<http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/74islkalba.htm>, 17.03.2007

<http://www.isdb.org/>, 17.03.2007

<http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/4afkalban.htm>, 19.03.2007

<http://www.afdb.org>, 19.03.2007

<http://www.iadb.org/>, 21.03.2007

<http://www.iadb.org/aboutus/index.cfm?language=English>, 21.03.2007

<http://www.iadb.org/aboutus/I/members.cfm?language=English>, 21.03.2007

<http://www.iadb.org/aboutus/I/mission.cfm?language=English>, 21.03.2007

<http://www.badea.org/en/>, 21.03.2007

<http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/7afarapba.htm>, 21.03.2007

<http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/76kakalba.htm>, 21.03.2007

<http://www.caribank.org/>, 21.03.2007

<http://www.tbb.org.tr/>

<http://www.ilbank.gov.tr/>, 23.03.2007

http://www.eximbank.gov.tr/html_files/kisaeximbankpg.htm, 26.03.2007

http://www.eximbank.gov.tr/html_files/MENU-2.htm, 26.03.2007

<http://www.tskb.com.tr/Hakkimizda.aspx>, 27.03.2007

<http://www.tkb.com.tr/>

<http://www.calikbank.com.tr/tr/>

<http://www.dilerbank.com.tr/>

<http://www.gsdbank.com.tr/Homes.jsp?LanguageCode=TR>

<http://www.takasbank.com.tr/tr/>

<http://www.nurolbank.com.tr/>

<http://www.bankpozitif.com.tr/>

<http://www.calyon.com/>

<http://www.tatbank.com.tr/>

<http://www.ml.com.tr/>

<http://www.yatirimbank.com.tr/>